Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

RICHARD MORTENSEN

AFKLARINGENS ÅR 1940–1958

Besættelse og rekonstruktion

JAN WÜRTZ FRANDSEN

NOTER OG REGISTRE

DEN KONGELIGE KOBBERSTIKSAMLING
STATENS MUSEUM FOR KUNST, KØBENHAVN 1992

2/02 LW

RICHARD MORTENSEN

AFKLARINGENS ÅR
1940–1958

NOTER OG REGISTRE

RICHARD MORTENSEN

AFKLARINGENS ÅR 1940–1958
Besættelse og rekonstruktion

JAN WÜRTZ FRANDSEN

NOTER OG REGISTRE

DEN KONGELIGE KOBBERSTIKSAMLING
STATENS MUSEUM FOR KUNST, KØBENHAVN 1992

Noter

Billedtekster angående:
Egne værker: Så vidt det har kunnet efterspores gennem udstillingskataloger, benyttes den titel, hvor under et værk første gang var udstillet eller er registreret; citationstegn angiver dette. Hvor titlen ikke har kunnet verificeres i samtidige kataloger eller andetsteds bruges formen: Kaldet „. . .". Kendes titlen ikke, angives det. – Parentes om sted og datering betyder, at oplysningerne ikke fremgår af betegnelser på maleriet eller tegningen. For maleriers vedkommende findes sådanne oplysninger med enkelte undtagelser altid på lærredets bagside, nogle gange på blændrammen. Og Mortensen har haft for vane ofte at datere med dag, måned og år. (1942/43) fortæller, at billedet kan være udført enten/eller; (1942–43), at det er udført over et tidsrum dækkende de pågældende år; (c. 1954), at billedet kan være fra 1954 men måske også fra 1953 eller 1955. Mortensen har gentagne gange efterdateret malerier og tegninger. Det er især i firserne og halvfemserne blevet praksis, at private ejere har bedt kunstneren signere og datere, måske betitle et maleri. Sådanne sene signaturer og dateringer lader sig kende af håndens duktus. Hvor det skønnes rigtigt er efterdateringer korrigeret. Målene angives, med højden først, for malerier i cm, for tegninger i mm. – *Marginal-illustrationer:* På værker reproduceret i datidige kunsttidsskrifter anføres titlen som regel herfra, selv om værket i dag ofte er kendt under en anden titel. Årstal opgives uden markering af faktisk eller antaget datering.

Billedhenvisninger: Angives i teksten ved nummer i parentes: (222); angivelsen (MS) henviser til et billede, oftest en tegning, der ikke er gengivet i bogen. Forkortelsen står for Fondet Charlotte og Richard Mortensens Kunstsamling. Angivelsen (Bd. I, ill. 174) henviser til ill. i „Richard Mortensen. Ungdomsårene 1930–1940", Kbh. 1984.

1. Citeret af André Breton i det første surrealistiske manifest: „Manifeste du surréalisme. Poisson soluble". Nouvelle Ed. Paris 1929, s. 38. Alle oversættelser er mine egne.
2. René Crevel diskuterer Lacan i „Le surréalisme au service de la révolution" no. 5, 1933, s. 50, 51: „Notes en vue d'une psycho-dialéctique". – Lacans spejl-teori refereres i et essay af Pierre Mabille: „Miroirs" i „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 14ff. – Lacan skriver bl.a. i „Minotaure" 1re année 1933, no. 1, s. 68–69: „Le problème du style et des formes paranoïaques de l'expérience".
3. B. Taureck: „Französische Philosophie im 20. Jahrhundert. Analysen, Texte, Kommentare", Hamburg 1988, s. 224. – Jacques Derrida: „Die Schrift und die Differenz" (1967), Frankfurt am Main 1989, s. 327: „Das Post-scriptum, das die vergangene Präsenz als solche konstituiert, begnügt sich nicht dabei, [. . .] sie in ihrer Wahrheit zu erwecken oder zu enthüllen. Es erzeugt sie. [. . .] das Subjekt der Frage, die Sexualität nämlich, wird nur rückwärts und durch die Antwort selbst bestimmt, begrenzt oder entgrenzt."
4. Michel Foucault: „Archäologie des Wissen" (1969), Frankfurt am Main 1981, s. 24.
5. „Art Journal" Vol. 47 No. 3, Fall 1988. Temanummer om: „New Myths for Old: Redefining Abstract Expressionism".
6. Paul Éluard: „À Pablo Picasso". Genève-Paris 1945, s. 39: „Tous les hommes communiqueront par la vision des choses et cette vision des choses leur servira à exprimer le point qui leur est commun, à eux, aux choses, à eux comme choses, aux choses comme eux. Ce jour-là, la vérirable voyance aura intégré l'univers à l'homme – c'est-à-dire l'homme à l'univers."
7. Richard Mortensen har anvendt udtrykket i en samtale i Ejby, efteråret 1982.
8. Richard Mortensen i flere samtaler med forfatteren, især omkring afsnit X i „Richard Mortensen. Ungdomsårene 1930–1940", Kbh. 1984. Herefter anført som: bind I.
9. Jean-François Lyotard: „Det postmoderne forklaret for børn" (1986), Kbh. 1986, s. 26, 33.
10. Richard Mortensen: „Maleren"; i kataloget til „Corner- og Høstudstillingen", 1941.
11. Oplysningen om søsteren Inger findes i Richard Winthers materiale-samling om Mortensen, kaldet „document humaine", på Silkeborg Kunstmuseum. Herefter anført som „document humaine". – Om „linien"s besøg i Odense se bind I, s. 143. – Oplysningen om bryllupsdatoen ifl. brev fra kapelmester Lavard Friisholm til forfatteren 23.4.1989.
12. J.-F. Lyotard: „Det postmoderne forklaret for børn" (1986), Kbh. 1986, s. 95–105: „Forklaring til ordet: modstand".
13. Bind I, s. 303.
14. „Minotaure" 6e année 1939, nos. 12–13, s. 13; i André Breton: „Prestige d'André Masson": „Alors qu'un vent de destruction souffle à toutes les portes, à en juger par ce qu'ils exposent certains peintres et non des moindres pourraient donner à penser que la vie s'écoule avec douceur et même avec faste. A l'heure où Barcelone défaille de privations sous un ciel d'enfer, où ailleurs, où ailleurs les jours de la liberté semblent comptés, leur oeuvre ne reflète en rien la tragique appréhension de cette époque, [. . .] Certes nous songeons moins que jamais à faire dépendre étroitement de l'actualité les thèmes artistiques, nous persistons à croire que l'art, avant tout, doit être amour plutôt que colère ou pitié. Nous n'en refusons pas moins comme tendancieuse, comme réactionnaire toute image que le peintre ou le poète nous propose aujourd'hui d'un univers stable . . .".
15. Manuskript dateret 2.1.1947 i Mortensens arkiv.
16. Richard Mortensen: „Den abstrakte Kunst og Surrealismen"; i kataloget til „linien"s udstilling i Studenterforeningen 1.–15. december 1939, s. 14.
17. Om begrebet legitimeringsdiskurs se J.-F. Lyotard: „La condition postmoderne", Paris 1979.
18. Asger Jorn: „Kniven i Ryggen"; i Arbejderbladet 24.4. 1938.
19. „Cahiers d'Arts" 13e année 1938, nos. 3–10. Opbaknin-

gen omtales i artiklen „Picasso tager imod" af I.R.; ulokaliseret udklip i Mortensens scrapbog.

20. Foredraget blev holdt i forbindelse med, at „Corner- og Høstudstillingen" besøgte Esbjerg Kunstforening. Omtalt i Vestkysten 30.4.1941. Manuskript i Mortensens arkiv; kopi i Esbjerg Kunstforenings samling, arkivet.
21. „Minotaure" 1re année 1933, no. 1, s. 38: „Il ne s'agit pas, d'ailleurs, d'esprit au sens unique, mais des esprits dont la paradoxale tendence à l'untité n'exclut pas une singulière puissance de contradiction."
22. Richard Mortensen i båndmonolog, Ejby 17.10.1982; se bind I, s. 172.
23. Samtale 22.11.1988 med musikpædagogen Ragnhild Toft, f. Nielsen og søster til Mortensens første kone Doris: R. T. husker, hvorledes hun og andre sad sammen med Mortensen i sin og Doris' lejlighed i Valby i slutningen af trediverne og diskuterede „Cahiers d'Art".
24. Se bind I, s. 263, 291–293.
25. Samtale 19.10.1988 med Doris Drechsel, f. Nielsen: Mortensen interesserede sig ifølge D.D. ikke synligt for krigen i begyndelsen af fyrrerne.
26. Se bind I, s. 292.
27. Om form-grund fænomenet se bind I, s. 173–184.
28. Richard Mortensen: „Den abstrakte Kunst og Surrealismen"; i kataloget til „linien"s udstilling i Studenterforeningen 1.–15. december 1939, s. 14.
29. Upubliceret båndinterview ved Troels Andersen m.fl., Ejby 16.11.1974.
30. „Jeg vil ikke skildre noget . . .". Interview ved „Den, der venter –" i Fædrelandet 16.10.1940.
31. „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenblad 12.8.1961.
32. Richard Mortensen: „Nogle Forhold ved Vurdering af Billedkunst"; i: „Aarstiderne" 1. årg. nr. 1, marts 1941, s. 24.
33. Richard Mortensen: „Den abstrakte Kunst og Surrealismen"; i kataloget til „linien"s udstilling i Studenterforeningen 1.–15. december 1939, s. 14: „Picasso! Først og fremmest Picasso, han har optaget Kampen eksperimentelt."
34. Richard Mortensen: „Joan Miró"; i: „Klingen 1942", Kbh. 1942, s. 76.
35. Paul Éluard: „Nuits partagées"; i: „Le surréalisme au service de la révolution" no. 3, 1930, s. 15.
36. Bodil Bech: „I sporvognen"; trykt i „Julefluen", 1935, s. 12.
37. Se bind I, s. 192.
38. Se bind I, s. 223.
39. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987. Hans udsagn lægger både formelt og betydende distance til det spontant-abstrakte maleri.
40. Omvendt synes Mortensens Gudhjem-abstraktioner med deres markante, arabeskformede og Picasso-inspirerede konturspil i kraftige, sorte figurtegninger at slå ind over Carl-Henning Pedersens maleri omkring 1940.
41. „Jeg vil ikke skildre noget . . .". Interview ved „Den, der venter –" i Fædrelandet 16.10.1940.
42. „Provinsen ligger langt fra Legaterne". Interview ved Spada i Ekstrabladet 14.9.1940.
43. Richard Mortensen: „'rationel kunst', venusmaal og 'klassicitet'"; i: „linien" 15. januar 1935, 2. årg. nr. 8–9, s. 7.
44. Se bind I, s. 81.
45. Se bind I, s. 209fff.
46. „Jeg vil ikke skildre noget . . .". Interview ved „Den, der venter –" i Fædrelandet 16.10.1940.

46a. Ifl. brev fra Lavard Friisholm til forfatteren 23.4.1989. Sommerhuset tilhørte Friisholms svoger, der var bosat i Thisted. Om bekendtskabet med Friisholm se kapitel V.

47. „Tegninger af danske Malere og Billedhuggere fra Nutiden", Statens Museum for Kunst, Kbh. vinteren 1941–42. Katalog nr. 183–184b. Nr. 183b er ifl. kataloget dateret: „9 Aug 40".
48. Mortensen nævner Uccellos rytterbilleder i „Dagbogsnotater"; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 25, sp. 1. – Om Guernica se note 235.
49. Af Kristian Jakobsen, daværende direktør for Aarhus Kunstmuseum på museets registreringskort for tegning inv.nr. G 2055: „Sankt Jørgen og dragen". (36).
50. Se bind I, s. 209ff: Ikonografien omkring "Brev til en ung pige" VI, 1936. – „*Der Andere* gefährdet *das Selbst*." Se Vincent Descombes: „Das Selbe und das Andere. Fünfundvierzig Jahre Philosophie in Frankreich 1933–1978", Frankfurt am Main 1981, s. 33. – Jacques Lacan: „The Signification of the Phallus"; i samme. „Écrits. A Selection" (1977), London 1985, s. 281–291.
51. Se bind I, s. 104. – Sigmund Freud: „Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse", Frankfurt a.M. 1981, s. 125. – Om Mortensens kendskab til freudiansk symbolik se endvidere bind I, note 159 og 163.
52. Digtet er dediceret „til Kirsten" (Stenbæk) og dateret 20. februar 1946. Ib Geertsens arkiv.
53. Notater fra de surrealistiske dialoger findes i Mortensens arkiv. Se bind I, s. 216 og note 405a. – Richard Mortensen: „Joan Miró"; i: „Klingen 1942", Kbh. 1942, s. 76. – Bag Egill Jacobsens „Græshoppedans", 1941 gemmer sig et ekko af knæler-ikonografien.
54. Se bind I, s. 72.
55. Richard Mortensen: „abstrakt film – naturalistisk film"; i: „linien" 15. februar 1934, 1. årg. nr. 2, s. 8.
56. „Den ene begaar 'Selvmord' den anden bliver Kunstner". Interview ved Niki i BT 20.4.1944.
57. Upubliceret båndinterview ved Troels Andersen m.fl., Ejby 16.11.1974.
58. Richard Mortensen: „La Résistance"; i kataloget til „Grønningen" 1979. – I sin artikel „Kunst og politik" i Politiken 13.11.1977 skriver Mortensen om den kunstneriske ytrings- og, som han kalder det, „forskning"sfrihed og siger bl.a. om maleriet „Charter 77", der er malet samme år: „Dette billede, der blev skabt efter Jan Patockas død, forestiller ret beset Sct. Georg og dragen. Det blev udført efter læsningen af Paul Ricoeur's mindeartikel i Le Monde 19. marts 1977. Maleriet er geometrisk konkret og genstandsløst."
59. Forskningen omkring ikonografien bag Kandinskys ab-

straktion, se „Art Journal" Vol. 43 No. 1, Spring 1983. Temanummer om Kandinsky; bl.a. E. J. Kimball and Peg Weiss: „A Pictorial Analysis of 'In the Black Square'", s. 37–40. – Se også kataloget „The Spiritual in Art: Abstract Painting 1890–1985". Los Angeles 1986. – Samtaler med Mortensen i Ejby den 16.12.1987 og den 15.4.1988 godtgjorde, at Mortensen ikke kendte forskningen omkring Kandinsky-ikonografien, bl.a. Sankt Georg temaet.

60. Benjamin Péret: „À l'interieur de l'armure"; i: „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 56.
61. Sst.: „Le vainqueur du tournoi lance haute, entrera, prisonnier volontaire dans l'armure pailletée de l'amour qui surgit comme un météore dans une nuit d'hiver. Hélas! il s'engouffre dans une nouvelle armure qui se referme secrètement sur lui./ Ouvrons l'armure. Ouvrons toutes les armures."
62. Richard Mortensen: „La Résistance"; i kataloget til „Grønningen" 1979.
63. Paul Recht: „Botticelli et la peste"; i: „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 37.
64. Om Roger Vitrac's betydning for Mortensen, se bind I, s. 154.
65. Brev til Ejler Bille, Råstorp 26.6.1934 (Billes arkiv). Se bind I, s. 331 note 163. – Manuskript 2.1.1947 til talen ved indvielsen af Ungdomsgården i Husum; Mortensens arkiv.
66. Richard Mortensen: „Joan Miró"; i: „Klingen 1942", Kbh. 1942, s. 76–78. – Richard Mortensen: „Forundring og Absurditet"; i kataloget „Robert Jacobsen – Richard Mortensen", Esbjerg 1977.
67. Richard Mortensen: „Abstrakt film – naturalistisk film"; i: „linien" 1. årg. nr. 2, 15. februar 1934, s. 8. – Mortensen taler om tantra i båndinterview, Ejby 14.4.1988 – Om Picasso i båndmonolog, Ejby 17.10.1982. – Sigmund Freund: „Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse", Frankfurt am Main 1981, s. 330: „... dass das Ich seine Libido ausschicken musste, um nicht an ihrer Stauung zu erkranken." Og s. 324: ... die Umsetzung von unbefriedigter Libido in Angst, ...".
68. Richard Mortensen: „max ernst"; i: „linien" 15. februar 1935, 2. årg. nr. 10, s. 9.
69. Richard Mortensen: „Mand – tegn en Elefant!"; i: „Børneringens Aarsberetning 1945–46", Kbh. 1946, s. 17.
70. Pierre Courthion: „Héraldique et panache"; i: „XXe Siècle" 1re année no. 2, 1938, s. 9–15.
71. Udateret brev fra Gudhjem, sommeren 1939; Billes arkiv. Citeret bind I, s. 303.
72. „Vil man det nye maa man ofre af det gamle". Interview ved Spada i Ekstrabladet 29.6.1943.
73. Samtale med Doris Drechsel 19.10.1988 og med Ragnhild Toft 22.11.1988. Desuden Richard Mortensen: „Sådan var Spjæt". Mindeord ved Erik Spjæt Christensens død; i Berlingske Tidende 30.7.1974.
74. Se bind I, s. 291–293.
75. Geertsens arkiv.
76. William James omtales desuden af André Breton i „Le Message Automatique"; i: „Minotaure" 1re année 1933, nos. 3–4, s. 57.
77. Samtale med Doris Drechsel 19.10.1988.
78. William James: „Religiøse Erfaringer", Kbh. 1963, s. 258–259.
79. Sst., s. 208.
80. Sst., s. 270–71.
81. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10.1982. Se bind I, s. 83. Desuden i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
82. „Minotaure" 3e année 1936, no. 8, s. 50–52.
83. Manuskript i Mortensens arkiv. Kopi i Esbjerg Kunstforenings Samling, arkivet.
84. Madeleine Landsberg: „Caspar David Friedrich. Peintre de l'angoisse romantique"; i: „Minotaure" 6e année 1939, nos. 12–13. s. 25–28.
85. Sst., s. 26: „La nature aussi lui renvoie l'image de son être, les éléments n'en sont que le miroir. [...] la réflexion objectivante d'un état d'âme par le paysage avec lequel il y a affinité et communication."
86. Samtale 19.10.1988 med Doris Drechsel, der mener at huske, at opholdet strakte sig over en måneds tid. Jvf. Note 46a ang. tidspunktet juli måned.
87. Mortensens bevidsthed om Freuds Ødipus-kompleks fremgår bl.a. af hans brev til Bille fra Råstorp 26.6.1934, hvor han skriver om „angsten for faderen i den analerotiske alders første fase"; og „moderen selvfølgelig", der „frælser" barnet, „i en engels skikkelse en idealengel med store arme og dejlige fylde koyverbryster med uden krop ganske og aldeles med yndige kjolefolder saa man knap aner ...". Se bind I, s. 331 note 163. – Om Friedrich se Madeleine Landsberg: „Caspar David Friedrich ..."; i: „Minotaure" 6e année 1939, nos. 12–13. s. 25.
88. Friedrich arbejdede dog i høj grad på de ydre indtryk, som han så omformede og komponerede med i atelieret. Se f.eks. Karl-Ludwig Hoch: „Caspar David Friedrich und die böhmischen Berge", Dresden 1987.
89. Samtale med Ragnhild Toft 22.11.1988.
90. „Vil man det nye maa man ofte af det gamle". Interview ved Spada i Ekstrabladet 29.6.1943.
91. Se bind I, s. 192, 161.
92. Paul Éluard: „Juste milieu"; i: „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 46.
93. Manuskript hos Doris Drechsel.
94. Roger Vitrac: „L'enlèvement des sabines"; i: „Documents" no. 6, 1930.
95. Se bind I, s. 170, 238.
96. Richard Mortensen: „Nogle Forhold ved Vurdering af Billedkunst"; i: „Aarstiderne" 1. årg. nr. 1, marts 1941, s. 22.
97. Gunnar Jespersen: „De abstrakte", Kbh. 1967, s. 43.
98. Udateret brev fra Gudhjem, sommeren 1939; Billes arkiv. Citeret bind I, s. 303.
99. Gunnar Jespersen: „De abstrakte", Kbh. 1967, s. 43.
100. Se bind I, s. 306.
101. Richard Mortensen: „Den abstrakte Kunst i Danmark 1934"; i: „Aarstiderne" 1. årg. nr. 3, oktober 1941, s. 93.
102. Meddelt af Jens Bork i samtale 1985.

103. Udateret brev til Bille og Elise Johansen, Gudhjem sommeren 1939; Billes arkiv.
104. I „Nogle Forhold ved Vurdering af Billedkunst"; i: „Aarstiderne" 1. årg. nr. 1, marts 1941, s. 24, hedder det, at man må „se paa Kunstens Kompas, - men man maa selv vide, hvor man skal sejle." - I 1966 ligner Mortensen sine år i Frankrig ved skibsmetaforen: „På denne syttenårige sejlads blev jeg udsat for alle den unge sømands glæder og kvaler. Der var smult vande og alle overgange indtil orkan. Der var de uventede farlige kastevinde - de bratte fald i lufthuller, og der blev i min nærhed i alt indregistreret 21 totalforlis, hvor singlesculleren kæntrede." Fra „Overblik"; i kataloget „P. Morisson. Di Teana. Mortensen", Galerie Hybler, Kbh. og Esbjerg 1966. Genoptrykt i: Louisiana-Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 10.
105. Knud Lundbæk: „karavan 1935. vol. 1. oversættelse af rimbaud"; i: „linien" 15. april 1935, 2. årg. nr. 11-12, s. 14-15.
106. „Figenbladet" nr. 3, 28. november 1936, s. 3.
107. Se bind I, s. 92.
108. Alfred Hammarbæck: „Symbolik i kinesisk og japansk Kunst"; i: „Samleren" 15. årg. nr. 7, juli 1938, s. 128. - Om begrebet tom transcendens se Hugo Friedrich: „Die Struktur der modernen Lyrik" (1956), Hamburg 1985, s. 47-49, 62.
109. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10. 1982.
110. Ifl. samtale med Doris Drechsel 19.10.1988.
111. Richard Mortensen i forord til den serigrafiske mappe „Spor i sneen"; Kbh. 1980.
112. Se bl.a. Asger Jorn: Yang-Yin. Det dialektisk-materialistiske livsprincip"; i: „A5. Meningsblad for unge arkitekter" årg. 3 nr. 4, 1947, s. 19-34:
113. Samtale med Albert Mertz, Glænø 3.4.1987.
114. Albert Béguin: „L'androgyne"; i: „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 10-13, 66.
115. Sst. s. 10: „la Nuit et le Chaos, aux origines lointaines, ont fait l'amour, comme nous le refaisons, cessant pour un instant d'être ces absurdes corpuscules bornés que nous sommes, ces êtres isolés dans leurs pauvre taille et leurs courte existence. L'amour nous fait connaître nos relations avec la vie universelle, et découvrir en nous-mêmes cette profondeur de l'inconscient dont les limites se reculent jusqu'aux limites infinies."
116. Se bind I, s. 152.
117. Richard Mortensen: „En udstilling skulle gerne være en fest"; i kataloget til udstillingen på Roskilde Bibliotek 1974.
118. Således bl.a. „Mindets magt", 1935; „Solnedgangs-delirium, 1936; „Efter solens nedgang".
119. Albert Béguin: „L'androgyne"; i: „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 11.
120. Ifl. samtale med Doris Drechsel 19.10.1988.
121. Notat af Richard Winther 24.1.1949 i „document humaine"; Silkeborg Kunstmuseums arkiv.
122. Notater fra de surrealistiske dialoger; Mortensens arkiv. - Det sidste citat er fra Stephen Cadmonds' (Knud Lundbæks) digt „Objekter mellem nat og dag" i kataloget til „Grønningen" 1936. Se bind I, s. 207.
123. Sigmund Freund: „Die Traumdeutung" (1900), Frankfurt am Main 1973 (5. Aufl.) s. 398, 400. - „Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse", Frankfurt a.M. 1981, 124-125.
124. Ifl. samtale med Chr. Poulsen 21.1.1988.
125. Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964, s. 279: „La transcendance c'est l'identité dans la différence."
126. Bind I, s. 317-320.
127. Udateret brev til Bille og Elise Johansen, Gudhjem sommeren 1939; Billes arkiv. - Mortensen refererer til Bretons surrealistiske manifest: „Je crois à la résolution future ces deux états, en apparence si contradictoires, que sont le rêve et la réalité, en une sorte de réalité, absolue, de *surréalité*, si l'on peut ainsi dire." Se: „Manifeste du surréalisme. Poisson soluble". Nouvelle Ed. Paris 1929, s. 27-28.
128. „Aarstiderne" 1. årg. nr. 2, juni 1941, s. 33-34.
129. Egill Jacobsen: „Saglighed og Mystik"; i: „Helhesten" 1. årg. hefte 1, 1941, s. 23. - Gunnar Jespersen: „De abstrakte", Kbh. 1967, s. 99-101.
130. Samtale med keramikeren Christian Poulsen 21.1.1988.
131. „Samtale med en Kunstner paa en Kvist". Interview ved Børge Michelsen i „Illustreret Familie Journal" nr. 5, 3.2.1942, s. 35.
132. Egill Jacobsen: „Introduktion til Carl Henning [sic] Pedersens Billeder"; i: „Helhesten" 1. årg. hefte 3, 1941, s. 73-74.
133. J.-F. Lyotard: „Det postmoderne forklaret for børn", Kbh. 1986, s. 49f og s. 58; om det totalitære.
134. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
135. Richard Mortensen i samtale med forfatteren, Ejby 1982.
136. „Jeg vil ikke skildre noget . . .". Interview ved „Den, der venter" i „Fædrelandet" 16.10.1940.
137. Gunnar Jespersen: „De abstrakte", Kbh. 1967, s. 100. Bekræftet af Richard Mortensen i båndmonolog, Ejby 14.11.1982.
137a. Samtale med Robert Dahlmann Olsen 7.4.1989. - Desuden Robert Jacobsen i interview ved H. P. Jensen i Morgenavisen Jyllands-Posten 19.10.1990: „Mortens maleri har kostet kamp og kval". R. J. erindrer: „Det var i 1940-41, at jeg traf Morten for første gang. Anledningen var vist, at jeg sammen med andre protesterede mod den uretfærdighed, der var begået mod ham ved ikke at invitere ham med på teltudstillingen på Bakken." - Se også note 450.
138. M. Peschcke-Køedt: „Teltudstillingen i Bellevue"; i: „Samleren" 18. årg. nr. 5, september 1941, s. 117-118.
139. Upubliceret båndinterview ved Troels Andersen m.fl., Ejby 16.11.1974.
140. „Et mareridt" blev „genopdaget" som bagside på „Opus 11, nr. 1", 1950. Publiceret af Kristian Jacobsen i „CRAS" XXV, 1980, s. 95. Her identificeret som „Et mareridt".

141. „To mennesker" er opført i kataloget til „Corner- og Høstudstillingen" 1940, nr. 155. Men det var muligvis ikke udstillet, da Mortensen har sat minus ved det på et udklip af katalogfortegnelsen i sin scrapbog. Også „Blomsterbuket" II, 1940 er ved et minus angivet som muligvis ikke udstillet.
142. Sherwood Anderson: „Hinsides alt Begær", Kbh. 1938, s. 52.
143. Se bind I, s. 176.
144. Mortensen skrev til Bille i oktober 1934 (brevet udateret) om „Winesburg, Ohio" og bogens idé: „et hvert menneske har sin lille oplevelse der med varianter udfylder hele livet". Billes arkiv.
145. Niels Kaas Johansen: „Sherwood Anderson"; i: „Helhesten" 1. årg. hefte 2, 1941, s. 56–57.
146. Richard Mortensen: „Joan Miró"; i: „Klingen 1942", Kbh. 1942, s. 78.
147. Ejler Bille: „Skulptur fra Kypern"; i: „Helhesten" 2. årg. hefte 5–6, 1942, s. 124.
148. Richard Mortensen i båndmonolog 14.11.1982.
149. Ifl. datering på den oprindelige blændramme: „Paabegyndt i Jan 42, afsluttet 19 Maj 42." (Mortensens skrift).
150. Richard Mortensen: „Den abstrakte Kunst i Danmark 1934"; i: „Aarstiderne" 1. årg. nr. 3, oktober 1941, s. 93.
151. Richard Mortensen: „Fugl og kat", Aalborg 1981.
152. Brev til Bille 8.5.1934; Billes arkiv.
153. „linien" 15. april 1934, 1. årg. nr. 4, s. 56.
154. Skriftligt oplæg til udsmykning af børnehaven Jyllandshuse, februar 1941; Fællestegnestuen A/S, Københavns alm. Boligselskabs arkiv.
155. Richard Mortensen: „Joan Miró"; i: „Klingen 1942", Kbh. 1942, s. 75.
156. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
157. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
158. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
159. Richard Mortensen: „Mand – tegn en Elefant!"; i: „Børneringens Aarsberetning 1945–46", Kbh. 1946, s. 17.
160. Meddelt af Fru Karen Salling-Mortensen under samtale i 1984.
161. Alfred H. Barr: „Picasso: Fifty Years of his Art", New York 1946, s. 265, note til s. 212.
162. Se bind I, s. 314 og note 458.
163. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987. Det må have været i foråret 1937, for Mortensen husker, at vennerne vinkede farvel på Gare d'Orsay (sic)!
164. Richard Winther sammenligner i „document humaine" med Minotaurus og med Abildgårds Filoktet. – Mortensen i samtale med forfatteren 1987/88: „Der er to troldebilleder".
165. For denne tolkning se Jan Runnqvist: „Minotaurus. En studie i Picassos konst 1900–1937", Stockholm 1959.
166. I en samtale 21.10.1987 med Gerda Winther Jensen, der i fyrrerne hørte til kredsen omkring Mortensen og søstrene Nielsen, identificerede hun uadspurgt og umiddelbart „Troldebillede" som et selvportræt.
167. Richard Winthers notater af samtaler med Mortensen i Paris 25.–26.5.1951. Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
168. Forlægget påvist af Richard Winther ved udklip i „document humaine".
169. Ifl. Richard Winthers notater af samtale med Mortensen i Paris 25.–26.5.1951. Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
170. „Lykkelige Børn" af Bibi i BT 23.4.1941: Børnehaven „aabnes officielt i Eftermiddag".
171. Richard Mortensen: „Kunst og Børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–47", Kbh. 1947, s. 17.
172. Sst., s. 18.
173. Carl-Henning Pedersen: „abstrakt kunst eller fantasikunst – en malers arbejde"; i: „Helhesten" 2. årg. hefte 4, 1943, s. 92.
174. Richard Mortensen: „Kunst og børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–47", Kbh. 1947, s. 17–18.
175. Sst., s. 20.
176. Sst., s. 21.
177. Ifl. BT 23.4.1941.
178. Ifl. BT 23.4.1941.
179. Tegningen er i „Richard Mortensen som scenograf 1942–1946" (Kobberstiksamlingens lommebøger nr. 28), Kbh. 1984, s. 4 fejlagtigt sat i forbindelse med scenografien til „Historien om en soldat", der blev udarbejdet i 1943.
180. Materiale omkring Jyllandshuse i Fællestegnestuen A/S, KABs arkiv.
181. Se anmeldelse i Land og Folk 3.7.1946 af reservelæge Henrik Crone: „Tegneprøver som Led i Vurderingen af Intelligensen". Udklip i „document humaine".
182. Oplæg i Fællestegnestuen A/S, KABs arkiv.
183. Richard Mortensen: „Nogle Forhold ved Vurdering af Billedkunst"; i: „Aarstiderne" 1. årg. nr. 1, marts 1941, s. 22.
184. Richard Mortensen: „Joan Miró"; i: „Klingen 1942", Kbh. 1942, s. 76.
185. Se bind I, s. 170. Citatet er fra digtsamlingen „Comme deux gouttes d'eau": „La moindre ligne blanche / Près d'une tache noire / Une lampe pour un voyant."
186. Richard Mortensen: „abstrakt film – naturalistisk film"; i: „linien" 15. februar 1934, 1. årg. nr. 2, s. 8. – Se herom bind 1, s. 127–128.
187. „Samtale med en Kunstner paa en Kvist". Interview ved Børge Michelsen i „Illustreret Familie Journal" nr. 5, 3.2.1942, s. 35.
188. Richard Mortensen: „Kunst og børn", i: Børneringens Aarsberetning 1946–47", Kbh. 1947, s. 18.
189. Egill Jacobsen: „Introduktion til Carl Henning Pedersens [sic] Billeder"; i: „Helhesten" 1. årg. hefte 3, 1941, s. 73.
190. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
191. Alex Steen: „Gensyn med Birkerød"; i kataloget „Det fortryllede rektangel", Birkerød Kunstforening 1978. – Alex Steen: „Åbenhedens Øjeblikke. Om maleren og mennesket Emil Hørbov", Kbh. 1985, s. 27–28. Anførte steder giver oplysninger om Mortensens Birkerød-tid.

– Desuden Richard Mortensen i båndinterview; Ejby 15.4.1988.

192. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987. Samtale med Chr. Poulsen 21.1.1988.
193. Samtale med Chr. Poulsen 21.1.1988.
194. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987. På et brev i KABs arkiv, dateret 21.1.1945, er afsenderadressen Højbjergvej 15, Birkerød.
195. Brev fra Kirsten Stenbæk til købmand Alf Jensen, udateret, om to af Mortensens malerier: „Det andet er fra Oktober i 44 og er malet i Birkerød, Dagen efter han var flyttet derud."; i „document humaine". Ib Geertsen i samtale 18.2.1988: Han og Kirsten Stenbæk flyttede til Birkerød i oktober/november 1944 og på samme flyttevogn som Mortensen. Maleriet se ill. 225.
196. Samtale med Richard Winther 27.4.1988.
197. Se bind I, s. 139, 216. Mortensen taler om dette i Fyns Socialdemokrat 6.11.1936: „Kunstnerdialog: om Surrealisme" ved Crassus.
198. „Vil man det nye maa man ofte af det gamle". Interview ved Spada i Ekstrabladet 29.6.1943.
199. Richard Winthers dagbog, Paris 1956 I, s. 15: 3. februar; Winthers arkiv.
200. Notat af Richard Winther af samtale mellem ham og Mortensen i marts 1944; „document humaine".
201. Richard Winther: „Richard Mortensen"; i: „Kunst" 4. årg. nr. 4, 1956, s. 97.
202. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987: Om valgets betydning i hans liv; om liv og kunst som valgsituationer.
203. Uidentificeret avisudklip; foromtale 4.1.1944.
204. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
205. Se bind I, s. 88–90, 265–266, 273–279.
206. Notat af Richard Winther, marts 1944; „document humaine".
207. Da set her af Richard Winther ifl. notat i „document humaine".
208. Oplyst af Mortensen i forbindelse med udstillingen af hans tegninger i Den kgl. Kobberstiksamling 1984.
209. I bl.a. båndinterviews, Ejby 16.12.1987 og 15.4.1988.
210. Samtale med Chr. Poulsen 21.1.1988 og med tidl. vagtmester på Thorvaldsens Museum Aksel D. Clausen 11.11.1988.
211. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987. Ejner Johansson har i samtaler foråret 1984 og 5.10.1988 berørt Mortensens tilbagevendende angstanfald; under et fælles ophold i Rom, og på Korsika.
212. Albert Béguin: „L'androgyne"; i: „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 10.
213. Mortensen har i en kommentar til manuskriptet til bind I i maj 1983 bekræftet forbindelsen til Munch-Petersens digt.
214. Bruno Bettelheim: „Freud und die Seele des Menschen", Düsseldorf 1984, s. 37–38.

214a. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10.1982, se bind I, s. 216. – Mortensen kan have Baudelaire-citatet fra Huxleys „Point Counter Point", hvor linien citeres sammen med flere fra „Mon coeur mis à nu" (Triad Grafton udg. 1988, s. 336). Citatet står i samme „Tagebuch", hvori Mortensen noterer Huxley-læsningen. Se note 220. – Om relationen til det moderlige Andet se Julia Kristeva: „How does one speak to Literature?"; i: „Desire in Language. A semiotic Approach to Literature and Art", Oxford (1981) 1989, s. 122, note 4, hvor hun citerer Maurice Blanchot for: „Perhaps the power of the maternal figure derives its explosivity from the very power of fascination. [...] Fascination is fundamentaly linked to the neutral and impersonal presence of the indeterminable One, the immense faceless someone [...] To write is to enter into an affirmation of solitude where fascination operates as a threatening element".

215. Freuds Fort-Da teori. – Om den falliske moder se Julia Kristeva: „Die Revolution der poetischen Sprache" (1974), Frankfurt am Main 1978,s. 72: „Wahrung der phallischen Mutter, die die Stelle des Anderen besetzt hält." – Om det falliske ansigt se John Golding: „Picasso and Surrealism"; i: Roland Penrose and John Golding ed.: „Picasso 1881/1973", London 1973, s. 94, 98–99.
216. André Breton „Le château étoilé"; i: „Minotaure" 3e année 1936 no. 8, s. 35: „Le désir, seul ressort du monde, le désir, seule rigeur que l'homme ait à contaire." – Endvidere Julia Kristeva som note 215, s. 138ff; „Die menschliche Begierde". – Og Jean-François Lyotard: „Die Malerei als Libido-Dispositiv"; i samme: „Essays zu einer affirmativen Ästhetik" (1980), Berlin 1982, s. 45ff.
217. „Automatisme et méthode chez Mortensen. Enquête sur la technique" ved Rogier Bordier i: „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 46: „Que j'ai bien suivi un état d'esprit, lequel, de toute manière, reflétait une image unique."
218. Udstillingen „21 Dåbsattester", Galerie Hybler, nov.–dec. 1962, kat. nr. 9.
219. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
220. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i kataloget til udstillingen på J. F. Willumsens Museum 1976, s. 4. – Mortensen læste „Point Counter Point" omkring 1933. Han nævner den i sin „Tagebuch" 1933. Se herom bind. I, s. 76. Hos Huxley hedder det: „... a potential fish with gills, stirred in her womb and would one day become a man [...] what had been a kind of fish would create and, having created, would become the battleground of disputing good and evil; ...". (Triad Crafton udg. 1988, s. 8).
221. Michel Leiris: „L'art des îles marquises"; i: „Cahiers d'Art" 9e année 1934, nos. 5–8, s. 185–186: „Une mythe maori raconte par ailleurs comment le phallus divin *tiki* ayant pénétré la première femme, il fut tranché par la morsure du sexe de celle-ci, devint foetus à l'intérieur du ventre et donna finalement naissance au personnage Tiki."
222. Richard Mortensen i kommentar til manuskriptet til bind I, maj 1983.

223. Samtale med Chr. Poulsen 21.1.1988.
224. Datering ifl. katalog til „Grønningen" 1946, nr. 114–115.
225. Som note 222.
226. William Faulkner: „De vilde Palmer", Kbh. 1959, s. 113.
227. Sst., s. 128.
228. Sst., s. 124.
229. Sst., s. 164–165.
230. Iturevet manuskript i Geertsens arkiv.
231. Richard Mortensen i skriftlig kommentar til bind I, afsnit X, Ejby 1983.
232. „Vil man det nye maa man ofre af det gamle". Interview ved Spada i Ekstrabladet 29.6.1943.
233. Hedder på „Grønningen" 1944, kat. nr. 73 endnu „Figurbillede"; = „Grønningen" 1945, kat. nr. 112. Her titlen!
234. Pierre Lübecker: „'Grønningen' falmer paa Charlottenborg", Aftenbladet 21.1.1946.
235. Richard Winthers notat i „document humaine". – Troels Andersen: „Store mor serien"; i: „Billedkunst" 2–67, s. 17–18. – Dokumentation om Guernica-receptionen i forbindelse med den franske udstilling i København i 1938 se: Jens Erik Sørensen: „Omkring Guernica", Aarhus 1981, s. 17–22. Om Mortensen s. 29–31. Det oplyses s. 30, at Mortensen købte fotos af Dora Maar i Paris i 1937.
236. Maleriet har hidtil heddet „De gale forlader deres bopladser", men denne titel hører retteligt hjemme på maleriet, der her gengives som ill. 184. Identifikationen er foretaget via Winthers notat under en gengivelse af billedet i „document humaine". Han har som titel angivet „Mennesker flakker om" og dateringen til august. Titlen forekommer i denne version i kataloget til „Dansk Kunst i Dag", 1947, kat. nr. 145. Titlen „De gale flakker om" optræder første gang i kataloget til „Grønningen" 1945, kat. nr. 112, hvor dateringen er 1944, målene 150×123; dvs. højformat. Dette billede synes identisk med „Grønningen" 1944, kat.nr. 73 med titlen „Figurbillede", dateringen 1943 og målene 125×150; dvs. et billede i bredformat og mål-identisk med ill. 180. Gengivelsen ill. 184 bærer verso katalognummeret 74, hvilket angiver „Grønningen" 1944, kat. nr. 74. Desuden noterer Winther i „document humaine", at han så, og nævner så ejerens navn; . . . s billede på Mortensens udstilling i Pustervig Kunsthandel i marts 1944.
237. Samtale med Chr. Poulsen 21.1.1988.
238. Romanen er identificeret af bibliotekar Poul Genfke Thye, Danmarks Bibliotekshøjskole.
239. „Dansk litteraturhistorie", bd. 7, Kbh. 1984, s. 574ff, 587.
240. „Vild Hvede" 17. årg. nr. 3, januar 1943, s. 90.
241. „Vild Hvede" 17. årg. nr. 7, maj 1943, s. 201.
242. Ifl. Richard Winthers notat i „document humaine" blev maleriet købt på „Grønningen" 1945 af fabrikant Vejby-Petersen for 4000 kr. Mortensen købte det tilbage i 1946 for 1700 kr. Udstillet på „Nordisk Kunstforbunds Udstilling" i Oslo 8.6.–8.7.1946 som tilhørende kunstneren. Senere solgt til Leger i Tokanten, hvor det hang i restauranten i 1947–48. Herfra til arkitekt H. Salling-Mortensen, Aarhus for 2000 kr. Billedreportage i „Tidens Kvinder" 8.7.1952 fra Salling-Mortensens hus. Solgt af Karen Salling-Mortensen via Arne Bruun Rasmussen, auk. 477, nr. 54, 1985, til Statens Museum for Kunst.
243. Samtale med Ib Geertsen 27.9.1988.
244. Samtale med Albert Mertz, Glænø, 7.7.1987.
245. Samtale med Ib Geertsen 18.2. og 27.9.1988. – Ifl. samtale med Ragnhild Toft 22.11.1988 var Geertsen en af de hyppige besøgende, allerede da Mortensen og Doris boede i Amaliegade 36, dvs. i tiden 1940 til hen i 1942. Ofte kom han et par gange dagligt.
246. Citeret efter Skive Folkeblads anmeldelse af „Grønningen" 1945; avisen 26.1.1945, hvor ophavsmanden angives som Walter Schwartz i Politiken. Citatet findes ikke i W. S.s. kronik den 20.1.1945: „Det grønnes stadig paa Grønningen".
247. „Helhesten" 2. årg. hefte 2–3, 1943, s. 47: „Mystik".
248. Sst., s. 48: „Scener".
249. Sst., s. 47: „Hjulspor".
250. „– Il est un Dieu, qui rit aux nappes damassées / Des autels, à l'encens, aux grands calices d'or; / Qui dans le bercement des hosannah s'endort, // Et se réveille, quand des mères, ramassées / Dans l'angoisse, et pleurant sous leur vieux bonnet noir, / Lui donnent un gros sou lié dans leur mouchoir!"
251. Richard Mortensen: „Mand – tegn en Elefant"; i: „Børneringens Aarsberetning 1945–1946", Kbh. 1946, s. 17.
252. Sst., s. 17.
253. Richard Winthers notat i „document humaine". Billedet er af Mortensen dateret til 1946, men Winther noterer, at han har fotograferet det 13.9.1945.
254. Meddelt af Erik Fischer, der på „Grønningen" 1945 talte med Mortensen og fremhævede maleriets rubeneske farverigdom og komposition.
255. „Témoignages pour l'art abstrait 1952". Propos recueillis par Julien Alvard et R. V. Gindertael, Paris 1952, s. 206.
256. Notat i „document humaine".
257. Heftet findes nu i Ib Geertsens bibliotek.
258. Notat af Richard Winther i „document humaine". – Mortensen skriver 30.7.1945 fra Lundeborg til Københavns almindelige Boligselskab ang. udsmykningen af Ungdomsgården i Husum; Fællestegnestuen A/S, KABs arkiv.
259. Notat i „document humaine".
260. Foromtale af udgivelsen i Berlingske Tidende 22.12. 1944. De øvrige kunstnere er Henry Heerup, Egill Jacobsen, Egon Mathiesen og Asger O. Jørgensen. Kun det ene af litografierne (207) indgik i mappen. Ekspl. af det andet (208) dateret 19.10.1944 i Silkeborg Kunstmuseum.
261. Notat af Richard Winther i „document humaine".
262. Notat af Richard Winther i „document humaine".
263. Mortensens oplæg til diskussion på „Høstudstillingen" 24.11.1948 i forbindelse med kontroversen mellem „Linien II" og „Høstudstillingen"; Geertsens arkiv. – Carl-

Henning Pedersen: „At være spontan"; i kataloget til „K.E." 1948, s. 5–7. – Manuskriptet til Mortensens oplæg i Geertsens arkiv.

264. Samtale med Ragnhild Toft 22.11.1988.
265. „Samtale om maleri mellem Richard Mortensen og Knud Lundbæk"; i: „Helhesten" 2. årg. hefte 5–6, 1944, s. 118.
266. Interview ved Niels Glavind i Holbæk Amts Venstreblad 14.9.1968. Citeret efter „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 13, sp. 3. – Om poesi-begrebets reference se note 497.
267. „Samtale om maleri mellem Richard Mortensen og Knud Lundbæk"; i: „Helhesten" 2. årg. hefte 5-6, 1944, s. 118 og 120.
268. Sst., s. 120.
269. Se bind I, s. 218 og ill. 251.
270. Ib Geertsen udnyttede driveteknikken i 1946–47 under indtryk af Mortensens maleri. Bekræftet i samtale med Geertsen 1989.
271. „Hvad er Meningen"; Politikens kronik 20.2.1938.
272. Se bind I, s. 113.
273. André Breton: „Le château étoilé"; i „Minotaure" 3e année 1936, no. 8, s. 33: „... il n'est plus générateur dans mon esprit que de nuages." – Bretons essay indgår i „L'amour fou" (1937).
274. Sst., s. 33: „C'est que regarder de la terre un nuage est la meilleure façon d'interroger son propre désir."
275. Sst., s. 35: „Il y a là une source de communication profonde entre les êtres qu'il ne s'agit que de dégager de tout ce qui la masque et la trouble."
276. Se bind I, s. 113–115.
277. Se bind I, s. 282–283.
278. André Breton: „Le chateau étoilé", s. 33.
279. Sst., s. 35: „... presque toujours est interprétée différemment par deux individues distints, ..."
280. Asger Jorn: „Om Forholdet mellem Automatismen og den spontane Vision paa Baggrund af den billedmæssige Betydning"; i: „Interessant Nutids-Kunst". Udg. af Vilh. Serber, Kbh. u.å. (1948), s. (73)–(77). – For identifikation af de enkelte bidrag se „CRAS" XXXVII 1984, s. 27–45. – Max Imdahl har behandlet forholdet mellem billede og betragterreception, som det konstituerede sig med kubismen. Han refererer, at allerede Konrad Fiedler omkring 1912/13 kunne sætte et udsagn, hvis potentiale har haft betydning for det genstandsløse maleri deri, at „der Inhalt der Kunst nicht anderes als die Gestaltung selbst [ist]". Se Max Imdahl: „Cézanne – Braque – Picasso. Zum Verhältnis zwischen Bildautonomie und Gegenstandssehen"; i: „Wallraf-Richartz-Jahrbuch, Bd. XXXVI 1974, s. 330.
281. Georges Bataille: „L'informe"; i: „Documents" 7, 1929, s. 382.
282. Friedrich Sander: „Gestaltpsychologie und Kunsttheorie"; i: „Gestalt und Sinn". Herausgeg. von Felix Krueger und Friedrich Sander, München 1932, s. 334–339.
283. „Selve Krigen [...] ødelagde mine Teorier". Mortensen i „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenblad 12.8.1961.
284. Richard Mortensen: „Tale ved en Barselsfest"; i kataloget til „Linien II"s udstilling i Tokanten 1947. – „'Hver linie har det godt i sit rum,' sagde han. Men Linierne rottede sig sammen, og amøberne stirrede paa os."
285. „En abstrakt Maler udstiller. Lille Samtale med Rich. Mortensen". Interview ved Vagabonden i Fyens Stiftstidende 23.8.1942.
286. Teksten i dette kapitel er en revidering og udvidelse af teksten i Kobberstiksamlingens lommebog nr. 28: „Richard Mortensen som scenograf 1942–1946", Kbh. 1984.
287. Anmeldt af Pierre Lübecker i Aftenbladet 27.4.1944: „Et bevægelig Maleri trukket af hvide Mus", og af Jan Zibrandtsen i Nationaltidende 28.4.1944: „Kunsthaandværkets Foraar"; m.fl.
288. Samtale med Doris Drechsel 19.10.1988, der huskede dekorationerne i Studenterforeningen. Til Walter Schwartz's fest blev en femte dekoration malet af Hans Bendix. Ifl. oplysninger fra Mortensen og fra ejeren, 1992, i brevarkivet, Statens Museum for Kunst.
289. Iflg. forespørgsel 1984 på Det kgl. Teater.
290. Richard Mortensen: „Kunst og børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–1947", Kbh. 1947, s. 21.
291. Samtaler med Ragnhild Toft i 1983 og 22.11.1988.
292. „En klassisk musiker, der ogsaa gerne lytter til Jazz og Swing!" Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 3.2.1944. Desuden citat fra Friisholms brev til forfatteren 24.4.1989.
293. Ragnhild Toft om Lavard Friisholm; samtale 22.11.1988.
294. Uidentificeret avisudklip 23.4.1942 i Mortensens scrapbog.
295. Samtale med Ragnhild Toft 22.11.1988.
296. Samtale med Lavard Friisholm, Bønnerup Strand 9.1. 1989, samt brev fra Friisholm til forfatteren 23.4.1989.
297. Brev fra Mortensen til Lavard Friisholm 14.3.1966; Friisholms arkiv. – Erling Blochkvartetten bestod da af E.B. på 1. violin, L.F. på 2. violin, H.K. på bratsch og T.A.S. på cello.
298. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
299. Samtale med Ragnhild Toft, 22.11.1988. – Citatet er fra Lavard Friisholms brev til forfatteren 23.4.1989.

299a. Foredrag i Esbjerg Kunstforening 29.4.1941; manuskript i Mortensens arkiv. – Richard Mortensen: „Partitur"; i kataloget „Musik". Norrköpings Konstmuseum 10.6.–26.9.1982, s. 58–59.

300. „Samtale om abstrakt Kunst". Interview ved Ove Johannsen i: „B.M. Organ for Tuberkuløse i Danmark" 5. årg. december 1946, s. 23. – Lavard Friisholm erindrer selv: „Samarbejdet med R.M. fortsatte idet jeg i 1943 bestemte mig til at gøre et forsøg på at få en opførelse af Stravinskij og Ramuz mesterværk 'Historien om en soldat' i stand. Da mine kvartetkammerater Erling Bloch og Torben Svendsen var interesserede i at være med Bloch i det store violinparti og Torben Svendsen som instruktør, var jeg overbevist om, at opførelsen ville være mulig. / Jeg havde allerede drøftet tanken med R.M. ..."; brev fra Friisholm til forfatteren 23.4.1989.

301. „Fjernsynet vil sikkert forandre Billedstilen". Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 24.3.1944.
302. Samtale med Chr. Poulsen, 21.1.1988.
303. Samtale med Ragnhild Toft, 22.11.1988.
304. Samtale med Lavard Friisholm, Bønnerup Strand 9.1. 1989.
305. Samtale med Ragnhild Toft, 22.11.1988.
306. Uidentificeret avisudklip i „document humaine", c. februar 1946.
307. „Eksperimenterende Kunst og gastronomiske Finesser". Jan Zibrandtsen i Nationaltidende 26.10.1944.
308. Jvf. note 242.
309. Nationaltidende 26.11.1944. - Se også „Musikere og Malere i Samarbejde" ved Hr. Bert. i Politiken 20.11. 1944.
310. Uidentificeret avisudklip 14.6.1945.
311. Land og Folk 7.6.1945.
312. Brev til forfatteren 23.4.1989.
313. „Fjernsynet vil sikkert forandre Billedstilen". Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 24.3.1944.
314. Samtale med Ragnhild Toft, 22.11.1988.
315. Samtale med Lavard Friisholm, Bønnerup Strand 9.1. 1989.
316. „Samtale om abstrakt kunst". Interview ved Ove Johannsen i: „B.M. Organ for Tuberkuløse i Danmark" 5. årg. december 1946, s. 23.
317. Samtale med Ragnhild Toft, 22.11.1988.
318. Materiale i Thorvaldsens Museums arkiv.
319. „Historien om en Soldat". Anmeldelse af opførelsen på Det kgl. Teater 1946. Information 11.3.1946.
320. Samtale med Lavard Friisholm, Bønnerup Strand 9.1. 1988.
321. Torben Anton Svendsen: „Lidt om Strawinsky's 'Histoire du Soldat'"; i: „Levende Musik" 3. årg. nr. 1, 1944, s. 7-12.
322. „Det danske Kunstpublikum lader sig ikke snyde". Interview ved Nik. i Information 8.2.1946.
323. Materiale i Det kgl. Teaters Arkiv og Bibliotek.
324. Ernst Mentze: „William Scharff. En kunstner og hans tid", Kbh. 1958, s. 198.
325. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
326. Et akvarelleret udkast med en grøn drage, muligvis til operaens 2. billede; dateret 13.7.1944 i Geertsens arkiv. Gave fra Mortensen 24.4.1945. - Scenemodellerne til „Nattergalens tre billeder dukkede op under indsamling af materiale til bind I. Trods deres miserable tilstand, 1. og 2. billede var aldeles sønderrevet, kunne 3. billede stilles sammen på Kobberstiksamlingens retrospektive udstilling af Mortensens tegninger og gouacher i sommeren 1984. Modellerne er i løbet af 1989-90 blevet restaurerede af konservator Nina Dahlstrøm. De mange akvarellerede, udklippede stykker papir er løst fra det dårlige pap, de var opklæbede på, og som ofte bærer forberedende udkast i pensel og tusch. De iturevne dele er blevet samlet og opklæbet på ny, tynd karton, hvorefter hvert kulisselag er heftet på gennemsigtige akrylplader, der således tillader både en opbevaring af modellerne i lave kasser og en scenisk opstilling af dem. Under processen viste det sig, at 2. billede kun er bevaret som fragment, mens 3. billede er så godt som komplet.
327. Det kgl. Teaters arkiv, Rigsarkivet. Journalsager: Køb af operaer. 1378, jour. nr. 123.
328. Det kgl. Teaters arkiv, Rigsarkivet. Journal sept. 1944–1949, 1347, jour. nr. 123. (Køb af operaer).
329. Materiale i Det kgl. Teaters Arkiv og Bibliotek.
330. Fremsendes til teatret 1.12.1945. Det kgl Teaters Arkiv, Rigsarkivet. Journal 1944–1946; 1347, jour. nr. 123, brev 638. - Desuden Mogens Lorentzen: „Nattergalen"; i Berlingske Aftenavis 31.8.1946.
331. Mogens Lorentzen: „Nattergalen"; i Berlingske Aftenavis 31.8.1946.
332. Brev i Geertsens arkiv.
333. „Unge Kunstnere skaber deres eget Teater". Interview ved Hr. Bert. i Politiken 13.6.1945.
334. Brev i Geertsens arkiv: kopi i „document humaine".
335. „Unge Kunstnere skaber deres eget Teater". Interview ved Hr. Bert. i Politiken 13.6.1945.
336. Sst.
337. Reportage i Billedbladet 22.2.1945.
338. Bekræftet i samtale med Ragnhild Toft, 22.11.1988.
339. „Samtale om abstrakt kunst". Interview ved Ove Johannsen i: „B.M. Organ for Tuberkuløse i Danmark" 5. årg. december 1946, s. 23.
340. Uidentificeret anmeldelse 10.5.1935 i Mortensen scrapbog af Stravinskys koncert med Det kgl. Kapel 9.5.1935.
341. Richard Mortensen: „Partitur"; i kataloget „Musik", Norrköpings Konstmuseum 10.6.–26.9.1982, s. 58. - Gunnar Jespersen: „De abstrakte", Kbh. 1967, s. 60.
342. Samtale med Ragnhild Toft, 22.11.1988.
343. Oplysningerne om Stravinskys gentagne besøg i København er samlet af Sigurd Berg og venligt stillet til rådighed af Musikhistorisk Museum.
344. Anmeldt af Povl Hamburger: „Strawinskys Memoirer"; i: „Samleren" 20. årg. nr. 7, november 1943, s. 163–164.
345. „En klassisk Musiker, der ogsaa gerne lytter til Jazz og Swing!". Interview ved Pierre Lübecker i „Aftenbladet" 3.2.1944.
346. Mortensens engagement bekræftet i samtale med Ragnhild Toft, 22.11.1988.
347. Torben Anton Svendsen: „Lidt Om Strawinsky's 'Histoire du Soldat'"; i: „Levende Musik" 3. årg. 1944, s. 7.
348. Richard Mortensen: „abildgaard, den danske malerkunsts fader"; i: „linien" 25. februar 1935, 2. årg. nr. 11–12, s. 6: „Det var ikke pendantiske, naturalistiske ting med klassisk form, men aske og gløder fra et flammende livsbaal."
349. „Maleri og Musik. Samtaler med Richard Mortensen, William Scharff og Mogens Zieler" ved Pierre Lübecker i: „Levende Musik" 3. årg. 1944, s. 211.
350. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 8, sp. 1. Mortensen fortalte i juni/juli 1983, at han malede det panoramiske „Balance" til Østre Landsret, mens han hørte italiensk barokmusik.

351. Richard Mortensen: „abstrakt film – naturalistisk film"; i: „linien" 15. februar 1934, 1. årg. nr. 2, s. 8: „... de bløde former i træer, blomster, pudderkvaster, farver i kontrast til alt det haarde, skarpe, spidse; jærn, stjærner, store søm, sakse, ure."
352. „Maleri og Musik. Samtaler med Richard Mortensen, William Scharff og Mogens Zieler" ved Pierre Lübecker i: „Levende Musik" 3. årg. 1944, s. 211.
353. Sst., s. 212.
353a. Brev til forfatteren 23.4.1989.
354. Richard Mortensen: „Sådan var Spjæt". Mindeord ved Erik Spjæt Christensens død; i Berlingske Tidende 30.7.1974. – Bekræftet i samtale med Aksel D. Clausen, 11.11.1988.
355. Torben Anton Svendsen: „Lidt om Strawinsky's 'Histoire du Soldat'"; i: „Levende Musik" 3. årg. nr. 1, 1944, s. 8, 9.
356. Berlingske Tidende 27.1.1944.
357. Samtale med Lavard Friisholm, Bønnerup Strand 9.1. 1988.
358. Richard Mortensen: „Sådan var Spjæt". Mindeord ved Erik Spjæt Christensens død; i Berlingske Tidende 30.7. 1974.
359. Sst. – Lavard Friisholm skriver i brev til forfatteren 23.4.1989 om dette bekendtskab: „Erik Christensen 'Spjæt', som var interesseret i R.M. billeder traf ham her [nemlig 1940 juli i sommerhuset i Klitmøller] og året efter [1941] også i Thisted, hvor R.M. foruden Dahl [Friisholms svoger] unge venner havde kontakt med byens organist Aksel Munk."
360. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
361. Richard Mortensen: „Sådan var Spjæt"; etc. – Samtale med Doris Drechsel 19.10.1988 bekræfter, at det var i Amaliegade 36, Spjæt dukkede op.
362. „Fjernsynet vil sikkert forandre Billedstilen". Interwiev ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 24.3.1944.
363. „Konkret samtale om abstrakt Kunst". Interview ved Hans Ditlev i Land og Folk 3.11.1946.
364. Theodor W. Adorno: „Philosophie der neuen Musik" (1949), Frankfurt am Main 1978, s. 150. – „Maleri og Musik. Samtaler med Richard Mortensen, William Schaff og Mogens Zieler" ved Pierre Lübecker i: „Levende Musik" 3. årg. 1944, s. 211.
365. Kontrakten gjalt Mortensen, Torben Anton Svendsen, Lavard Friisholm og Erling Bloch. De modtog pr. opførelse kr. 550 – til deling. Ifl. Det kgl. Teaters arkiv, Rigsarkivet. Journalsager: Køb af operaer. 1378: „Historien om en soldat"; jour. nr. 121.
366. Samtale med Lavard Friisholm, Bønnerup Strand 9.1. 1989.
367. Det kgl. Teaters arkiv, Rigsarkivet. Journalsager: Køb af operaer. 1378: „Historien om en soldat", jour. nr. 121.
368. Samtale med Ib Geertsen, 18.2.1988.
369. Postkort sendt 7.11.1945 til Geertsen på Højbjergvej 15; ifl. notat af Richard Winther i „document humaine". Geertsen tog sig ofte af huset i Mortensens fravær ses det af breve og ifl. G.
370. Samtale med Ib Geertsen, 18.2.1988.
371. Samtaler med Ib Geertsen, 18.7.1986 og 18.2.1988.
372. „Lille Nattergal i kvælende Omgivelser". Anmeldelse af Pierre Lübecker i Aftenbladet 2.9.1946.
373. Ib Geertsen husker Mortensens arbejdsbord i Birkerød dækket af store bøger om kinesisk kunst. Ifl. samtale 18.2.1988.
374. Ifl. bibliotekets erhvervelsesprotokol.
375. Samtale med Chr. Poulsen, 21.1.1988.
376. „Der Sturm", Juli 1922, s. 89.
377. Samtale med Ib Geertsen, 18.2.1988. G. fik eksemplaret af Mortensen omkring 1946. Oplysningen i bind I, s. 173 og note 308 er således ukorrekte. Mortensen kan dog udmærket have kendt bogen i trediverne som det antages i bind I. – Jorn gjorde i 1944 nogle udkast til en planlagt men ikke opført ballet af Niels Viggo Bentzon. Se herom: „CRAS" XXXVII 1984, s. 24-25: „Stjern-Ajis: En folkefantasi. Ballet i 5 billeder".
378. Samtale med Richard Winther, 27.4.1988. Winther angiver en „Dpal ldam iha mo" eller: „måske en Mahakala".
379. Nationaltidende 16.6.1945.
380. Morgenbladet 14.6.1945.
381. Uidentificeret avisudklip.
382. Ove Abildgaard: „Nogle erindringsglimt af Sonja Hauberg og hendes bøger". Introduktion til det posthumt udgivne romanfragment „April", Kbh. 1961, s. 8.
383. Samtale med Chr. Poulsen, 21.1.1988. – Richard Mortensen: „Sådan var Spjæt". Mindeord ved Erik Spjæt Christensens død; i Berlingske Tidende 30.7.1974.
384. Richard Mortensen i samtale med forfatteren 1982/83. – Richard Winther har oplyst om grammofonmotoren i samtale 13.6.1991. Oplysningen bekræftes af Pontus Hulten i hans tekst i kataloget til „Konkret realism", Stockholm 1956, s. 69.
385. Samtale med Chr. Poulsen, 21.1.1988 ang. maleriets placering. – Ib Geertsen husker, at Spjæt malede.
386. Richard Winthers dagbog. Paris 1955, Bd. I, 15. maj. Winthers arkiv.
387. Sst.
388. „Samtale om maleri mellem Richard Mortensen og Knud Lundbæk"; i: „Helhesten" 2. årg. hefte 5–6, 1944, s. 117.
389. Mortensen forærede Ib Geertsen bogen sidst i fyrrerne; ifl. I.G.
390. „Konstnären måste få erkänd plats i samhället". Interview i Svenska Dagbladet 28.10.1948.
391. Samtale med Chr. Poulsen, 21.1.1988.
392. „Samtale om maleri mellem Richard Mortensen og Knud Lundbæk"; i: „Helhesten" 2. årg. hefte 5–6, 1944, s. 117.
393. Uidentificeret avisudklip 28.4.1944.
394. Farvestrimlen omtalt i Helge Krarup og Carl Nørrested: „Eksperimentalfilm i Danmark", Kbh. 1986, s. 19–20. Filmen rummer ingen totaloptagelse af maleriet men panorerer henover dets midterste og bevægelige del. For strimlens afslutning se s. 773f. og ill. 756. Jeg er filmhistorikeren Carl Nørrested megen tak skyldig for råd og

praktisk hjælp, der muliggjorde affotograferingen af de enkelte billeder fra filmen.

395. Identificeret af Ib Geertsen.
396. Brev til Elise Johansen, Gudhjem 13.6.1935; Mortensens arkiv.
397. Wassily Kandinsky: „Punkt und Linie zu Fläche" (1926), Bern 1955, s. 89.
398. Sst., s. 38–39.
399. Morgenbladet 16.? 6.1945.
400. Nationaltidende 16.6.1945.
401. Samtale med Ib Geertsen, 18.7.1986.
402. Det kgl. Teaters arkiv, Rigsarkivet. Overslag ved omkostninger ved stykkers iscenesættelse. 1945–48. 1717.
403. Socialdemokraten 28.4.1944.
404. Børsen 2.9.1946.
405. Alfred H. Barr: „Cubism and Abstract Art", New York 1936, s. 133, fig. 132–33.
406. Sst., s. 133.
407. Haagen Falkenfleth i Nationaltidende 16.6.1945; Viggo Cavling i Politiken samme ? dato.
408. „Unge Kunstnere skaber deres eget Teater". Interview ved Hr. Bert. i Politikken 13.6.1945.
409. „Fjernsynet vil sikkert forandre Billedstilen". Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 24.3.1944.
410. Morgenbladet 14.6.1945.
411. Brev til Bille og Elise Johansen, Gudhjem sommeren 1939; Billes arkiv.
412. Information 2.9.1946.
413. Brev til Elise Johansen dateret. „c. 30 maj.35"; Mortensens arkiv.
414. Berlingske Tidende 2.9.1946.
415. Brev til Elise Johansen 27.6.1935; Mortensens arkiv.
416. Manuskript i Mortensens arkiv. Se også Richard Mortensen: „Kunst og børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–1947", Kbh. 1947; s. 20, 21.
417. Ikke anvendt notat til pressemeddelelsen på ekspl. af programmet; Friisholms arkiv.
418. Samtale med Chr. Poulsen, 21.1.1988.
419. Elsa Gress: „Fuglefri og fremmed. Erindringsbilleder", Kbh. 1971, s. 179.
420. Sst., s. 252.
421. Ove Abildgaard: „Nogle erindringsglimt af Sonja Hauberg og hendes bøger". Introduktion til det posthumt udgivne romanfragment „April", Kbh. 1961, s. 7.
422. Brevkopi ved Richard Winther i „document humaine".
423. Alt brevmateriale m.v. findes i Fællestegnestuen A/S, Københavns almindelige Boligselskabs arkiv.
424. Skrivelse af 3.7.1943 med ansøgning til indenrigsministeriet, der godkender i december 1943. Trykt opslag om konkurrencen i marts 1944. Liste over deltagerne i KABs arkiv.
425. Jan Zibrandtsen i Nationaltidende 4.7.1944.
426. Notat på brevkopi 11.10.1944 i KABs arkiv.
427. Brev i Geertsens arkiv; kopi i „document humaine".
428. Notat i „document humaine".
429. Ifl. brev fra Albinus.
430. Richard Mortensen: „Sådan var Spjæt". Mindeord ved Erik Spjæt Christensens død; i Berlingske Tidende 30.7. 1974.
431. Afsløringen omtalt i Politiken 12.1.1947.
432. Samtale med Anne-Lise Eiersted 16.11.1989. – Samtale med Aksel D. Clausen 11.11.1988. A.D.C. husker, at han lavede modellen. – Desuden Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987. – Richard Winther har noteret i „document humaine": „Dukketeatermodellen er gaaet tabt af støv og ælde hos Fru Johansen."
433. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987. – Samme: „Sådan var Spjæt"; etc.
434. „Abstrakt Maler vinder konkurrence". Omtale ved Jan Zibrandtsen i Nationaltidende 4.6.1944.
435. Richard Mortensen: „Kunst og børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–1947"; Kbh. 1947, s. 17. – Mortensens valg af titel for artiklen afspejler i øvrigt dens karakter af indlæg i den løbende debat: Under overskriften „Børn og Kunst" anmeldes i november 1946 to bøger om kunstopdragelse, nemlig R. R. Tomlinson: „Children as Artists" og Herbert Read: „Education Through Art"; uidentificeret avisudklip i Mortensens scrapbog.
436. Richard Mortensen: „Mand – tegn en Elefant"; i: „Børneringens Aarsberetning 1945–1946", Kbh. 1946; s. 17.
437. „Børn forstaar Kunst langt bedre end vi Voksne!" Interview i BT, 28.6.1944 i Mortensens scrapbog.
438. Oplæg til udsmykning af børnehaven Jyllandshuse; Fællestegnestuen A/S, KABs arkiv.
439. Sst.
440. Richard Mortensen: „Sådan var Spjæt". Mindeord ved Erik Spjæt Christensens død; i Berlingske Tidende 30.7.1974.
441. Manuskript dateret 2.1.1947 i Mortensens arkiv.
442. Samtale med Lavard Friisholm, 9.11.1988. Lejligheden blev senere overtaget af Ragnhild Toft. Maleriet dækket.
443. Richard Mortensen: „Joan Miró"; i: „Klingen 1942", Kbh. 1942, s. 76.
444. Brev i „document humaine".
445. Richard Mortensen: „Kunst og børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–1947", Kbh. 1947, s. 17.
446. Sst., s. 20.
447. Richard Mortensen: „Kunst og børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–1947". Kbh. 1947, s. 17. – For forholdet mellem „gegenstandsloses Sehen", „gegenständliches Sehen" i dets funktion af „sehendes Sehen" jvf. Max Imdahls analyse i „Cézanne – Braque – Picasso. Zum Verhältnis zwischen Bildautonomie und Gegenstandssehen"; i: „Wallraf-Richartz-Jahrbuch", Bd. XXXVI 1974.

447a. Se bl.a. „linien tager afstand fra bjerke-petersens bog: surrealisme"; i „linien" 20. november 1934, 1. årg. nr. 7, s. 2. – Jvf. også Mortensens „psykomaterialistisk automatisme" brugt i flere billedtitler i 1934.

448. Dagbladet 3.7.1946.
449. „Vi gömmer ägg". Billedreportage i uidentificeret svensk tidsskrift; Mortensens scrapbog.

450. Samtale med Chr. Poulsen, 21.1.1988. – Se også note 137a.
451. „Magisk Kunst. To abstrakte Kunstnere i 'Tokanten'". Bertel Engelstoft i Information 30.10.1946.
452. Uidentificeret avisudklip i Mortensens scrapbog.
453. Brev i „document humaine".
454. Uidentificeret avisudklip i Mortensens scrapbog og brevet til Richard Winther 26.11.1946 i „document humaine".
455. Mortensen brugte udtrykket om sine bestræbelser tidligt i trediverne; således om „Det blå rum", 1933. Se bind I, s. 50.
456. „Konkret Samtale om abstrakt Kunst". Interview ved Hans Ditlev i Land og Folk 3.11.1946.
457. „At skabe kunst er at leve". Interview ved Georg Andrésen i Aarhuus Stiftstidende 11.10.1970.
458. „Konkret Samtale om abstrakt Kunst". Interview ved Hans Ditlev i Land og Folk 3.11.1946.
459. Ifl. dateringer på flere tegninger i Fondet Charlotte og Richard Mortensens Kunstsamling.
460. I brev til Elise Johansen, Gudhjem 27.6.1935; citeret bind I, s. 192.
461. „Samtale om abstrakte Kunst". Interview ved Ove Johannsen i: „B.M. Organ for Tuberkuløse i Danmark" 5. årg., december 1946, s. 23.
462. „Vil man det nye maa man ofre af det gamle". Interview ved Spada i Ekstrabladet 29.6.1943.
463. Asger Jorn: „En ny billedaflæsning og dens konsekvenser"; i: „Nyt Tidsskrift for Kunstindustri" 19. årg. nr. 3, marts 1946, s. 48–56, 68.
464. Mortensens betydning for Jorn lader sig i første halvdel af fyrrerne påvise såvel formelt som motivisk. Endnu i 1945 har Mortensens samtidige tegnestil været impulsgivende for Jorns: Denne vedkender sig såvel Mortensens som Billes betydning for ham i artiklen „Asger Jorn om sig selv"; i: „Kunst" 1. årg. nr. 1, 1953, s. 9.
465. „Maleri og Musik. Samtaler med Richard Mortensen, William Scharff og Mogens Zieler"; i: „Levende Musik" 3. årg. 1944, s. 212.
466. Uidentificeret udklip fra lokalavis i Mortensens scrapbog. Wienberg Jensens adresse på brev fra Jorn til Mortensen, poststemplet 10.2.1947; Silkeborg Kunstmuseum, Jorns arkiv. Se i øvrigt side 305.
467. Notat og foto i „document humaine".
468. „Krigsmor" er i bind I, ill. 284 forsøgsvis dateret til c. 1946.
469. Richard Winthers dagbog oktober 1948-oktober 1949, s. 147–148: Paris 23.11.1946, „Samtale med Egill Jacobsen Kl 15–24"; Winthers arkiv.
470. Brevet omtalt note 466.
471. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
472. Manuskript, maskinskrevet kopi, dateret 21.6.1945 i Lavard Friisholms arkiv.
473. Vagn Holmboe: „Strawinsky: Symphonie de Psaumes"; i: „Aarstiderne" 1. årg. nr. 4, februar 1942, s. 111.
474. Wassily Kandinsky: „Über das Geistige in der Kunst" (1911), Bern 1965, s. 114 om billedsprogets love; s. 115, 127 om det geometriske. Mortensen fik i trediverne mulighed for at se originale Kandinsky værker under sit ophold i Paris i foråret 1937. På „Liniens Sammenslutning" i Den Fries bygning 1.–13. september samme år kunne man da som et resultat af forårets forberedelser ifl. kataloget vise 10 oliebilleder og 10 gouacher.

474a. For spørgsmålet om fornyelse eller fortsættelse se Nicholas Hewitt ed.: „The Culture of Reconstruction. European Literature, Thought and Film, 1945–1950", London 1989.

475. „At skabe Kunst er at leve". Interview ved Georg Andrésen i Aarhuus Stiftstidende 11.10.1970.
476. Ernst Mentze: „Robert Jacobsen", Kbh. 1961, s. 126, siger 5. juni. Men Gunnar Jespersen: „Robert Jacobsen", Kbh. 1978, s. 20, siger 6. juni, to dage efter R.J.s fødselsdag den 4. juni.
477. Ib Geertsens erindring om Sonja Hauberg; samtale 1985.
478. Politiken 30.7.1947.
479. Ove Abildgaard: „Nogle erindringsglimt af Sonja Hauberg og hendes bøger". Introduktion til det posthumt udgivne romanfragment „April", Kbh. 1961.
480. Ernst Mentze: „Robert Jacobsen", Kbh. 1961, s. 134.
481. Elsa Gress: „Fuglefri og fremmed. Erindringsbilleder", Kbh. 1971, s. 286.
482. Politiken 30.7.1947 meddeler, at da Sonja Haubergs „Tilstand gav Grund til Ængstelse, blev hendes Mand, Maleren Richard Mortensen, for en Uges Tid siden kaldt hjem fra Frankrig, . . .".
483. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
484. Birkerød Avis 16.10.1947, at Mortensen rejste til Paris „Tirsdag".
485. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
486. Notat i „document humaine".
487. Richard Mortensen: „He loved him madly"; i kataloget „Mortensen og elever", Esbjerg Kunstforening 1976, s. 1.
488. Mortensen deltager i „Høstudstillingen"s diskussionsaften i Den Fries bygning 24.11.1948.
489. Ejner Johansson: „Mortensens geografi"; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 16, sp. 1.
490. Gunnar Jespersen: „Robert Jacobsen", Kbh. 1978, s. 17.
491. Sst., s. 17.
492. Elsa Gress: „Fuglefri og fremmed. Erindringsbilleder", Kbh. 1971, s. 179.
493. „At skabe Kunst er at leve". Interview ved Georg Andrésen i Aarhuus Stiftstidende 11.10.1970.
494. Pressemeddelelsen til „Ebbe Skammelsøn"; maskinskrevet manuskriptkopi i Lavard Friisholms arkiv.
495. „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenavis 12.8.1961.
496. Richard Mortensen: „Dagbogsnotater"; i: „Louisiana Revy" 11. årg., nr. 1, oktober 1970, s. 25, sp. 1.
497. Interview ved Niels Glavind i Holbæk Amts Venstreblad 14.9.1968. Citeret efter „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 13, sp. 3. – Mortensens poesi-begreb synes ikke tilfældigt, med den erklærede tilknytning til de surrealistiske digtere, at have Hegel som refe-

rent. Om denne skriver Heinz Kimmerle, at han tænker *„das Leben als die offene innere Bewegungsform des welthaften Geschehens,* aber er denkt es als Geist, der alle Reste des Natürlichen in sich vernichtet und so zur reinen Selbstbezüglichkeit der absoluten Subjektivität gesteigert werden kann, die *das Andere ihrer selbst vollständig in sich enthält.*" (Min kursiv). (H.K.: „Ist Derridas Denken Ursprungsphilosophie?"; i: Manfred Frank (Herausg.): „Die Frage nach dem Subjekt", Frankfurt am Main 1988, s. 280.

498. Richard Mortensen: „He loved him madly"; i kataloget „Mortensen og elever", Esbjerg Kunstforening 1976, s. 1.
499. Således Max Horkheimer og Theodor W. Adorno: „Dialektik der Aufklärung" (1947), Frankfurt am Main 1986, s. 2: „In der Meinung, ohne strikte Beschränkung auf Tatsachenfeststellung und Wahrscheinlichkeitsrechnung bliebe der erkennende Geist allzu empfänglich für Scharlatanerie und Aberglauben, präpariert es den verdorrenden Boden für die gierige Aufnahme von Scharlatanerie und Aberglauben. Wie Prohibition seit je dem giftigeren Produkt Eingang verschaffte, arbeitete die Absperrung der theoretischen Einbildungskraft dem politischen Wahne vor."
500. „Abstrakt og konkret". Interview ved Ole Arndal i Billedbladet 20.1.1961.
501. „Kampstilling". Interview ved Gunnar Jespersen i BT 2.1.1961.
502. Naum Gabo: „The Constructive Idea in Art"; i: „Circle" (1937), Faber Editions London 1971, s. 1.
503. Max Horkheimer og Theodor W. Adorno: „Dialektik der Aufklärung" (1947), Frankfurt am Main 1986, s. 4: „Nicht um die Konservierung der Vergangenheit, sondern um die Einlösung der vergangenen Hoffnung ist es zu tun."
504. Om Baudelaire og Benjamin se Jürgen Habermas: „Der philosophische Diskurs der Moderne", Frankfurt am Main 1985, s. 20–21.
505. Richard Mortensen. „La Résistance"; i kataloget til „Grønningen" 1979.
506. „Fin Chance for dansk Kunstnerhus i Paris". Interview ved Hr. Bert. i Politiken 14.10.1947.
507. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
508. „Kampstilling". Interview ved Gunnar Jespersen i BT 2.1.1961.
509. „Kunst, en sygdom man kan dø af". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 6.9.1970.
510. „En samtale om konstruktivisme mellem Richard Mortensen og Troels Andersen"; i: „CRAS" VIII 1975, s. 5.
511. Richard Mortensen: „He loved him madly"; i kataloget „Mortensen og elever", Esbjerg Kunstforening 22.5.–7.6.1976, s.1.
512. Som note 510.
513. Charles Estienne i kataloget til „Tendances de l'art abstrait", Galerie Denise René 22.10.–22.11. 1948: „... d'être le témoignage le plus aigu du monde présent en quête de sa forme."
514. Jean-François Lyotard: „Det postmoderne forklaret for børn" (1986), Kbh. 1986, s. 95–105: „Forklaring til ordet: modstand".
515. Ikke anvendt notat til pressemeddelelsen på ekspl. af programmet; Friisholms arkiv.
516. „Art Journal" Vol. 47 No. 3, Fall 1988. Temanummer om: „New Myths for Old: Redefining Abstract Expressionism".
517. Charles Estienne i kataloget til „Tendances de l'art abstrait", Galerie Denise René 22.10.–22.11. 1948: „... la Beauté, elle, est plus nécessaire que jamais, à condition d'être essentielle comme le pain et la faim."
518. Manuskript i Geertsens arkiv.
519. „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 1, octobre 1950, u.s.: „Un atelier d'art abstrait": „L'avènement de l'art abstrait fut l'aboutissement d'un travail collectif considérable."

519a. Richard Mortensen: „Forundring og Absurditet"; i kataloget „Robert Jacobsen - Richard Mortensen", Esbjerg 1977.

520. Sst.

520a. Theodor W. Adorno: „Das Altern der neuen Musik" (1954); i: „Dissonanzen. Musik in der verwalteten Welt" (1956), Göttingen 1982, s. 148–149: „Angst und Leiden sind ins Extrem angewachsen und lassen von der Psyche des einzelnen kaum mehr sich bewältigen. Das nötigt zur Verdrängung, und diese, nicht die Positivität eines vorgeblich höheren Zustands von Scham und Selbstbeherrschung, steht hinter der Idiosynkrasie gegen den Ausdruck, der mit dem Leiden eins ist." – Se også s. 138.

521. Dag Lénard: „I det danske kunstnerhus i Suresnes"; i: „Alt for Damerne" 23.1.1951.
522. „Konstnären måste få erkänd plats i samhället". Interview i Svenska Dagbladet 28.10.1948.
523. „Kunstens Mission er rent sjælelig". Interview i BT 25.4.1950.
524. Se bind I, s. 315.
525. Wassily Kandinsky: „Uber das Geistige in der Kunst" (1911), Bern 1965. Udtrykket er desuden bogens slutord, s. 143, der ser hen mod en „Epoche des grossen Geistigen."
526. Richard Mortensen: „Dagbogsnotater"; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 25, sp. 1.
527. Naum Gabo: „L'idée du réalisme constructif"; i: „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 116. – Om Gabo og Pevsner i efterkrigstiden se Benjamin H. D. Buchloh: „Cold War Constructivism"; i: Serge Guilbaut (ed.): „Reconstructing Modernism. Art in New York, Paris, and Montreal 1945–1964", Cambridge, Massachusetts, London 1990.
528. Udateret brev i Billes arkiv. – Mortensen kan også have kendt idékomplekset fra teksten „Gabo et Pevsner et le réalisme constructeur" i „XXe Siècle" No. 4, noël 1938, s. 47.
529. Wassily Kandinsky: „Formens Problem", Kbh. 1946, s. 20.
530. Dewasnes filosofiske og teoretiske basis fremgår af et upubliceret manuskript til to foredrag om den konkrete kunst, afholdt på Thorvaldsens Museum 19. og 26.2.

1953. Manuskriptet findes i museets bibliotek. Om Hegel se bl.a. foredrag 1, s. 15 og 18–19. – Med sin opmærksomhed for Hegel fortsatte Dewasne i øvrigt en tradition i fransk modernisme siden Breton. Se således Anna Balakian: „Surrealism. The Road to the Absolute". Revised and enlarged, ed., London 1972, s. 134–139. – Men Hegel-exegesen skulle i Frankrig efter 1945 opleve en renaissance af betragteligt omfang: „So kommt 1945 alles, was modern ist, von Hegel, und die einzige Möglichkeit alle widersprüchlichen Anforderungen der Moderne zusammenzudenken, liegt in einer Interpretation von Hegel", vurderer Vincent Descombes det i „Le même et l'autre" (1979), tysk oversættelse: „Das Selbe un das Andere. Fünfundvierzig Jahre Philosophie in Frankrig 1933–1978", Frankfurt am Main 1981, s. 20. – 1947 skriver Maurice Merleau-Ponty et indlæg om „L'existentialisme chez Hegel"; trykt i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 109–121. – I det første og eneste nummer af „Le surréalisme révolutionnaire„, mars-avril 1948 beskæftiger hele to artikler sig med Hegel-fortolkningen; den ene, af Lucien Justet er „Notes pour l'étude d'une dialectique de l'amour dans la philosophie de Hegel" (s. 7–10). – Jean Gorin citerer Hegels „Esthétique" i sit indlæg i „Témoignages pour l'art abstrait 1952", s. 141. Se også note 897.

531. Brev i Billes arkiv.
532. „Et maleri er et lille samfund". Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 14.2.1951. – I 1946 udgav Helge Bertram, Kurt Tengberg og Ole Wivel „Maleren Aksel Jørgensen. Fra naturens farver til farvens natur". Heri citeres Aksel Jørgensen: „Studiet af et billeds konstruktive opbygning kan blive en anskuelighedsundervisning i en tilsvarende samfundsopbygning. Ved at lære at vurdere det socialistiske maleris klare og konstruktive opbygning, vil befolkningen kunne lære at se en klar og konstruktiv opbygning af et socialistisk samfund." Stedet citeret fra Hanne Kolind Poulsen: „Den evige sandheds ophør", i: „Kunstværkets krav. 27 fortolkninger af danske kunstværker", Kbh. 1990, s. 293, note 4.
533. Richard Winthers notater fra en række samtaler med Mortensen i Paris februar 1956 og Mortensens kommentarer hertil findes i Winther-arkivet på Silkeborg Kunstmuseum. Det var oprindeligt Winthers plan at skrive en bog om Mortensen. Han noterede i sin dagbog 1951 i Paris under 25.5.: „sammen med morten fra kl 14.45 til 19.45 på restaurant og i neuilly og tilbage til rue la boetie, hvor vi traf poliakoff. længere beskrivelse på løse blade, til min bog om morten." Winthers arkiv. Winthers samtaler og notater 1951 og 1956 blev til artiklen om Mortensen i „Kunst" 4. årg. nr. 4, 1956. – Citatet herfra s. 96. Jvf. desuden note 1056.
534. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise", janvier 1954, s. 15: „Cela indique aussi probablement le signe d'un renouvellement total de notre vie sur le plan général."
535. „Richard Mortensen forklarer et billede". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 17.11.1970.
536. Richard Mortensen i båndmonolog, Ejby 1.6.1983. Se bind I, s. 314 og note 458.
537. Se bind I, s. 271–272.
538. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
539. Richard Mortensen: „Dagbogsnotater"; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 25, sp. 1.
540. Notat af Richard Winther 14.3.1956 i „document humaine".
541. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst"; Paris, februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
542. Kasimir Malevitch: „From Cubism and Futurism to Suprematism: The New Painterly Realism", 1915; i: „John E. Bowlt, ed.: „Russian Art of the Avant-Garde: Theory and Criticism 1902–34", New York 1976.
543. Som note 539.
544. Vilh. Bjerke Petersen: „Introduktion"; i kataloget til udstillingen „International Nutidskunst", Oslo 1938, s. 4. Se bind I, s. 144. – Bille skriver om denne totalitet i „omkring arne sørensen"; i: „linien" 15. september 1934, 1. årg. nr. 5, s. 11–12.
545. Hans-Jürgen Heinrichs: Ein Leben als Künstler und Ethnologe. Über Michel Leiris", Frankfurt am Main 1981; afsn.: „Totale Poesie", s. 118–123, især s. 120–121.
546. Richard Mortensen: „G.A.N. og surrealismen"; i: „linien" 25. april 1935, 2. årg. nr. 11-12, s. 11.
547. Brevet citeret i katalog til udstillingen „Hard Edge", Ars Studio, Aarhus marts 1967. Heri dateret til 1948.
548. Mondrian citeret af R. V. Gindertael i „Art d'Aujourd'hui" série 3, no. 5, juin 1952, s. 21. – Huxley lader personen Rampion sige om ligevægtens utopi: „A man's a creature on a tight-rope, walking delicately, equilibrated, with mind and consciousness and spirit at one end of his balancing pole and body and instinct and all that's unconscious and earthy and mysterious at the other. Balanced. Which is damnably difficult. And the only absolute he can ever really know is the absolute of perfect balance. The absoluteness of perfect relativity. Which is a paradox and nonsens intellectually." (Triad Grafton udg. 1988, s. 414–15).
549. Piet Mondrian: „Neue Gestaltung" (1925). Neue Bauhausbücher, Mainz – Berlin 1974, s. 8–10.
550. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise", janvier 1954, s. 15: „Maintenant, nous sommes dans une époque en pleine transformation et démolition."
551. Brev til Bille 2.8.1948, Billes arkiv.
552. „Da jeg var her første gang, sov jeg svøbt i Dannebrog". Interview ved Fredrik Martner i Demokraten 13.2.1962.
553. Sst.
554. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. – Desuden Jens Jørgen Thorsen: „Paul 'Jasper' Gadegaard og linien i den konstruktive kunst"; i kataloget til Paul Gadegaards udstilling på Sophienholm 1981/82, s. 11–12.
555. Oplysningerne om Dewasne's forhold til Kandinsky er hentet fra et båndinterview med Dewasne i Paris 29.3. 1988 ved Marianne Barbusse, der imødekommende har

stillet det til rådighed.

556. Max Bill: „Einführung"; i: „Über das Geistige in der Kunst" (1911), Bern 1965, s. 8. – Den franske oversættelse omtales i „Art d'Aujourd'hui" serie 1 no. 6, janvier 1950, der bringer artikler om Kandinsky af Carola Giedion-Welcker og R. V. Gindertael.
557. „omkring klar form." Samtale med Robert Jacobsen på Kunstakademiet 15.1.1982 ved Nanna Merete Gøtzsche; i kataloget „Abstrakt kunst i en dansk privatsamling" (Erik Andreasen). Ny Carlsberg Glyptothek, Kbh. 1982, s. 33.
558. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10.1982. – Se bind I, s. 65, 75.
559. Richard Winther: Returbillet til 'Linien II'"; i: „Billedkunst" 2–67, s. 26.
560. Richard Winthers dagbog oktober 1948–oktober 1949. Paris 26.4.1949, s. 57; Winthers arkiv.
561. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
562. „Arrangerer udstillinger i Tokio og New Orleans": Interview ved „sys" i Demokraten 25.8.1964.
563. Upubliceret båndinterview ved Marianne Barbusse, Paris 29.3.1988: „A chaque fois que l'on disait, pourquoi as-tu fait cela comme ça, il pouvait répondre. Il n'y avait pas de hasard, même si à quelques moments, il employait des lignes un tout petit peu fluctuantes. [. . .] Il avait une très grande admiration pour Kandinsky, sans aucun doute, et donc lui, il connaissait Kandinsky bien avant moi. Il connaissait les oeuvres, il connaissait probablement les théories. Il etait en avance certainement de ce point de vue."
564. Brev i Billes arkiv.
565. Se Jan Würtz Frandsen: „Richard Mortensen og Linien II 1947–50"; i kataloget til „Linien II 1947–1950"; Statens Museum for Kunst 1988, s. 30–35.
566. Brev til Bille 2.8.1948; Billes arkiv.
567. Ejler Bille: „Levende kunst og formalisme"; i: „Prisma" 3. årg. nr. 2, 1950; s. 42, 45.
568. Charles Baudelaire: „Constantin Guys. Peintre de la Vie Moderne".
569. Manuskript i Geertsens arkiv.
570. Genbekræftet af Bille overfor forfatteren i samtale 1984.
571. Brev fra Mortensen til Winther 26.11.1946 i „document humaine".
572. Kladde dateret 23.8.1946 i „document humaine".
573. Richard Winther: „syntetisk kunst"; i: „liniens dokumenter" 1, 1948, s. (6)–(7).
574. „Intellektet dirigerer fransk Malerkunst". Interview ved Bertel Engelstoft i Information 18.12.1946.
575. Samtale med Chr. Poulsen 21.1.1988.
576. Om Mortensens Huxley-læsning i trediverne se bind. I, s. 137. – 1960: „Mortensen. Sval oplevelse mellem hede temperamenter". Interview ved Gunnar Jespersen i BT 15.7.1960.
577. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 206: „. . . si la force expressive est projetée du corps par le moyen du pinceau jusqu'à la matière, tout de suite le mécanisme intellectuel entre en jeu et la personnalité avec toutes ses forces travaille. Le cas de spontanéité expressive reste spécifique et particulier, il ne peut caractériser le processus de création classique."
578. Interview i Stockholms-Tidningen 15.10.1948: „Vi har två konstnärstyper: den primitiva och den intellektuella. Med den primitiva konstnären menar jag då den som utnyttjar den konstform, som ligger närmast till för honom. Han står starkast och i motsats till honom står den intellektuella konstnären. Den senare vinner inte lättköpta segrar, han måste arbeta sig fram till sin form – men han borde ändå komma fram."
579. Brev til Bille 2.8.1948; Billes arkiv.
580. Brev til Bille, udateret, beg. aug. 1948; Billes arkiv: „Det er min opfattelse at Høstudstillingen er blevet for bred og at den maa afløses af en mere koncentreret udstilling i lighed med Realitées Nouvelles [sic] (der ogsaa er paa et uafklaret stadie men som efter hvad de franske kammerater siger ad aare vil blive gjort stærkere og stærkere og samle sig om et koncentreret udtryk)".
581. Set i Mortensens bibliotek 15.4.1988.
582. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
583. Richard Winthers dagbog. Paris 24.4.1951; Winthers arkiv.
584. Del Marles gouache findes i Charlotte og Richard Mortensens kunstsamling.
585. „Denise René présente. Mes années 50", Paris 1988, s. 8.
586. Citeret efter Léon Degand et Georges Richar: „Deyrolle", Paris 1974, s. 40: „. . . par une forme d'abord excluant tout souvenir littéral ou citation du monde extérieur naturaliste; puis par une nécessité intérieure créant elle-même son sujet . . .".
587. Brev fra Olivier Herdies til forfatteren 26.12.1988.
588. „Avant-garde-konstnärer i Paris"; Olivier Herdies i Stockholms-Tidningen 17.6.1948; under pseudonymet Olivier Meurice.
589. „Konstnären måste få erkänd plats i samhället". Interview i Svenska Dagbladet 28.10.1948.
590. Gunnar Aagaard Andersen: „Linien II og Frankrig"; i: „Billedkunst" 2–67, s. 31-34. – Gunnar Jespersen: „Den konstruktive Robert Jacobsen"; i kataloget til kunstnerens udstilling på Sophienholm 1982, s. 13; bl.a.: „Vi var med i en omvæltning, hvor man prøvede at nydefinere den abstrakte kunst."
591. „Hvor er jeres Museum for moderne Kunst". Interview ved „-næs" i Information 10.8.1948.
592. Birkerød Avis meddeler 16.10.1947, at Mortensen „Tirsdag rejste til Paris".
593. „Fin Chance for dansk Kunstnerhus i Paris". Interview ved Hr. Bert. i Politiken 14.10.1947.
594. Mortensens fabel er citeret i bind I, s. 181.
595. „Kunst, en sygdom man kan dø af". Interview med Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 6.9.1970.
596. Richard Winthers dagbog, oktober 1948–oktober 1949, s. 34; Winthers arkiv.
597. Grete Jensen skulle ifl. Richard Winther være modellen på skabslåge-billedet. Dagbog som i note 596.

598. Brevet poststemplet 6.12.1947; Geertsens arkiv. Kopi i „document humaine". – Winther taler i dagbogen okt. 1948–okt. 1949 også om „det hårde liv" i Suresnes.
599. „Hvor er jeres Museum for moderne Kunst". Interview ved „-næs" i Information 10.8.1948.
600. Jens Jørgen Thorsen: „Paul 'Jasper' Gadegaard og linien i den konstruktive kunst"; i kataloget til Paul Gadegaards udstilling på Sophienholm 1981/82, s. 11.
601. Richard Mortensen: „He loved him madly"; i kataloget „Richard Mortensen og elever", Esbjerg Kunstforening 1976, s. 1.
602. Brev i Geertsens arkiv. Det omtalte materiale synes at være splittet ud på flere numre af „Prisma".
603. Richard Mortensen: „He loved him madly" etc. s. 1–2.
604. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
605. Richard Mortensen: „Partitur"; i kataloget „Musik", Norrköpings Konstmuseum 10.6.–26.9.1982, s. 58. – Oplysningen om, at „Opus Rade de Toulon, nr. 3" blev brugt til pladeomslaget skyldes Denise René. (Samtale 20.5.1988). Boulez uropførte sit værk i Baden-Baden i 1954. Året efter blev det opført i Paris ved en af hans „soirées musicales" og indspillet på plade. Det har ikke været muligt at opspore et pladeomslag med Mortensens maleri. De tidligste indspilninger ligger i omslag med billeder af bl.a. André Masson, godtgør en forespørgsel hos komponisten Jan Maegaard.
606. Richard Mortensen: „He loved him madly" etc., s. 2.
607. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
608. Richard Mortensen: „He loved him madly" etc., s. 3. – Om Artaud se Jacques Derrida: „Die Schrift und die Differenz" (1967), Frankfurt am Main 1989, s. 259–300 og 351–379.
609. Richard Mortensen: „He loved him madly" etc., s. 2.
610. Jvf. Ernst Mentze: „Robert Jacobsen", Kbh. 1961, s. 144.
611. Brev i Geertsens arkiv, poststemplet 21.11.1947.
612. Ernst Mentze: „Robert Jacobsen", Kbh. 1961, s. 144.
613. Se bind I, s. 142–143.
614. Brevet poststemplet 6.12.1947; Geertsens arkiv. Kopi i „document humaine".
615. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 7, sp. 3.
616. Ang. udviklingen i „Les Surréalistes-Révolutionnaires" se Willemijn Stokvis: „Cobra: Geschiedenis, voorspel en betekenis van een beweging in de kunst van na de tweede wereldoorlog", Amsterdam 1974, s. 47–50; og Gunnar Jespersen: „De abstrakte", Kbh. 1967, s. 159–163.
617. Brevet citeret i Gunnar Jespersen: „De abstrakte", Kbh. 1967, s. 162.
618. Som note 615.
619. „At skabe Kunst er at leve". Interview ved Georg Andrésen i Aarhuus Stiftstidende 11.10.1970.
620. Willemijn Stokvis: „Cobra" etc., s. 48 og note 3.
621. Richard Winther: „Returbillet til 'Linien II'"; i: „Billedkunst" 2–67, s. 26. – Billedreportagen „Fransk Kunst til Danmark"; i: „Billed-Bladet" 11. årg. nr. 10, 9.3.1948.
622. „9 unge Franskmænd i Kompagnistræde"; Nationaltidende 11.4.1948.
623. Richard Winthers dagbog, oktober 1948–oktober 1949, s. 176; Winthers arkiv.
624. Ifl. notat i „document humaine". Begyndelsen af juni endnu i Paris ifl. brev til Winther poststemplet 7. juni i Paris; „document humaine".
625. Brevet skrevet i Birkerød ifl. Richard Winther: „Returbillet til 'Linien II'"; i: „Billedkunst" 2-67, s. 26.
626. Ifl. notat af Richard Winther i „document humaine" blev pressemeddelelsen forfattet af Mortensen.
627. „Hvor er jeres Museum for moderne Kunst". Interview ved „-næs" i Information 10.8.1948.
628. „En samtale om konstruktivisme mellem Richard Mortensen og Troels Andersen"; i: „CRAS" VIII, 1975, s. 8.
629. Richard Mortensen i båndinterviews, Ejby 16.12.1987 og 15.4.1988. Han var i Stockholm januar 1948, hvilket daterer begivenheden til efteråret 1947.
630. „At skabe Kunst er at leve". Interview ved Georg Andrésen i Aarhuus Stiftstidende 11.10.1970.
631. „Avant-garde-konstnärer i Paris"; i Stockholms-Tidningen 17.6.1948.
632. Notat i „document humaine" og i Richard Winthers dagbog 1951, 10. maj.
633. Ifl. kataloget til „Grønningen" 1949, kat. nr. 105–106.
634. Ifl. kataloget til „Grønningen" 1949, kat. nr. 107.
635. Aagaard Andersen figurerer ikke på katalogets gæsteliste, men han deltog i udstillingen ifl. oplysning fra Ib Geertsen aug. 1988.
636. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
637. „De tegner Retterne på Borddugen". Reportage i „Billed-Bladet" 3.8.1948.
638. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 46: „. . . car aucun de ces dessins ne me servira de modèle. Je n'exécute pas davantage de croquis ou de gouaches préparatoires, j'aborde directement la toile, cherchant au fusain la construction."
639. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 8, sp. 1.
640. „Moderne Kunst i Bytte for en Danmarks-Ferie". Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 13.7.1948: „Jeg vilde gerne lave en Opvisning af mine Tegninger." – Udstillingsperioden fremgår af ferniseringskortet; ekspl. i Geertsens arkiv.
641. Richard Winthers notater til artiklen i „Kunst", Paris 6.2.1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
642. Ib Geertsen husker, at Mortensen tegnede meget i Birkerød; samtale 18.2.1988.
643. „Natur og kunst har intet med hinanden at gøre . . .". Interview ved Aramis i Land og Folk 12.8.1948. – Se Huxley-citatet note 548.
644. Manuskript i Geertsens arkiv.
645. Brev i Billes arkiv.
646. Notat af Richard Winther, dateret 1948 i „document humaine".

647. Jvf. Niels Egebak: „Anti-Mimesis", Kbh. 1970 s. 85. – I øvrigt en bog Mortensen anskaffede til sit bibliotek, da den udkom.
648. Richard Mortensen: „Tale ved en Barselsfest"; i kataloget til „Linien II"s udstilling i Tokanten 1947, s. (3).
649. Det sidste citat fra „pariserbrevet" i kataloget til „Linien II" 1948, s. (3).
650. Silkeborg Kunstmuseum, inv. nr. K 14/1966 og K 16/1966.
651. En række tegninger fra 1947/48, hvoraf nogle findes i Den kgl. Kobberstiksamling, har Mortensen ifl. notat af Richard Winther i „document humaine" udført for at demonstrere sine forskellige stilperioder for Robert Jacobsen. Således Kobberstiksamlingen inv. nr. 1979-286, 1979-287, 1979-299.
652. Tre blade fra en skitsebog (1938) og deres foldning (Bd. I, ill. 323) er gengivet i interview ved Rogier Bordier i: „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4-5, mai-juin 1954, s. 46. – Mortensen har i båndinterview, Ejby 15.4.1988 talt om sådanne skitsebøger fra trediverne, som han bragte med til Paris, og som fik stor betydning i hans bestræbelser på at forbinde det tidlige værk med halvtredsernes.
653. Notat af Richard Winther i „document humaine" om, at det senere er „skåret over og brugt til køkkenbord i Garches."
654. Richard Mortensen: „Maleren"; i kataloget til „Corner- og Høstudstillingen" 1941.
655. Richard Mortensen: „Overblik"; i kataloget „P. Morisson. Di Teana. Mortensen", Galerie Hybler, Kbh. og Esbjerg 1966. Genoptrykt i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 10-12.
656. Brev til Lou-Andreas Salomé 10.8.1903.
657. „Jeg vil ikke skildre noget . . .". Interview ved „Den, der venter -" i Fædrelandet 16.10.1940.
658. Kasimir Malevitch: „Die Gegenstandslose Welt". Bauhausbuch 11, München 1927.
659. „Konstnären måste få erkänd plats i samhället". Interview i Svenska Dagbladet 28.10.1948.
660. Citeret efter Hugo Friedrich: „Die Struktur der Modernen Lyrik. Von der Mitte des neunzehnten bis zur Mitte des zwanzigsten Jahrhunderts". (1956). Erw. Neuausgabe, Hamburg 1985, s. 151.
661. Citeret fra Niels Egebak: „Anti-mimesis", Kbh. 1970, s. 78.
662. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst"; Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
663. Paul Éluard: „poesiens fysik"; oversat af Knud Lundbæk fra „Physique de la Poésie" i: „linien" 15. februar 1935, 2. årg. nr. 10, s. 1 og 6-7.
664. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interiew ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4-5, mai-juin 1954, s. 46: „Quelquefois, je commence avec bien peu de chose: de vagues traits, puis, au fur et à mesure que se développe cet exercise, la signification grandit. Je continue ainsi jusqu'à ce que les formes créatrices atteignent, au fond, leur maximum, puis diminuant . . . s'atténuent."
665. André Breton: „Le château étoilé"; i: „Minotaure" 3e année 1936, no. 8, s. 33: „. . . le problème du passaqe de la subjectivité . . ." – Om Hegels betydning for surrealistisk æstetik se note 530.
666. Max Horkheimer og Theodor W. Adorno: „Dialektik der Aufklärung" (1947), Frankfurt am Main 1986, s. 7: „Das Programm der Aufklärung war die Entzauberung der Welt. Sie wollte die Mythen auflösen und Einbildung durch Wissen stürzen."
667. Sst., s. 2.
668. Udateret manuskript (slutningen af fyrrerne) i Mortensens arkiv.
669. Richard Mortensen: „Man bør foregribe Kritikens Gang", i kataloget til „Kunstnernes Efteraarsudstilling" 1936. – Om det „objektive" se endvidere bind I, s. 153-156.
670. Richard Winthers dagbog oktober 1948-oktober 1949, s. 177; den 17. august 1948; „Morten i radioen Kl 5 ?". Og den 18. august: „hos Morten i birkerød em og aften 11 personer." – Titlen på radioudsendelsen og dens datering bekræftet af Radioarkivet; udsendelsen ikke bevaret. Oplyst september 1988. – Den 30. august skriver Mortensen til Geertsen fra Björborg (?); brev i Geertsens arkiv. – 28. oktober interview med Mortensen i Svenska Dagbladet, Stockholm. Den 24. november deltager han i „Høstudstillingen"s debataften i Den Fries bygning. Se også note 686.
671. Richard Mortensen i båndinterviews, Ejby 16.10.1982 og 16.12.1987. Mortensen mener at huske, at det var sidste gang han så Bjerke Petersen. Men Olle Bærtlings enke Lisa har i en samtale med forfatteren i Stockholm 19.5.1989 nævnt, at Mortensen har været hos Bjerke i dennes atelier på Sturegatan. Det har da været i halvtredserne.
672. Richard Winthers dagbog oktober 1948-oktober 1949, s. 146; Winthers arkiv.
673. Som note 671.
674. Brev i Geertsens arkiv.
675. Mortensen sender Geertsen adressen i udateret brev, sandsynligvis september 1948; Geertsens arkiv. Desuden Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
676. Brev i „document humaine". – Ang. Denise René: Richard Winthers dagbog oktober 1948-oktober 1949, s. 178; 16.9.1948: „denise rené hertil", og 18.9.: „denise rejser 9[15]; Winthers arkiv.
677. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
678. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
679. Notat i „document humaine".
680. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
681. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
682. Brev fra Olivier Herdies til forfatteren 26.12.1988.
683. Ifl. Svenska Dagbladet 28.10.1948: „På tisdagen inköpte Nationalmuseum en målning av den 'abstrakte' danske konstnären Richard Mortensen, museets enda inköp på den nu avslutade danska utställningen i Konstakade-

mien." Det var Mortensens første salg til et museum!

684. Brev poststemplet Björborg(?) 30.8.1948; Geertsens arkiv.
685. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
686. „Det materielle synes at have spillet Fallit". Enquête i dagbladet København 1.12.1948: „Jeg er netop vendt hjem fra en 3-Maaneders Rejse i Sverige, . . ."
687. Richard Winthers notater til artiklen i „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
688. Som note 687.
689. Richard Mortensen i båndinterviews, Ejby 16.12.1987 og 15.4.1988.
690. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
691. Gunnar Aagaard Andersen: „Linien II og Frankrig"; i: „Billedkunst" 2-67, s. 32.
692. Brev i Billes arkiv.
693. Et maleri af Hartung ses således på foto fra galleriet i billedreportagen „Fransk Kunst til Danmark"; i: Billed-Bladet 11. årg. nr. 10, 9.3.1948.
694. R.V. Gindertael: „Hans Hartung", 1960, s. 38-39. - Det præcise tidspunkt for Hartungs udstilling hos Lydia Conti gives i kataloget „Paris - Paris 1937-1957", Paris 1981, s. 222.
695. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. - Hartung udstillede i 1954 både i La Hune, rue Monsieur le Prince og i Galerie de France; det første sted viste hans grafiske værk.
696. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
697. César Domela: „Om abstrakt kunst"; i kataloget til „Linien II" 1949, s. (2).
698. André Masson „Divagations sur l'espace"; „Les Temps Modernes" 4e année no. 44, juin 1949, s. 961-972.
699. „Art d'Aujourd'hui" série 1 nos. 10-11, mai-juin 1950; under „Les expositions", bagest. - „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 8, octobre 1951, s. 17. - Michel Seuphor: „La calligraphie japonaise"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 5 no. 8, décembre 1954, s. 13-14; i øvrigt s. 15-23.
700. Brev til Elise Johansen, Gudhjem 27.6.1935; Mortensens arkiv. Citeret bind I, s. 201-202.
701. Notat af Richard Winther under 1946; „document humaine".
702. Rogier Bordier: „L'art et la manière. Hartung"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 2-3, mars-avril 1954, s. 44: „Il est [. . .] une longue, très longue réflexion."
703. „En samtale om konstruktivisme mellem Richard Mortensen og Troels Andersen"; i: „CRAS" VIII, 1975, s. 6.
704. Richard Mortensen: „Tale ved en Barselsfest"; i kataloget til „Linien II"s udstilling i Tokanten 1947.
705. Winther har noteret i „document humaine": „det er et af bogstaverne i mortens alfabet (opløsning og samtidig bevaring af en geometrisk grundform. smlgn. tegn. tilh. doris)". Tegningen er ill. 415.
706. „Automatisme et métode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4-5, mai-juin 1954, s. 46: „Si, afin de retenir le plus possible, cette fameuse idée de la surface plane (qui est, dit encore Mortensen, *un idéal*)."
707. Richard Winthers notater til artiklen i „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
708. I et interview i Politiken 5.2.1956 fortæller Nina Kandinsky, at Mortensen har talt til hende om Scharff og dennes forhold til Kandinsky.
709. Notat i „document humaine".
710. Richard Winthers dagbog oktober 1948-oktober 1949, s. 32; Winthers arkiv.
711. Aldoux Huxley: „Point Counter Point" (1928), Triad Grafton ed. 1988, s. 199: „Because the essence of the new way of looking is multiplicity. Multiplicity of eyes and multiplicity of aspects seen. [. . .] Each sees, professionally, a different aspect of the event, a different layer of reality. What I want to do is to look with all those eyes at once . . ." (= danske oversættelse: „Kontrapunkt"; Kbh. 1937, s. 267-68). - Paul Éluard: „poesiens fysik"; i: „linien" 15. februar 1935, 2. årg. nr. 10, s. 1.
712. Det sidste anført af Richard Winther i „document humaine".
713. „At skabe Kunst er at leve". Interview ved Georg Andrésen i Aarhuus Stiftstidende 11.10.1970. - Om tidspunktet siger Mortensen i „La Résistance" i kataloget til „Grønningen" 1979: „I 1948 lærte jeg hans enke Madame Nina Kandinsky at kende."
714. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. - Om Dina Vierny se „Cimaise" no. 193, 1988, s. 37-56: En artikel om D.V. og hendes galleri. - Proveniensen på „Opus Rade de Toulon, nr. 1" meddelt af Denise René i samtale, Paris 11.5.1988.
715. „Kunst, en sygdom man kan dø af". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 6.9.1970. Mortensen demonstrerer Mme Kandinskys udtale af navnet i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
716. Richard Mortensen: „La Résistance"; i kataloget til „Grønningen" 1979.
717. Richard Winthers notat af samtaler med Mortensen i Paris 25.-26.5. 1951; „document humaine". - Maleriet er Roethel/Benjamin nr. 764.
718. Richard Mortensen: „til rise"; i: „linien" 15. marts 1934, 1. årg. nr. 3, s. 14.
719. Richard Mortensen: „Joan Miró"; i: „Klingen 1942", Kbh. 1942, s. 75.
720. „Samtale om maleri mellem Richard Mortensen og Knud Lundbæk"; i: „Helhesten" 2. årg. hefte 5-6, 1944, s. 120.
721. Notat 18.4.1951 i „document humaine".

721a. Skitsebog fra omkring 1938; Mortensens arkiv. - For en diskussion af Bergsons *durée* se Max Imdahl: „Probleme der Optical Art: Delaunay - Mondrian - Vasarely"; i „Wallraf-Richartz-Jahrbuch", Bd. XXIV; 1967, s. 306, note 62. Husserl i „Cartesianische Meditationen" II, § 21 om objektet: „. . . die Identität desselben im Wandel seiner Bewusstseinsweisen, . . .". - Mortensens notat fra 1938 kan sammenholdes med Mabille: „Ce monsieur qui sourit quand je contracte un muscle, qui pâlit quand j'ai mal, je le vois au milieu des autres, l'habitude m'as-

sure qu'il extériorise mon „moi". Je rattache à lui l'ensemble cohérent où je suis. Dans cet échange, la conscience de mon être a été acquise. Cette dualité correspond assez bien aux éléments isolés par Freud, le 'moi et le soi'." Se „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 15. Og sst. s. 14, at spejlet „marque la première phase de la transformation de l'univers. [s. 66:] „où les sens sont pris en flagrant délit d'erreur, où le doute peut naître." Og s. 14: „Les miroirs, [...] évoquent des problèmes fondamentaux: l'identité du moi, les caractères de la réalité." - Om spejl-teorien se Jacques Lacan: „The Mirror Stage as formative of the Function of the I"; i samme: „Écrits. A Selection", London (1977) 1985, s. 1-7. - Om subjekt-begrebets omdefinering se Willem van Reijen: „Das unrettbare Ich"; i: Manfred Frank e.a. (ed.): „Die Frage nach dem Subjekt", Frankfurt am Main 1988, s. 373-400. - Spejl-stadiet, hedder det hos Julia Kristeva, konstituerer subjektet som repræsentation, tegn og død. Se J. K.: „Place Names"; i samme: „Desire in Language. A Semiotic Approach to Literature and Art", Oxford (1981) 1989, s. 283.

722. Richard Mortensen i brev til Erik Fischer 27.9.1982; Den kgl. Kobberstiksamlings arkiv: Mortensen beskriver sine „arbejder fra de fem sidste aar. / Det har formet sig saadan for mig at jeg - i Tusch, Pensel og Papir - har udført et 'Bevidsthedsforløb'.]...] Det drejer sig om mellem 2500 og 3000 blade."
723. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i kataloget til Mortensens udstilling på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 6.
724. Om subjektets enhed se Julia Kristeva: „The Speaking Subject"; i: Marshall Blonsky (ed.): „On Signs", Oxford 1985, s. 214, note 5: „If we admit that the position of conscious mastery of meaning by the subject constitutes and guaranties the subject's unity, we are forced to to state that the various *types* of signifying experiences suppose a relativity of this mastery whose limit would be its zero state, characterised by the afflux of unconsciousness logic alone even from drives or from affects. ..."
725. Richard Winthers notat i „document humaine".
726. Se således bind I, s. 173-178. Udover hos Wertheimer og Rubin behandles fænomenet syn-erindring hos Kurt Koffka: „Principles of Gestalt Psychology", London 1935. - Mortensen har noteret Koffkas navn på et blad engang i fyrrerne; Geertsens arkiv.
727. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4-5, mai-juin 1954, s. 46: „Que j'ai bien suivi un état d'esprit, lequel, de toute manière, reflétait une image unique."
728. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10.1982. Se bind I, s. 178.
729. Maurice Merleau-Ponty: „Le roman et la métaphysique", i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 64: „Est-ce vrais, est-ce faux? Où est Françoise? Est-elle dans ce qu'elle pense d'elle même ou bien dans ce que Xavière pense d'elle?"
730. Marcel Proust: „Paa Sporet efter den tabte Tid. Den genfundne Tid" II, Kbh. og Oslo 1938, s. 35-36.
731. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst"; Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum. - Længe efter at dette er skrevet, er jeg blevet bekendt med et essay, der behandler det billeddannende og erindringen hos Proust. Se Karlheinz Stierle: „Proust, Giotto und das Imaginäre"; i: „Modernität und Tradition. Festschrift für Max Imdahl". (Hrsg, G. Boehm, K. Stierle u. G. Winter), München 1985. - Og med Gottfried Boehms essay sammesteds: „Mnemosyne".
732. „Køberen, ikke Kunstneren skal skabe Kunstværket". Interview ved Verner Hansen i Nationaltidende 11.10. 1953.
733. Asger Jorn: „Skabelsesprocessen"; i kataloget til „linien"s udstilling i Studenterforeningen 1.-15. december 1939, s. 3: „Se paa mit billede og tilføj det nye værdier, [...] Byg et nyt billede op, der helt og holdent er dit eget."
734. Paul Éluard: „Le miroir de Baudelaire"; i: „Minotaure" 1re année 1933, no. 1, s. 62-64.
735. Charles Baudelaire: „Kunstkritik". På dansk ved Paul la Cour, Kbh. 1945, s. 23.
736. Harry Fett: „Østen i tusj", Oslo 1935, s. 9.
737. Charles Baudelaire: „Kunstkritik". På dansk ved Paul la Cour, Kbh. 1945, s. 19-20.
738. André Breton: „Nadja" (1928), Paris 1964, s. 9-10.
739. Marcel Proust: „Paa Sporet efter den tabte Tid. Den genfundne Tid" II, Kbh. og Oslo 1938, s. 12-13.
740. Manuskript i Geertsens arkiv.
741. Notat i „document humaine". - Richard Mortensen: „Den abstrakte Kunst i Danmark 1934"; i: „Aarstiderne", 1. årg. nr. 3, oktober 1941, s. 92. - Om „sehendes Sehen" og "wiedererkennendes Sehen" som analytisk figur se Max Imdahl: „Cézanne - Braque - Picasso. Zum Verhältnis zwischen Bildautonomie und Gegenstandssehen"; i: „Wallraf-Richartz-Jahrbuch", Bd. XXXVI, 1974.
742. Richard Mortensen: „Den abstrakte Kunst i Danmark 1934"; i: „Aarstiderne", 1. årg. nr. 3, oktober 1941, s. 92. - Om „bevidsthedsforløbene" se note 722. - Husserl om bevidsthed, se „Cartesianische Meditationen" II, § 19.
743. „Samtale om maleri mellem Richard Mortensen og Knud Lundbæk"; i: „Helhesten" 2. årg. hefte 5-6, 1944, s. 118.
744. „Samtale med en Kunstner paa en Kvist". Interview ved Børge Michelsen i Illustreret Familie-Journal, nr. 5, 3.2.1942, s. 35: „Vi troede paa Farvers og Liniers Objektivitet, d.v.s. vi mente, at en bestemt Farve, eller rettere sagt en bestemt Farvesammensætning havde samme Virkning paa alle Mennesker. Ud fra denne Forudsætning søgte vi at skabe et billedsymbolsk Sprog, ..."
745. Victor Kuhr: „Æsthetisk Opleven og kunstnerisk Skaben", Kbh. 1927, s. 36-38.

746. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst"; Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum. - Foruden de tre her gengivne tegninger (353-355) findes i Kobberstiksamlingen endnu en tegning af Mortensen samt 9 variationer på kalkepapir af Geertsen, dateret 20.3.1946.

747. Om kritikken af gestaltpsykologien se Umberto Eco: „Das offene Kunstwerk" (1962), Frankfurt am Main 1977, s. 133ff. - Om Zen-parallellen se Toshihiko Izutzu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 18: „Die Welt erschliesst sich vor unseren Augen in Übereinstimmung mit unserem jeweiligen Bewusstseinszustand." - Og: „Und zwei Personen können das Ding niemals von dem gleichen Gesichtspunkt aus betrachten."

748. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la Perception", Paris 1945, s. III.

749. R. L. Gregory: „Eye and Brain. The Psychology of Seeing". 3. ed. London 1983, s. 221. - Jacques Bouveresse: „Ce que l'oeil dit au cerveau"; i: „Les Cahiers du Musée National d'Art Moderne" 24, été 1988, s. 124.

750. Jacques Bouveresse, som note 749, s. 127.

751. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 155.

752. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.

753. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i kataloget til Mortensens udstilling på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 8.

754. Jean Dewasne: „Réalité vivante de l'expression plastique"; 1. foredrag 19.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 47: „L'échange entre l'oeuvre et le spectateur n'est pas identique à celui qui s'impose entre l'oeuvre et son auteur, celui-ci et le spectateur ayant des facultés et des rôles différents."

754a. Cf. Theodor W. Adorno: „Ästhetische Theorie" (1970), Frankfurt am Main 1989, s. 421: „Die subjektive Einbildungskraft [...] wird erkennbar als Rückwendung eines Objektiven aufs Subjekt, [...] als dass in dem subjektiv imaginierten An sich ein Transsubjektives lesbar wird. Dessen Vermittlung ist das Werk." - Den samme problematik ligger til grund for det spontant-abstrakte maleri, ikke mindst for Asger Jorns æstetik.

755. Theodor W. Adorno. „Philosophie der neuen Musik" (1949), Frankfurt am Main 1978, s. 119-120: „Erst im fragmentarischen, [...] wird der kritische Gehalt frei." (s. 119). Og: „Als erkennendes aber wird das Kunstwerk kritisch und fragmentarisch." (s. 120).

756. Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964; „Notes de travail", s. 269: „Le visible d'autrui est mon invisible, mon visible est l'invisible d'autrui; cette formule (celle de Sartre) n'est pas à retenir. Il faut dire: „l'Être est cet étrange empiètement qui fait que mon visible quoqu'il ne soit pas superposable à celui d'autrui, ouvre pourtant sur lui, que tous deux ouvrent sur le même monde sensible -".

757. Sst., s. 265: „Nous rêvons de systèmes d'équivalences, et ils fonctionnent en effet."

758. André Breton: „Le château étoilé"; i: „Minotaure" 3e année 1936, no. 8, s. 33: „... se produire un écran d'une texture particulière, ...".

759. „Richard Mortensen forklarer et billede". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 17.11.1970.

760. Jean Dewasne: „Structure naturelle du langage picturel"; 2. foredrag 26.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 20. - Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 295: „... la profondeur n'est pas visible"; og: „... pour moi ils [les objets] se cachent l'un l'autre -".

761. Richard Mortensen: „Overblik"; i kataloget „P. Morisson. Di Teana. Mortensen", Galerie Hybler, Kbh. og Esbjerg 1966. Genoptrykt i: „Louisiana-Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 10, sp. 3.

762. Jean Dewasne: „Réalité vivante de l'expression plastique"; 1. foredrag 19.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 60-61. Dewasne citerer Kant: „Kritik der reinen Vernunft", I, § 10. - For Husserls udbygning af Kants definition se note 1138.

763. Mortensens beskrivelse på udateret notat i hans arkiv. - Vasarely, se Henri van Lier: „Vasarely"; i: „Quadrum" XVII, 1964, s. 56: „Ne songeons pas à une alternance figure-fond, phénomène banal bien connu de la Gestalttheorie [...] C'est une ambiguïté instantanée où les formes perdent leurs conditions d'existence." Han taler om en samtidighed i „conscience totale". - Om den nye psykologi og gestaltpsykologien se Umberto Eco: „Das offene Kunstwerk" (1962), Frankfurt am Main 1977, s. 134-142.

764. Richard Winthers dagbog oktober 1948-oktober 1949, s. 49. Winther noterer i 1948, at han læser Rubin, s. 21, 27, 31; Winthers arkiv.

765. Sst., s. 35 under 22.3.1949.

766. Sst., s. 31 under 19.-28.3.1949.

767. Jvf. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 118; om „espace orienté".

768. Ifl. J. J. Gibson: „The Perception of the Visual World", Cambridge Mass. 1950, er enhver perception en „proprioception", dvs. en bevidst orienteren sig i forhold til den ting og det rum, der perciperes. Gibson citeres af E. Gombrich: „Voir la nature, voir les peintures"; i: „Les Cahiers de Musée National d'Art Moderne" 24, été 1988, s. 35, s. 36 siger Gombrich: „il doit être également vrai que tout changement dans les configurations paraissant sur la toile aboutira à un changement dans le point de vue supposé du spectateur."

769. Maurice Merleau-Ponty: „La métaphysique dans l'homme"; i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 149: „... ce principe gestaltiste que le tout n'est en aucun cas la simple somme des parties, ...".

770. Richard Mortensen: „Synspunkt"; i: „Richard Mortensen. Album", Kbh. 1980.

771. Richard Mortensen: „'rationel kunst', venusmaal og

'klassicitet'"; i: „linien" 15. januar 1935, 2. årg. nr. 8-9, s. 7.

772. Som note 534.

773. „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenblad 12.8.1961.

774. André Breton: „Manifeste du surréalisme. Poisson soluble". Nouvelle Ed. Paris 1929, s. 15. - Om det objektive som intentionalitet i kubismen skriver Max Imdahl: „... so wird durch das Facettensystem Braques auf die absolute, da heisst objektiv ontologische körperräumliche Gegenstandsexistenz hingedeutet durch eine permanente Relativierung des Relativen. Zugunsten des Absoluten wird der hergebrachte und mimetisch darstellbare Volständigkeitscharakter des Relativen destruiert." („Cézanne - Braque - Picasso. Zum Verhältnis zwischen Bildautonomie und Gegenstandssehen"; i: „Wallraf-Richartz-Jahrbuch" Bd. XXXVI, 1974, s. 339.

775. Paul Éluard: „poesiens fysik"; i: „linien" 15. februar 1935, 2. årg. nr. 10, s. 6.

776. Theodor W. Adorno: „Alban Berg", Wien 1968, s. 7: „... kein allegorischer Gegenstand der Musik, sondern das Gesetz nach dem sie sich fügt."

777. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205.

778. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4-5, mai-juin 1954, s. 46-47: „J'imagine que mes différents dessins, qui sont, en réalité, autant de structures, se déplacent les uns sur les autres dans l'espace, usant ainsi de leur pouvoir de modifier, indéfiniment, les formes qu'ils composent entre leurs lignes. J'ai donc, à ma disposition, trois ou quatre plans. Je pose d'abord ici un marron, plus loin un bleu, plus loin encore un gris ... qui occupent chacun une partie d'un plan. Ces couleurs, je les fais alors avancer, s'il le faut, dans un autre plan, voire dans plusieurs, ou le replie dans leur propre emplacement ...".

779. „Kunst, en sygdom man kan dø af". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 6.9.1970.

780. Kurt Koffka: „Principles of Gestalt Psycology" (1935), London 1950, s. 177fff. og især s. 183-184: „One-sided Function of Contour and Shape".

781. Som note 779. - Mortensen nævner Picabia i brevet til Bille 11.8.1948; Billes arkiv: „En kunstner som Picabia som maaske er en ringe maler har f.Eks. ved sin tendens en stærk in[d]flydelse paa en del unge og udstiller gerne med dem."

782. Albert Mertz i radioens kunstkronik 9.4.1954; ifl. notat af Richard Winther i „document humaine".

783. Richard Winthers notat som i note 782 med tilføjelsen „Jeg spurgte senere Bamse [Kragh-Jacobsen] derom i Tokanten, han havde endnu ikke hentet tegningen i Birkerød." - Såvel tegning som maleri befinder sig i Charlotte og Richard Mortensens Kunstsamling.

784. Ernst Scheidegger ed.: „Sophie Taeuber-Arp / Hans Arp - Zweiklang", Zürich 1960, s. 84.

785. Mortensen nævner „Transition" i båndinterview, Ejby 14.10.1982 og båndmonolog, Ejby 16.10.1982.

786. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.

787. Udateret brev til Bille, beg. af august, 1948; Billes arkiv.

788. Brevet til Bille 11.8.1948; Billes arkiv.

789. Lille skitseblok på tyndt, træholdigt og gulnet papir; Mortensens arkiv.

790. Brev i I. Chr. Sørensens arkiv, Det kgl. Bibliotek; „Arp est venu hier; il m'a demandé où en est son livre avec Richard et si j'en avais une maquette à lui montrer. Il a été impressionné par ton livre sur Robert et par le livre de Dewasne." - Dewasnes bog: „Préface à un livre futur", Kbh. 1949. Bogen om Robert Jacobsen: „Le Gros Robert", Kbh. 1950; med tekst af Dewasne.

791. Se herom: Robert Mark Antliff: „Bergson and Cubism: A Reassessment", i: „Art Journal" Vol. 47 No. 4, Winter 1988, s. 341-349.

792. Richard Winther: „Richard Mortensen"; i: „Kunst" 4. årg. nr. 4, december 1956, s. 97.

793. Albert Mertz i radioens kunstkronik 9.4.1954; ifl. notat af Richard Winther i „document humaine".

794. Gunnar Aagaard Andersen: „Linien II og Frankrig"; i: „Billedkunst" 2-67, s. 33. sp. 3.

795. Brev i Geertsens arkiv.

796. Richard Mortensen: „Dagbogsnotater"; i: „Louisiana-Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 25, sp. 1.

797. Olivier Herdies skriver i sin artikel „Avant-garde-konstnärer i Paris" i Stockholms-Tidningen 17.6.1948 om Mortensen og Robert Jacobsen: „Det är dråpligt att höra dem diskutera på tafatt franska med den mörkögde italienaren Berto Lardera, ...". - Også Richard Winther nævner Lardera i sin dagbog oktober 1948-oktober 1949; Winthers arkiv.

798. „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 2-3, mars-avril 1954, s. 31.

799. Richard Mortensen: „Syn"; i kataloget „Richard Mortensen 75", Kolding Kunstforening, Koldinghus 1975.

800. Richard Mortensen: „Overblik"; i kataloget „P. Morisson. Di Teana. Mortensen", Galerie Hybler, Kbh. og Esbjerg 1966. Genoptrykt i: „Louisiana-Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 10-12.

801. Stephanie Poley: „Hans Arp. Die Formensprache im plastischen Werk", Stuttgart 1978, s. 110ff.

802. Werner Spies: „Victor Vasarely", Köln/New York 1971, s. 45-46, 48.

803. Gunnar Aagaard Andersen: „Linien II og Frankrig"; i: „Billedkunst" 2-67, s. 34, sp. 2.

804. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4-5, mai-juin 1954, s. 46: „... cette fameuse idée de la surface plane (qui est, dit encore Mortensen, *un idéal*)."

805. Gunnar Aagaard Andersen: „Linien II og Frankrig", i: „Billedkunst" 2-67, s. 34, sp. 2. - Et maleri af Poliakoff med titlen „Skaragoff" var med på udstillingen „Paris 1955" på „Samlaren" i Stockholm, 3.-18.3.1955; kat. nr. 19.

806. Ses på foto i Ernst Mentze: „Robert Jacobsen", Kbh. 1961, s. 139.

807. Notat i „document humaine".
808. Werner Spies: „Vasarely", Stuttgart 1969, s. 12.
809. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205: „... il y a création d'un centre dramatique qui se déplace sur la toile au point de créer un univers cosmique dépassant, débordant le cadre de la toile."
810. Sst.: „... il y a toujours un 'point dramatique'."
811. Wassily Kandinsky: „Punkt und Linie zu Fläche" (1926), Bern 1955, s. 86–87.
812. „Et maleri er et lille samfund". Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 14.2.1951. – Jvf. Husserl: „Cartesianische Meditationen" II, § 19: „... zu jeder äusseren Wahrnehmung gehört die Verweisung von den eigentlich wahrgenommenen Seiten des Wahrnehmungsgegenstandes auf die mitgemeinten, noch nicht wahrgenommenen, sondern nur erwartungsmässig und zunächst in unanschaulicher Leere antizipierten Seiten – ...".
813. Richard Winthers dagbog oktober 1948–oktober 1949, s. 35; Winthers arkiv.
814. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205: „Il ne faut pas limiter l'imagination du spectateur; [...] Dans l'espace de Kandinsky, les formes sont concrètes, on peut les mesurer. Mais que l'on se borne simplement à 'orienter vers la forme', et l'on permet alors au spectateur de participer à la création. Il faut laisser à l'imagination la possibilité de jouer son rôle. On ne peut l'emprisonner, elle 'joue' nécessairement et fatalement et lorsque tout est clairement exprimé, elle crée pour finir 'autre chose'."
815. Mortensens notat i hans eget eksemplar af bogen; Mortensens bibliotek.
816. Noteret i Mortensens ekspl., s. 136.
817. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205: „Ainsi, Hamlet regardant un nuage voit tour à tour un chameau, un palais, etc." – Jvf. Husserl: „Cartesianische Meditationen" II, § 19: „Die Vielfältigkeit der Intentionalität, [...] ist nicht thematisch erschöpft in der blossen Betrachtung der *cogitata* als aktueller Erlebnisse. Vielmehr impliziert jede Aktualität ihre Potentialitäten, die keine leeren Möglichkeiten sind, sondern inhaltlich, und zwar im jeweiligen aktuellen Erlebnis selbst, intentional vorgezeichnete Möglichkeiten, und zudem ausgestattet mit dem Charakter vom Ich zu verwirklichender."
818. Richard Mortensen: „Den abstrakte Kunst i Danmark 1934"; i: „Aarstiderne" 1. årg. nr. 3, oktober 1941, s. 92.
819. Manuskript til (radio?)foredrag, efter 1945; Mortensens arkiv.
820. Richard Winthers notat af samtale med Mortensen, Paris 18.4.1951; „document humaine". – „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenavis 12.8.1961.
821. Maurice Merleau-Ponty: „Le cinéma et la nouvelle psychologie"; i: „Les Temps Modernes" 3ᵉ année no. 26, novembre 1947, s. 930: Om „la simple vision des couleurs": „D'une manière générale, nous devons la concevoir non comme une mosaïque, mais comme un système de configurations."
822. Sst., s. 931: „Or, cette perception de l'ensemble est plus naturelle et plus primitive que celle des éléments isolés. [...] La perception analytique, qui nous donne la valeur absolue des éléments isolés, correspond donc à une attitude tardive et exceptionelle, c'est celle du savant qui observe ou du philosophe qui réfléchit, la perception des formes au sens très général de: structure, ensemble, ou configuration doit être considérée comme notre mode de perception spontané." – Husserl: „Cartesianische Meditationen" II, § 17: „Synthesis als Urform des Bewusstseins". Jvf. endvidere II, § 17 om „den fænomenologiske terning": „Ihre Einheit ist die Einheit der Synthesis."
823. Manuskript i Mortensens arkiv.
824. Paul Éluard: „À Pablo Picasso", Genève-Paris 1945, s. 39: „Le language est un fait social, mais ne peut-on espérer qu'un jour le dessin, comme le langage, comme l'écriture, le deviendra, et qu'avec eux il passera de social, à l'universel?"
825. Jvf. Jean-François Lyotard: „Det postmoderne forklaret for børn" (1986), Kbh. 1986, s. 73.
826. Richard Mortensen: „Forundring og Absurditet"; i kataloget „Robert Jacobsen – Richard Mortensen", Esbjerg Kunstpavillon 1977.
827. Billedet var udstillet på Mortensens separatudstilling i Kunstforeningen i København 2.–24.4.1949. Se endvidere note 854.
828. Arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 16.–25.9.1951; Mortensens arkiv. – Krisen, Mortensen hentyder til, må være kontroversen med Charles Estienne. Se s. 525.
829. Erik Andreasen: „Mine billeder og skulpturer"; i kataloget „Abstrakt kunst i en dansk privatsamling", Ny Carlsberg Glyptotek, Kbh. 1982, s. 9.
830. „Mortensen. Vasarely", Galerie Denise René 7.12.1956–7.1.1957 og januar–febuar 1961 i Galerie Hybler, Kbh. sammen med Arp og Herbin.
831. „Det nøgne menneske". Interview ved Jens Jørgen Thorsen i Ekstra Bladet 5.1.1966.
832. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
833. Ifl. interview i BT 4.12.1950 ved Kai Berg Madsen: „To fra Christianshavn": „Richard Mortensen har sit Atelier under Taget i en lille Lejlighed i Garches."
834. Richard Winthers dagbog 19.4.1951; Winthers arkiv.
835. Dag Lénard: „I det danske kunstnerhus i Suresnes"; i: „Alt for Damerne" 23.1.1951.
836. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
837. „Moderne Kunst i Bytte for en Danmarks-Ferie". Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 13.7.1948: Mortensen er da hjemme i København og siger: „Jeg bor jo ikke i Kunstnerhuset længere."
838. „Paris har 60.000 kunstnere!". Interview ved Knud Bidstrup i Information 13.3.1954.

839. Afsenderadresse på brev til Richard Winther i „document humaine".
840. Brev i Geertsens arkiv.
841. Richard Winthers dagbog oktober 1948–oktober 1949, s. 35: „morten viste mig hans 4 seneste malerier på hotellet rue du bac"; Winthers arkiv.
842. „Mor forstod ikke min kunst". Interview ved Per Hanghøj i Ekstra Bladet 15.3.1968.
843. „To fra Christianshavn". Interview ved Kai Berg Madsen i BT 4.12.1950. – Richard Mortensen: „Mindeord" (over Gudmund Olsen), Politiken 14.3.1985.
844. Som note 842.
845. Richard Winthers dagbog oktober 1948–oktober 1949; 22.3.1949, s. 35: „lyserødt værelse tunge, mørke brune møbler lille vindue."
846. Richard Winthers notater af samtaler med Mortensen i Paris 25.–26.5.1951; „document humaine". – Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
847. Notat af Richard Winther i „document humaine" ved Mytskovs fotos. Ifl. notat 17.12.1952 sst. boede Mortensen endnu her i december 1952. Fotografen Helmer Lund Hansen besøgte da Mortensen og tog ham med til København i sin bil.
848. Richard Winthers dagbog. Paris 1955 II, under 21.4; Winthers arkiv.
849. Auguste Herbin: „L'art non-figuratif non-objectif", Paris 1949, afsnittet „Le vrai et le faux humanisme", s. 79–81.
850. Notat af Richard Winther 18.4.1951; „document humaine".
851. „Kunst, en sygdom man kan dø af". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 6.9.1970.
852. Ib Geertsen: „Linien II"; i: „Billedkunst" 2-67, s. 30, sp. 1: „Mortensen kom hjem til Birkerød om sommeren [1949], her boede jeg også."
853. Richard Mortensen: „Nogle Forhold ved Vurdering af Billedkunst"; i: „Aarstiderne" 1. årg. nr. 1, marts 1941, s. 22.
854. Ifl. Karl G. (Pontus) Hultén i kataloget „Konkret realism", Liljevalchs Konsthall, Stockholm 1956, s. 74. – „Opus 11, nr. 1" blev malet (færdigt) i Garches ifl. notat af Richard Winther til foto (se ill. 420) i „document humaine".
855. Om forholdet mellem afstand og størrelse siger Maurice Merleau-Ponty: „La grandeur apparente n'est donc pas définissable à part de la distance: elle est impliquée par elle aussi bien qu'elle l'implique." (Phénoménologie de la perception" (1945), Paris 1985, s. 302). – Om vidnepsykologien se bind I, s. 178.
856. André Breton: „Le château étoilé"; i: „Minotaure" 3e année 1936, no. 8, s. 33. – Om valgets betydning i perceptionen se J. P. Kilpatrick: „The Nature of Perception"; i: „Explorations in Transactional Psychology", New York 1961, s. 41–49; citeret i Umberto Eco: „Das offene Kunstwerk" (1962), Frankfurt am Main 1977, s. 135–36: „Der Organismus, stets genötigt, zwischen einer unendlichen Zahl von Möglichkeiten, die mit einem gegebenen *pattern* der Retina in Verbindung gebracht werden können, zu 'wählen', ruft seine früheren Erfahrungen zu Hilfe und nimmt an, dass das, was in der Vergangenheit wahrscheinlich gewesen ist, es auch bei dieser Gelegenheit sein kann . . .".
857. Se note 821.
858. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 186: „. . . la moindre donnée sensible ne s'offre qu'intégrée à une configuration et déjà 'mise en forme'."
859. Se note 822.
860. Richard Mortensen: „Synspunkt"; i: „Richard Mortensen. Album", Kbh. 1980.
861. Rudolf Arnheim: „Art and Visual Perception" (1954), London 1972, s. 38: „The experience of the present moment is never isolated." – Om Piaget og forholdet til gestaltpsykologien se Umberto Eco: „Das offene Kunstwerk" (1962), Frankfurt am Main 1977, s. 137–38: bl.a. at perceptionens resultater „nicht die statischen und präformierten Formen der Gestaltpsychologen ergeben, sondern mobile und reversible Strukturen . . .". – Sst. s. 149 om perceptionen som en „Explorationsprozess [der] durch eine Entscheidung schliesslich zum Stillstand kommt und zu einer Form führt, die sich kristallisiert und durchsetzt."; s. 150: At „Wahrnehmung darin besteht, dass sie aus einem *fluktuierenden* Prozess resultiert, . . . [. . .] Die Wahrnehmung kann in Termini der Wahrscheinlichkeit [. . .] ausgedrückt werden." – Se endvidere note 856.
862. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale med Poul Borum; i: „Louisiana-Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 8, sp. 3.
863. Jean Dewasne: „Structure naturelle du langage pictural". 2. foredrag 26.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek; s. 15: „Les formes peuvent être groupées par familles naturelles."
864. „Jeg vil ikke skildre noget . . .". Interview ved „Den, der venter –" i Fædrelandet 16.10.1940.
865. Maurice Merleau-Ponty: „Le cinéma et la nouvelle psychologie"; i: „Les Temps Modernes" 3e année no. 26, novembre 1947, s. 934: „Quand je perçois, je ne pense pas le monde, il s'organise devant moi."
866. Sst. s. 935: „. . . une présence au monde plus vieux que l'intelligence."
867. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 46. „Mondrian, qui etait un grand maître, a tendu de toutes ses forces à un équilibre, mais sans jamais quitter, toutefois, le procédé visuel."
868. Rijksmuseum Kröller Muller, Otterloo, kat. nr. 514.
869. „En samtale om konstruktivisme mellem Richard Mortensen og Troels Andersen"; i: „CRAS VIII, 1975, s. 8.
870. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 46: „On peut tenter la géometrie pure, comme Mondrian, mais de toute façon interviennent toujours les couleurs qui peuvent faire 'reculer ou avancer' certaines surfaces." – For en diskussion af

Mondrians *équilibre* som metafor for en universel orden se Max Imdahl: „Probleme der Optical Art: Delaunay – Mondrian – Vasarely"; i: „Wallraf-Richartz Jahrbuch", Bd. XXIV, 1967, s. 299.

871. „Abstrakt Kunstnerbryllup i Hvidovre". Reportage i Billed-Bladet 4.10.1949. – Om bryllupsparodien se Ernst Mentze: „Robert Jacobsen", Kbh. 1961, s. 159.
872. „Art d'Aujourd'hui" série 1 nos. 7-8, mars 1950; Les Expositions: „Mortensen présente aujourd'hui quelques toiles très audacieuses en particulier une toile verte et pourpre [ill. 519] qui le range parmi les peintres parisiens de qui on attend beaucoup et pour lesquels on est très exigeant." – Mortensens repræsentation fremgår af to ophængningsfotos fra udstillingen, gengivet i „Denise René présente. Mes Années 50", Paris 1988, s. 15. De viser „Opus 9" nr. 7 og 9. Desuden et foto i Denise Renés arkiv, der viser maleriet „Pourpre et vert" alias „Opus 11, nr. 2".
873. Richard Winthers notater af samtaler med Mortensen i Paris 25.–26.5.1951; „document humaine": „Mortensen siger: 'Det bedste jeg har gjort hernede er de tre store collager.'"
874. „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 3, janvier 1951; „Les Expositions".
875. Richard Winthers dagbog 1951; Winthers arkiv; 19.4. 1951: „M havde solgt [...] en collage – af dessin decoupé – på krydsfinér til en belgier, ..." (= Fernand Graindorge, Liège?).
876. Mortensens oplæg til diskussion på „Høstudstillingen" 24.11.1948; manuskript i Geertsens arkiv.
877. Kasimir Malevitch: „Die gegenstandslose Welt". Bauhausbuch 11, München 1927.
878. Arbejdsbog Tamaris-sur-Mer 1951, udateret, i rødt spiralbind; Mortensens arkiv.
879. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10.1982. Se desuden bind I, s. 62.
880. Se note 873.
881. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
882. Richard Winthers notater af samtaler med Mortensen i Paris 25.–26.5.1951; „document humaine". – Mortensen udstillede på „Salon de Mai" første gang i 1949.
883. Hos Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 157, hedder det om Zen-maleren: „Hvis han føler sig nedslaaet eller trykket og ufri, hvorledes skulle han saa kunne dette?" Nemlig male sit billede.
884. „Art d'Aujourd'hui" série 1 no. 6, janvier 1950: „Il ne peint que lorsqu'il se sent parfaitement sain et équilibré. Opérant alors un vide total en lui-même, il amorce son tableau en se refusant à penser ou à percevoir autre chose que son travail. A un deuxième stade, il observe attentivement ce qu'il a fait, y découvre plusieurs possibilités: c'est le moment dramatique du choix, où il va abandonner plusieurs tableaux futurs au profit d'un seul. Il faut alors éliminer tout ce qui est inutile à cette pensée plastique choisie et il le couvre avec ce qu'on prend généralement pour un fond et qui est en réalité un écran. Tout c'est donc passé uniquement sur la toile et y laisse une trace plus ou moins dissimulée."
885. „Vil man det nye maa man ofre af det gamle". Interview ved Spada i Ekstrabladet 29.6.1943: „Ofte tager Forløsningen Maaneder."
886. „To fra Christianshavn". Interview ved Kai Berg Madsen i BT 4.12.1950.
887. „Richard Mortensen forklarer et billede". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 17.11.1970.
888. Foto i „document humaine" med notatet: „det store maleri blev senere til det grå fra garches."
889. „Hvor er jeres Museum for moderne Kunst." Interview ved „-næs" i Information 10.8.1948.
890. Notat i „document humaine".
891. Richard Mortensen: „Syn"; i kataloget „Richard Mortensen 75", Kolding Kunstforening, Koldinghus 1975: „På mine rejser medbragte jeg to store lærreder, som jeg arbejdede med i de forskellige hotelværelser. Det ene af disse billeder tilhører nu Aarhus Kunstmuseum. Det er et billede der opsummerer mine bestræbelser i brydningsårene, ...". Mortensen fortsætter med, hvorledes det andet ved Robert Jacobsens hjælp blev delt i 4×6 = 24 mindre stykker, da Mortensen havde fået lovning på en separatudstilling i Paris. Vel udstillingen hos Denise René 2.6.–2.7.1950?
892. Richard Winthers dagbog oktober 1948–oktober 1949; Winthers arkiv.
893. „Automatisme et métode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 46: „Un dialogue, tout aussitôt s'établit, que je domine d'abord, puis que la toile, à son tour domine."
894. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise", janvier 1954, s. 15: „... mais plus il travaille, plus c'est la toile qui commande. C'est un peu comme si l'oeuvre existait avant lui."
895. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 154: „... Billeder, der ansaas for udført ikke *af* Maleren, men af Naturen *ved* Maleren."
896. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 22.
897. „Automatisme et méthode chez Mortensen" etc., s. 56: „Et c'est là, n'est-ce pas, toute la loi de l'oeuvre: on commence comme maître, on finit comme serviteur." – Om Hegel se Maurice Merleau-Ponty: „L'existentialisme chez Hegel" (1947), i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 199: „... il [l'esclave] y a donc une force dans sa faiblesse. Parce qu'il a meiux connu que le maître les assises vitales de l'homme, c'est lui qui finalement réalisera la seule maîtrise possible: non pas au dépens d'autrui, mais aux dépens de la nature." – Se endvidere note 530.
898. Niels Egebak: „Anti-mimesis", Kbh. 1970, s. 21, 67–68, 99. – Roland Barthes taler i „Critique et vérité" om det subjektive som en tomhed, som et fravær, den skrivende søger at indkredse med ord: Tysk udg. som „Kritik und Wahrheit", Frankfurt am Main 1967, s. 82. Se desuden Umberto Eco: „Das offene Kunstwerk" (1962), Frank-

furt am Main 1970, s. 315f. – Jacques Lacan: „The Signification of the Phallus"; i samme: „Écrits. A Selection", Oxford (1977) 1985, s. 284. Lacan henviser selv flere gange til surrealismen. – Max Ernst siger om frottagen i „Beyond Painting", New York 1948, s. 8, at teknikken reducerer „to the extreme the active part of that one whom we have called, up to now, the 'author' of the work, ...".

899. Se herom M. H. Abrams: „The Mirror and the Lamp: Romantic Theory and the Critical Tradition", New York 1953.

900. Jean Dewasne: „Réalité vivante de l'expression plastique". 1. foredrag 19.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 40: „'l'exécution ne cesse de surpasser la conception'. L'oeuvre dit plus que celui qui l'a créée." – Og 2. foredrag 26.2.1953, s. 15–16: „Même si le peintre, par ignorance, agit intuitivement, il obèit à / une réalité objective qui se répercute chez tous les hommes." – Om Lacans definition af det ubevidste se: Shoshanna Felman: „Jacques Lacan and the Adventure of Insight. Psychoanalysis in Contemporary Culture", Cambridge Mass. and London 1987, s. 77–80. – Theodor W. Adorno: „Ästhetische Theorie" (1970), Frankfurt am Main 1989, s. 68: „– nicht selten ist er weniger, gleichsam die leere Hülse dessen, was er in der Sache objektiviert." Og s. 71: „Jedes Totum der ins Kunstwerk hineingetragenen Kräfte, scheinbar nur ein bloss Subjektives, ist die potentielle Gegenwart des Kollektivs im Werk, ...".

901. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 206: „... création classique qui est, lui, basé sur un équilibre des deux forces." – For Huxley-citatet om ligevægtens utopi se note 548.

902. „Témoignages ...", s. 206: „Le coup de pinceau donne un caractère expressif, quand il projette les forces créatrices, des forces qui sont dans le corps de l'artiste et qui le possèdent au point qu'il ne sait plus ce qu'il fait. [!] La création prend le caractère d'un danse et le pinceau court sur la toile. [Mortensen taler her i konsens med Zens opfattelse af maleren, men også med den europæiske, romantiske skaber-konvention.] Lorsque l'artiste posséde une transe spontané, la création est dans la plénitude de cette transe et il ne peut mener l'oeuvre à son terme que s'il est possédé jusqu'au bout; et s'il veut la diriger, elle s'échappe. / Au contraire, si la force expressive est projetée du corps par le moyen du pinceau jusqu'à la matiére, tout de suite le mécanisme intellectuel entre en jeu et la personnalité avec toutes ses forces travaille. Le cas de spontanéité expressive reste spécifique et particulier, il peut intervenir de temps en temps, il ne peut caractériser le processus de création classique."

903. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 47: „Je suis presque statique, dit il, lorsque je peins, ...".

904. Richard Winthers notater af samtaler med Mortensen i Paris 25.–26.5.1951; „document humaine". – „Magnellis metode" bestod i en absorberende grundering af lim og gips, udrørt i vand. Se „Art d'Aujourd'hui" série 5 no. 1, fevrier 1954, s. 21: Rogier Bordier: „Simplicité de Magnelli" i serien „L'art et la manière".

905. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 155.

906. Upubliceret båndinterview ved Troels Andersen m.fl., Ejby 16.11.1974. – „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenavis 12.8.1961.

907. Arthur Schopenhauer: „Metaphysik des Schönen" (1820), München 1985, s. 86; og s. 87: „... unser beständiges Wollen trübt unser Erkennen [...] zieht den Nebel der Subjektivität über alles Objektive." – Se endvidere note 901 og 902.

907a. Mortensens kommentarer til Richard Winthers notater til artiklen i „Kunst", beg. februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.

908. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 102: „Naar den yderste Grænse for, hvad Sindet kan holde til, er naaet, er det, som om Tænkeren er trængt ud mod en Afgrund, ja hænger ud over den og kun holder fast med Hænderne. Da hænder det, at det store Øjeblik kommer: Han giver Slip, Tid og Rum forsvinder, Selvet forsvinder, og enhver Tanke om Koan forsvinder. Det er Satori, det er Zen. Man er atter sig selv, som man var, før man begyndte at arbejde med sin Koan, men det Punkt, hvorfra man betragter Tilværelsen, er flyttet, saa alt viser sig paa en ny Maade. Intet er forandret, men alt er dog blevet nyt."

909. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 35: „An dieser Stelle verlieren alle Dinge ihre wesentliche Begrenzung. Und da sie nicht mehr durch die ontologische Grenze zurückgehalten werden, fliessen alle Dinge ineinander widerspiegelnd und voneinander widerspiegelt in dem grenzenlos ausgedehnten Feld des Nichts."

910. Sst., s. 109: „... die Nicht-Geistigkeit [ist] Aufmerksamkeit; es ist ein besonderer Zustand, der an der Grenze der Geistigkeit erreicht wird, eine scheinbare Untätigkeit, die durch die ungewöhnlich verstärkte Aktivität des Geistes herbeigefügt wird."

911. Auguste Herbin: „L'art non-figuratif non-objectif", Paris 1949, s. 78–81; afsnittet „Le vrai et le faux humanisme".

912. Richard Winther: „Richard Mortensen"; i: „Kunst" 4. årg. nr. 4, december 1956, s. 96–97.

913. Otto Mann ed.: „Romantische Welt – Die Fragmente", Leipzig 1934, s. 94.

913a. Maurice Merleau-Ponty: „Lecture sur Montaigne"; i „Les Temps Modernes" 3 année no. 27, décembre 1947, s. 1046: „... elle [la conscience] est conscience de toutes choses parce qu'elle n'est rien, ...".

914. Jvf. Theodor W. Adorno: „Mahler. Eine musikalische Physiognomik" (1960); i: „Die musikalischen Monographien", Frankfurt am Main 1986, s. 173: „Aber auch wo der musikalische Verlauf Ich zu sagen scheint, ist sein Bezugspunkt, analog zum latenten objektiven Ich der literarischen Erzählung, durch den Abgrund des

Ästhetischen geschieden von der Person, die das Gebilde niederschrieb."

915. Jvf. „Mortensen. Sval oplevelse mellem hede temperamenter". Interview ved Gunnar Jespersen i BT 15.7. 1960: „Øjeblikket er inde til at skabe noget alment. Man skal ikke bare bruge kunsten til at afreagere sine privatfornemmelser."
916. Richard Mortensen: „Kunst og børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–1947", Kbh. 1947, s. 20.
917. Manuskript til (radio?)foredrag, efter 1945, Mortensens arkiv.
918. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum; i: „Louisiana-revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 10, sp. 3.
919. Juan Gris: „Et foredrag" (Oversat af Erik Clemmesen efter „Une Conférence"; i: „Cahiers d'Art" 1er année 1933, nos. 5–6), s. 12–13.
920. „En samtale om konstruktivisme mellem Richard Mortensen og Troels Andersen"; i: „CRAS VIII", 1975, s. 5.
921. „Samtale om abstrakt kunst". Interview ved Ove Johannsen i „M.B. Organ for tuberkuløse i Danmark" 5. årg., december 1946, s. 23.
922. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10.1982.
923. Postkort til Richard Winther (672) stemplet: Gordes 27.9.1950; „document humaine". – Oplysningerne om Vasarely og Deyrolle i Winthers dagbog 1951, under 19.4.; Winthers arkiv.
924. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
925. Richard Winthers dagbog 1951, under 19.4.; Winthers arkiv.
926. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
927. Brevkladde i arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer, 1.–25.9.1951; Mortensens arkiv.
928. „Art d'Aujourd'hui" série 1 no. 3, octobre 1949, bagsiden: „A Toulon". Og: „Art d'Aujourd'hui" série 3 no. 6, aout 1952, s. 28: „Azur et abstraction".
929. Richard Winthers dagbog 1951, under 19.4.: „M fortalte om skulpturen af henri rousseau han havde købt for 18.000 frcs og solgt til en rousseau samler for 200.000 frcs. det er hans eneste skulptur og motivet er ikke hans eget, men en kopi; men ægtheden er garanteret af experter . . ."; Winthers arkiv.
930. Richard Mortensen i båndinterviews, Ejby 16.12.1987 og 15.4.1988.
931. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
932. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise", janvier 1954, s. 15.
933. Richard Winthers dagbog 1951; Winthers arkiv.
934. Richard Winthers dagbog 1951, under 24.4.; Winthers arkiv.
935. Brevkladde i arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer, 16.–25.9. 1951; Mortensens arkiv.
936. Arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 1951, udateret, i rødt spiralbind; Mortensens arkiv.
937. Arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 16.–25.9.1951; Mortensens arkiv.
938. Sst.
939. Brevkladde sst.
940. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
941. Der er tale om de tre rum i Galerie Denise René, 124, rue la Boétie. Fransk: „salle" = rum.
942. Brevkladde i arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 16.–25.9. 1951; Mortensens arkiv.
943. Brevkladde i arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 1951, udateret, i rødt spiralbind; Mortensens arkiv. – Mortensens billedmål-angivelser: „60 F", „16 R" osv. er de franske blændramme-mål; F = figure.
944. Richard Winthers notater af samtaler med Mortensen Paris 25.–26.5.1951; „document humaine".
945. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
946. „Vi kvæles af hjemstavnskunst". Interview med Albert Mertz ved Knud Bidstrup i Information 16.2.1956.
947. Christian Derouet. „Entre deux trains"; i folder til kataloget til Richard Mortensen udstillinger i Kolding 1985.
948. Brev til Robert Jacobsen 18.9.1951; brevkladde i arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 16.–25.9.1951; Mortensens arkiv.
949. Arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 1951, udateret, rødt spiralbind; Mortensens arkiv.
950. Kurt Koffka: „Principles of Gestalt Psychology" (1935), London 1950, s. 129. – Et relief af Arp ses på foto af en gruppeudstilling i galleriet 17.3.–11.4.1951 i: „Denise René présente. Mes Années 50", Paris 1988, s. 20.
951. Samtaler med Denise René, Paris, 20.4. og 11.5.1988.
952. Brev til Bille, udateret, 1938; Billes arkiv. Citeret bind I, s. 283.
953. Notat i „document humaine".
954. Har Richard Winther noteret i sin dagbog 1951, under 18.4.; Winthers arkiv.
955. Richard Winthers notat om Mortensens besøg i Winthers lejlighed i Langebrogade 9.7.1948; „document humaine".
956. Maurice Merleau-Ponty: „Le cinéma et la nouvelle psychologie"; i: „Les Temps Modernes" 3e année no. 26, novembre 1947, s. 932: „Même les objets devant moi ne sont pas proprement vus, mais seulement pensés."
957. Jvf. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, Kapitel II: „L'association' et la 'projection des souvenirs'".
958. Sst., s. 326: „Toute perception suppose un certain passé du sujet qui perçoit, . . .".
959. Sst., s. 322: „En fait, si nous n'avons pas conscience du déplacement de l'oeil, comme dans le mouvement passif, l'objet semble bouger; si, comme dans la parésie des muscles oculo-moteurs, nous avons l'illusion d'un mouvement de l'oeil sans la relation des objets à notre oeil semble changer, nous croyons voir un mouvement de l'objet." – Og s. 323: „Enfin, dans la parésie des oculo-moteurs, je n'explique pas la constance de l'image rétinienne par un mouvement de l'objet, mais j'éprouve que la prise de mon regard sur l'objet ne se relâche pas, mon regard le porte avec lui et le déplace avec lui." – Jvf. Husserl i note 812.
960. Sst., s. 321: „Encore une fois, le bord du champ visuel n'est pas une ligne réelle."

961. Sst.: „Les limites du champ visuel sont un moment nécessaire de l'organisation du monde et non pas un contour objectif."
962. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205: „Le cadre n'est plus qu'un rectangle coventionnel commode."
963. Richard Mortensen: „Høstsyn"; Introduktion til den serigrafiske mappe „Lagunen", 1987.
964. Jean Piaget: „Der Aufbau der Wirklichkeit beim Kinde".
965. Notat af Richard Winther 18.4.1951; „document humaine".
966. Kurt Koffka: „Principles of Gestalt Psychology" (1935), London 1950, s. 154–155. – Rudolf Arnheim: „Art and Visuel Perception" (1954), London 1972, s. 38.
967. Citat fra udateret tekstfragment i Mortensens arkiv. – Om den hegelske fænomenologis betydning for surrealismens virkelighedsopfattelse og Dewasnes forhold til Hegel se note 530.
968. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 20: „. . . elle [la figure] est 'stable' et de couleur 'compacte', le fond est illimité et de couleur incertaine, il 'se continue' sous la figure."
969. Samtale med Ib Gertsen 3.8.1988. – Mortensen malede i 1969 et „Portrait Léon Degand".
970. Léon Degand: „R. Mortensen"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 3 no. 1, décembre 1951, s. 17: . . . , une tension de tout l'être, un désir obstiné de toucher à ces régions de nous-mêmes où l'équilibre traditionnel est remis en question, . . .".
971. Se „Sophie Taeuber – Hans Arp. Künstlerpaare – Künstlerfreunde", Bern 1988, s. 164fff.: „'Dich aber kann ich nicht vergessen'" (Sandor Kuthy) og s. 187–192: „Sophie Taeuber, Muse" (Reinhard Döhl).
972. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. I båndinterviewet Ejby 16.12.1987 taler Mortensen om det historiske koncept i „Klar Form".
973. Richard Mortensen: „Syn"; i kataloget til „Mortensen 75", Kolding Kunstforening, Koldinghus 1975.
974. Brevkladde i arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 16.–25.9. 1951; Mortensens arkiv.
975. Atelieret annonceres i „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 1, octobre 1950, sidste side. Indvielse 16.10.1950. Den første konference se „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 2, novembre 1950, s. 32.
976. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. – Del Marles kunstsyn, se „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 1, janvier 1953, s. 1–2: „La couleur au service de l'homme". Documents réunis par P. Revoil. Således s. 2: „. . . après des essais – applaudis hélas! – de tableaux-objets, j'ai gagné le plan architectural avec la couleur dégagée de tout romantisme, impressionisme, symbolisme, ésotérisme, etc. . . La couleur pour ses qualités intrinsèques, formelles, constructives, basées sur les longeurs d'onde, les radiations, qui expliquent scientifiquement et non sentimentalement se effets psychiques et thérapeuthiques . . .". (Udsagn dateret 16.9.1949). Desuden: „Je considère que sur le plan du tableau de chevalet, même néo-plastique et comme tous les autres essentiellement individualisé, tout a été dit, TOUT, sur ce plan individuel, anarchique, et sans destination formelle, sans liaison intime avec la vie ambiante. Tout a été dit, tout ne peut plus être 'redites'." (Udsagn dateret 9.3.1952, Del Marles dødsår).
977. „omkring klar form". Samtale med Robert Jacobsen på Kunstakademiet 15.1.1982 ved Nanna Merete Götzsche; i kataloget „Abstrakt kunst i en dansk privatsamling" (Erik Andreasen). Ny Carlsberg Glyptotek, Kbh. 1982, s. 33.
978. Under omtale af et af Alvards foredrag i „Atelier d'art abstrait"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 6, juin 1951, s. 31: „En effet, en plaçant la question de l'interprétation des formes sur le plan des attitudes et de la vision, la psychologie s'est rapprochée des perspectives de la peinture actuelle . . .".
979. „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 5, avril–mai 1951, s. 32 bringer et resumé over Degands 4 foredrag: I. *Vers une nouvelle conception de la peinture.* Historique depuis l'Impressionnisme. – II. *Qu'est-ce que la peinture?* Diverses définitions. Art discursif et intuitif. Phénomène pictural: createur, oeuvre, spectateur. La peinture considérée comme moyen d'expression. – III. *Qu'est-ce que la peinture figurative?* Rapport entre le monde extérieur et le phénomène pictural. Représentation des objets. Perception des objets. Convention des moyens de représentation. Espace réel et espace figuré. Altération ou suggestion de la troisiéme dimension. Composition figurative. Couleur figurative. Figuration: Plastique de la transposition significative de la peinture figurative. – IV. *Qu'est-ce que la peinture abstraite?* Définition negative et dénomination. Eléments du langage. La Composition abstraite. Langage abstrait. Signification.
980. „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 2, novembre 1950. s. 32. Konferencens tema var „Problèmes de l'Art Abstrait".
981. Aftrykt i „Cahiers de l'Art" 11, 1950, s. 24.
982. Jvf. Billes udtryk: „venstrereaktionær" i hans artikel i „Prisma" nr. 2, 1950 med titlen „Levende kunst og formalisme". Se s. 335.
983. „Paris har 60.000 kunstnere!" Interview ved Knud Bidstrup i Information 13.3.1954.
984. „Un atelier d'art abstrait"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 1, octobre 1950, sidste side: „En bref, où en est l'art abstrait, comment le faire évoluer, se purifier et s'enrichir?"
985. Mortensens oplæg til „Høstudstillingen"s debataften 24.11.1948; Geertsens arkiv.
986. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise" janvier 1954, s. 15: „Maintenant, nous sommes dans une époque en pleine transformation et démolition. [. . .] et nous ne pouvons qu'utiliser notre sensibilité et demeurer le plus lucide possible."
987. Richard Mortensen: „'rationel kunst', venusmaal og

'klassicitet'"; i: „linien" 15. januar 1935, 2. årg. nr. 8–9, s. 7.

987a. „En samtale om konstruktivisme mellem Richard Mortensen og Troels Andersen"; i: „CRAS VIII" 1975, s. 7.

988. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.

989. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.

990. Sst.

991. Se note 970.

992. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 496: „. . . il est tout ce qu'il voit." Sagt om mennesket i den ultimative situation; som døende.

993. Richard Mortensen i forordet til „Tegn", Aalborg 1980. – Jvf. Maurice Merleau-Ponty: „Le langage indirect et les voix du silence"; i: „Les Temps Modernes" 7 année no. 80, juin 1952, s. 2137: „Mais tant qu'il peint, c'est toujours à propos des choses visibles, ou s'il est ou il devient aveugle, à propos de ce monde irrécusable auquel il accède par d'autres sens et dont il parle en termes de voyant. Et c'est pourquoi son travail, obscur pour lui-même, est cependant guidé et orienté." – Og samme i: „Le visible et l'invisible", Paris 1964; „Notes de travail", s. 276: „L'Expression de l'univers en nous, [. . .] est ce que nous constatons dans la perception, . . .".

994. Jvf. Gaston Bachelard: „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 67: „. . . l'imagination, la mémoire, la perception échange leur fonction." Og s. 25: „. . . mémoire et imagination ne se laissent pas dissocier."

995. Notat af Richard Winther 27.12.1951 i „document humaine": „Morten kom til København kort før jul og bliver endnu tre uger. Morten bor i Birkerød . . .". – Ifølge Helsinki-bladet „Nya Pressen" 10.1.1952 kom Mortensen sammen med Denise René til Helsinki dagen før.

996. Richard Mortensen i båndinterviews, Ejby 16.12.1987 og 15.4.1988.

997. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.

998. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.

999. Sst.

1000. Sst.

1001. Den følgende beskrivelse af Mortensens stockholmske bekendtskabskreds bygger bl.a. på en samtale med Märta Hamilton, der i halvtredserne arbejdede som sekretær på Konstsalonen Samlaren i Stockholm. Interview 8.12.1988.

1002. Samtale med Lisa Bærtling, Stockholm 19.5.1989.

1002a. Olle Bærtling: „Prolog ur et manifest till öppen form"; i katalog til mindeudstillingen i Malmö Konsthall og Moderna Museet, Stockholm, 1981, s. 37.

1003. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. – Udstillingen skulle have været åbnet 23. marts, men vernisagen blev på grund af vanskeligheder med transporten forsinket til 28. marts 1956.

1004. Richard Winthers dagbog, Paris 1.12.1955–26.1.1956, under 10.1.1956; Winthers arkiv.

1005. Léon Degand: „L'art de négliger l'essentiel"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 5 no. 7, novembre 1954, s. 22: „. . . qu'à leurs yeux l'Abstraction n'est qu'une Figuration où la représentation du monde extérieur est très transposée, attenuée, pratiquement effacée, mais toujours présente."

1006. Jvf. Niels Egebak: „Anti-mimesis", Kbh. 1970, s. 24-41; kapitlet „Mimesis – Repræsentation". – Pierre Reverdy: „Sur le cubisme"; i: „Nord-Sud", 15 Mars 1915, s. 5ff.

1007. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i: „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205: „Mais il y a aussi une 'essence' abstraite qui est la condition même de la peinture. Kandinsky l'a définie comme le rapport entre l'homme et la forme." – „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenavis 12.8.1961.

1008. Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964, s. 276. Se note 993.

1009. Jean Dewasne: „Structure naturelle du langage pictural". 2. foredrag 26.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 7: „Ils [betragterne] croient qu'abandonner l'objet c'est abandonner tout ce que l'homme peut percevoir de sensibilité et de poésie de la vie. C'est encore confondre l'apparence de l'homme avec l'homme." – Forhold til Hegel se note 530.

1010. Richard Müller-Freienfels: „Psychologie der Kunst", 2. Aufl., Leipzig 1923, Bd. I. s. 64. – Mortensens „Tagebuch" i Mortensens arkiv.

1011. Theodor W. Adorno: „Philosophie der neuen Musik" (1949), Frankfurt am Main 1976, s. 40: „Daher ist die Auseinandersetzung des Komponisten mit dem Material die mit der Gesellschaft, gerade soweit diese ins Werk eingewandert ist und nicht als bloss Äusserliches, Heteronomes, als Konsument oder Opponent der Produktion gegenübersteht."

1012. Se f.eks. Maurice Merleau-Ponty: „Le langage indirect et les voix du silence"; i: „Les Temps Modernes" 7e année no. 80, juin 1952, s. 2134–36, og s. 2123: „L'art et la poésie [. . .] ils ne voient naître leur propre miracle que dans le miroir d'une puissance extérieure." – Samme: „Les aventures de la dialectique", Paris 1955; tysk udg. Frankfurt am Main 1974: „Die Abenteuer der Dialektik", s. 245–46.

1013. Samme: „Le langage indirect . . ." (forts.), i: „Les Temps Modernes" 7e année no. 81, juillet 1952, s. 70–73, der er et opgør med Malraux's værk.

1014. Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible". Paris 1964: „Notes de travail", s. 272: „. . . l'équivalent de la philosophie de l'Être d'indivision. Comme la peinture sans choses identifiables, sans la *peau* des choses, mais donnant leur *chair* –". – Samme: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945. – Om Husserls kinæstese skriver Bernhard Waldenfels i sit essay „Das Rätsel der Sichtbarkeit. Kunstphänomenologische Betrachtungen im Hinblick auf den Status der modernen Malerei"; i: „Kunstforum" Nr. 100, April/Mai 1989, s. 332, sp. 2: „Ein Sehen, das nicht bloss eine Welt widerspiegelt, sondern sie mit hervorbringt, ist selbst ein

Tun, das Husserl Kinästhese nennt." Se også note 1034.

1015. Jvf. Julia Kristeva: „The Speaking Subjekt"; i: Marshall Blonsky (ed.): „On Signs", Oxford 1985, s. 213. Om „sense as a practice" siger Kristeva, at mening er „not a phenomenon but a process of production which presupposes a permanent dialectic (position and destruction) of the identity (which is as much the identity of the speaking subject as the identity of the signification produced for communication)." – André Breton: „Om surrealismens underskib"; i Finn Hermann red.: „De surrealistiske manifester" (1953), Kbh. 1972, s. 16.

1015a. Theodor W. Adorno: „Ästhetische Theorie" (1970), Frankfurt am Main 1989, s. 18: „... das Moment des Unwirklichen, Nichtseienden Kunst [...] strukturiert sich aus Proportionen zwischen Seiendem, [...] und noch in den Proportionen zittern reale Zusammenhänge nach." – Se også s. 18: „... jedes spezifisch Ästhetische, [...] deutet aufs Andere zurück. Die Identität des Kunstwerks mit der seienden Realität ...". Og s. 19: „Spuren des Seienden".

1016. „Vi kvæles af hjemstavnskunst". Interview med Albert Mertz ved Knud Bidstrup i Information 16.2.1956.

1017. Jean-Paul Sartre: „La recherche de l'absolu"; i: „Les Temps Modernes" 3e anné no. 28, janvier 1948, s. 1157: „... il sait que l'espace est un cancer de l'être qui ronge tout." – Og sst.: „... sculpter, pour lui, c'est dégraisser l'espace, c'est le comprimer pour lui faire égoutter toute son extériorité." – Og s. 1161: „commencement premier, source absolue de geste."

1018. Richard Winthers dagbog, Paris 1955 Bd. I, under 14.5.; Winthers arkiv.

1019. Pierre Francastel: „Peinture et société" (1951), Paris 1965, s. 114.

1020. Om negativiteten se Julia Kristeva: „Die Revolution der poetischen Sprache" (1974), Frankfurt am Main 1978, s. 114ff. S. 114: „Dagegen ist die Negativität das Lösungsmittel, das nicht zerstört, sondern neue Strukturen hervortreibt und insofern affirmativ ist: logische Zeit des *Übergangs*, die *Ablösung* (im choreographischen Sinne verstanden), 'Notwendigkeit des Zusammenhangs' und 'immanente Entstehung der Unterschiede'.", kommenterer og citerer Kristeva Hegel. Denne forstår gennem negativiteten væren og intet som hinanden iboende, „also diese Bewegung des unmittelbaren Verschwindens des Einen in dem Anderen: *das Werden* [ist]; eine Bewegung worin beide unterschieden sind, ...", citerer Kristeva (s. 117) og sammenligner med „das absolut 'Leere' in den orientalischen Systemen." S. 119 kommenterer hun: „An die Stelle von 'Sein' und 'Nichts' tritt eine *affirmative Negativität*, eine *produktive Auflösung*. [...] ein *Werden*, dem das Moment des Bruchs untergeordnet wird, das es auslöscht." – Richard Winthers notat: se note 995.

1021. Jean Paul Sartre: L'être et le néant", Paris 1943, s. 44: „Aucun objet, aucun groupe d'objets n'est spécialement désigné pour s'organiser en fond ou en forme: tout dépend de la direction de mon attention." – Ang. Wertheimer, se bind I, s. 177.

1022. Sartre sst.

1023. Sst., s. 45: „... c'est Pierre s'enlevant comme néant sur le fond de néantisation du café."

1024. Sst., s. 43: „Et qu'est-ce que la fragilité sinon une certain probabilité de non-être pour un être donné dans les circonstances de non-être. Un être est fragile s'il porte en son être une possibilité définie de non-être." – Om Sartres redefinering af humanismen se Maurice Merleau-Ponty: „Un auteur scandaleux" (1947); i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 73–84. Ligeledes Vincent Descombes: „Das Selbe und das Andere: Fünfundvierzig Jahre Philosophie in Frankreich 1933–1978", Frankfurt am Main 1981, s. 79–80.

1025. „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenavis 12.8.1961: „Jeg mener, at kunsten som basis skal have en absolut klarhed."

1026. Theodor W. Adorno: „Philosophie der neuen Musik (1949), Frankfurt am Main 1976, s. 10.

1027. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise", janvier 1956, s. 15: „Et je vois que, depuis quelques années, d'autres artistes, d'autres groupes d'artistes créent visiblement sur des conventions tout à fait différentes qui sont pour moi incompréhensibles."

1028. Sst.: „C'est une peinture qui est créée comme quelque chose d'infini dont on aurait pour ainsi dire coupé un morceau. C'est quelque chose qui explique l'espace mais qui n'a pas pour base le carré. C'est un fragment d'un immense espace qui enveloppe le monde entier."

1029. „Det nøgne menneske". Interview ved Jens Jørgen Thorsen i Ekstra Bladet 5.1.1966.

1030. „Konstnären måste få erkänd plats i samhället". Interview Svenska Dagbladet 28.10.1948.

1031. Maurice Merleau-Ponty: „La querelle de l'existentialisme" (1945); trykt i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 109–143; s. 126: „... le sujet [...] n'est pensable que sur le fond du monde, ...". – Om kvantefysikken se Werner Heisenberg: „Physik und Philosophie" (Forelæsninger 1955/56, udg. 1959), Frankfurt am Main – Berlin 1990, bl.a. s. 60.

1032. Sst., s. 125: „Le rapport du sujet et de l'objet n'est plus ce *rapport de connaissance* dont parlait l'idéalisme classique et dans lequel l'objet apparait toujours comme construit par le sujet, mais un *rapport d'être* selon lequel paradoxalement le sujet *est* son corps, son monde et sa situation, et, en quelque sorte, *s'échange*."

1033. Maurice Merleau-Ponty: „Le doute de Cézanne" (1945); i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 15–44; s. 24: „... j'arrête le mouvement spontané par lequel elles se tassent les unes sur les autres dans la perception et tendent vers la perspective géométrique." – s. 23: „... il veut peindre la matière en train de se donner forme, ...". – Og s. 26.

1034. Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964. „Notes de travail", s. 236: „[chercher] le langage comme se recréant en entier sous nos yeux." –

Husserl siger om perceptionen, at den som „gegenständliche Einheit gegeben ist in einer vielgestaltigen wandelbaren Mannigfältigkeit bestimmt zugehöriger Erscheinungsweisen. Diese sind in ihrem Ablauf nicht ein Zusammenhangloses Nacheinander von Erlebnissen. Sie verlaufen vielmehr in der Einheit einer Synthesis, . . .". (Cartesianische Meditationen II, § 17).

1035. Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964; „Notes de travail". s. 245: „Avoir conscience = avoir une figure sur un fond - on ne peut pas remonter plus loin." - Og s. 250: „Comprendre que le 'avoir conscience' = avoir une figure sur un fond, . . .".
1036. Jean-Paul Sartre: „L'être et le néant", Paris 1943, s. 397: „. . . ceux du bas de la page, que je n'ai pas encore vus, appartiennent encore à un fond relatif ou 'fond-page' qui s'organise sur le 'fond-livre' et sur le fond absolut ou fond de monde; . . .".
1037. Se bind I, s. 177.
1038. Maurice Merleau-Ponty: „Le cinéma et la nouvelle psychologie"; i: „Les Temps Modernes" 3e année no. 26, novembre 1947, s. 931. - Se også samme: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 23.
1039. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205. - Jorns artikel findes i „Nyt Tidsskrift for Kunstindustri", XIX. årg. nr. 3, marts 1946, s. 48-56, 68.
1040. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 23.
1041. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst"; Paris beg. februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum. - Max Imdahl: „Cézanne - Braque - Picasso. Zum Verhältnis zwischen Bildautonomie und Gegenstandssehen"; i: „Wallraf-Richartz-Jahrbuch, Bd. XXXVI 1974, s. 325.
1042. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 9, sp. 3-10, sp. 1. - Om *det nye* se Theodor W. Adorno: „Ästhetische Theorie" (1970), Frankfurt am Main 1989, s. 47: „Die Wahrheit des neuen, als des nicht bereit Besetzten, hat ihren Ort im Intentionslosen".
1043. Richard Mortensen: „Forundring og Absurditet"; i kataloget „Robert Jacobsen - Richard Mortensen", Esbjerg 1977.
1044. Marcel Joray ed.: „Vasarely" (Plastic Arts of the 20th Century), Neuchâtel 1965, s. 31.
1045. Richard Mortensen: „Overblik"; i kataloget „P. Morisson. Di Teana. Mortensen", Kbh. og Esbjerg 1966: „En *gruppe* blandt os udformede teorien om kontinuitet og interaktivitet i rummet".
1046. Som note 1044.
1047. Maurice Merleau-Ponty: „Le langage indirect et les voix du silence"; i: „Les Temps Modernes" 7e année no. 80, juin 1952, s. 2119: „L'absense de signe peut être un signe, . . .". Og: „Le langage dit péremptoirement quand il renonce à dire la chose même."
1048. Richard Mortensen i brev til Bille, udateret (1938); Billes arkiv. Citeret i bind I, s. 273, 275.
1049. Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964, s. 18: „. . . que le monde est *ce que nous voyens* et que, pourtant, il nous faut apprendre à le voir."
1050. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 23: „Notre champ perceptif est fait de 'choses' et de 'vides entre les choses' . . .".
1051. Sst., s. 81: „Quand je le fixe, je m'ancre en lui, . . .".
1052. Pierre Francastel: „Peinture et société" (1951), Paris 1965, s. 29: „L'espace est l'expérience même de l'homme".
1053. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 291: „Il ne faut pas se demander pourquoi l'être est orienté, pourquoi l'existence est spatiale, . . .". - Jvf. Julia Kristeva: „Place Names"; i samme: „Desire in Language. A semiotic Approach to Literature and Art", Oxford (1981) 1989, s. 286-289, hvor barnets vågnende evne til rumlig orientering kædes sammen med sproglig artikulation og dets dannelse som subjekt.
1054. Pierre Francastel: „Peinture et société" (1951), Paris 1965, s. 113.
1055. Notat i „document humaine". Desuden i Richard Winthers dagbog. Paris 1955 I, under 14.3. „francastell [sic] Sorbonne farver 5 til 6 forelæsninger om farve Morten fulgte i fjor prof er mest på linie med Morten . . ."; Winthers arkiv. Endelig i Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel i „Kunst", Paris februar 1956: „Jeg ville gerne vide noget om farven, og har gaaet til Frank Castells [sic] forelæsninger på Sorbonne", Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
1056. Richard Winthers dagbog, Paris 1956 I, s. 64 under 29.2.; Winthers arkiv. Om Francastels engagement i det visuelle vidner bl.a. hans redaktion af „Robert Delaunay: Du cubisme à l'art abstrait. Documents inédits", Paris 1957. - Om artiklen til „Kunst" har Winther nævnte sted i dagbogen noteret: „Morten ville hellere at jeg sendte artiklen til W. Schwarts [sic] for at få den som kronik i politiken, med et større publikum end til 'Kunst'." Og: „Morten ville fortsætte skrivierne, også om mine ting". Jvf. desuden note 533.
1057. Franz Roh: „L. Moholy-Nagy. 60 Fotos", Berlin 1930. Ekspl. i Geertsens arkiv.
1058. Sst., s. 4.
1059. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris februar 1956, Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
1060. „Et maleri er et lille Samfund". Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 14.2.1951. Se dog også note 532 for Aksel Jørgensen.
1061. Som note 1059.
1062. Notat 18.4.1951 i „document humaine".
1063. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i katalog til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 10.
1064. Om perception se Leonard Meyer: „Emotion and

Meaning in Music", Chicago 1959; citeret i Umberto Eco: „Das offene Kunstwerk" (1962), Frankfurt am Main 1977, s. 141. - Semiologiske formulering se Niels Egebak: „Anti-Mimesis", Kbh. 1970, s. 33.

1065. Richard Mortensen: „Overblik"; i kataloget „P. Morisson. Di Teana. Mortensen", Kbh. og Esbjerg 1966.
1066. Maurice Merleau-Ponty: „Le langage indirect et les voix du silence"; i: „Les Temps Modernes" 7e année no. 80, juin 1952, s. 2117: „... il [le sens] ne se comprend que par l'interaction des signes, ...". Se også s. 2113: „... Ce que nous avons appris dans Saussure, c'est que les signes un à un ne signifient rien, que chacun d'eux exprime moins un sens qu'il ne marque un écart de sens entre lui-même et les autres. Comme on peut en dire autant de ceux-ci, la langue est faite de différences sans termes ou plus exactement les termes en elle ne sont engendrés que par les différences qui apparaissent entre eux."
1067. André Masson: „Divagations sur l'espace"; i: „Les Temps Modernes" 4e année no. 44, juin 1949, s. 262: „Qu'il ne soit plus question 'd'objet dans l'espace'. C'est l'objet qui deviendra espace."
1067a. Richard Mortensen: „abildgaard, den danske malerkunsts fader"; i: „linien" 25. april 1935, 2. årg. nr. 11-12, s. 7.
1068. Manuskript til foredrag, afholdt i Esbjergs Kunstforening 29.4.1941; Mortensens arkiv. Kopi i Esbjerg Kunstforenings Samling, arkivet.
1069. Toshihiko Izutsu:„ Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 30: „Und das Ganze kann endgültig auf den sehr einfachen, alles durchdringenden und alles umfassenden Akt des SEHENS reduziert werden. [...] dieses SEHEN, das im Zen-Verständnis nichts anderes ist, als die absolute und letzte Wirklichkeit, ...".
1070. Maurice Merleau-Ponty: „Le langage indirect et les voix du silence"; i: „Les Temps Modernes" 7e année no. 80, juin 1952, s. 2125: „Elle [la perspective] est une interprétation facultative de la vision spontanée, non que le monde percu démente ses lois et en impose d'autres, mais plutôt parce qu'il n'en exige aucune et qu'il n'est pas de l'ordre des lois." Citeret i Julien Alvard: „L'espace cubiste"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 4 no. 4, mai 1953, s. 43. Citatet er her ufuldstændigt (mangler: „et en impose d'autres").
1071. Se bind I, s. 148-149, 172.
1072. Julien Alvard: „L'espace cubiste", i: Art d'Aujourd'hui" série 4 no. 4, mai 1953, s. 49, 43 og 44.
1073. Sst., s. 46.
1074. Pierre Francastel: „Peinture et societé" (1951), Paris 1965, s. 112.
1075. Sst.: „... d'une méthode d'appréhension et de figuration du monde qui résultait d'une attitude de l'esprit humain devant l'univers et dans la société et non de la conquête d'un instrument de conduite valable à tout jamais pour la représentation, par l'homme de tous les temps, d'une vision réalise du monde."
1076. Sst., s. 110: „Si un espace plastique traduit les conduites générales et les conceptions mathématiques, physiques, géographiques d'une société, il est même nécessaire qu'il change lorsque la société se transforme suffisamment pour que toutes les évidences intellectuelles et morales qui ont rendu transparent, pendant un certain temps, l'univers soient renversées."
1077. Theodor W. Adorno: „Philosophie der neuen Musik" (1949), Frankfurt am Main 1978; til eks. s. 39-40: „Desselben Ursprungs wie der gesellschaftliche Prozess und stets wieder von dessen Spuren durchsetzt, verläuft, was blosse Selbstbewegung des Materials dünkt, im gleichen Sinne wie die reale Gesellschaft, noch wo beide nichts mehr voneinander wissen und sich gegenseitig befehden. Daher ist die Auseinandersetzung des Komponisten mit dem Material die mit der Gesellschaft, gerade soweit diese ins Werk eingewandert ist ...".
1078. Maurice Merleau-Ponty: „Le langage indirect et les voix du silence"; i: „Les Temps Modernes" 7e année no. 80, juin 1952, s. 2127: „La perspective est beaucoup plus qu'un secret technique pour imiter une réalité qui se donnerait telle quelle á tous les hommes: elle est l'invention d'un monde dominé, possédé de part en part dans une synthèse instantanée dont le regard spontané nous donne tout au plus l'ébauche quand il essaie vainement de tenir ensemble toutes les choses dont chacune le veut en entier."
1079. Se note 976, 1403, 1404.
1080. Pierre Francastel: „Peinture et société" (1951), Paris 1965, s. 113.
1081. „Richard Mortensen forklarer et billede". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 17.11.1970.
1082. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i katalog til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 10.
1083. „Linien" 15. januar 1934, 1. årg. nr. 1, s. 8.
1084. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise" janvier 1954, s. 15: „Lorsque nous travaillons, nous ne pouvons ignorer l'extrême importance de notre histoire ...".
1085. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i: „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 206: „On ne peut continuer à toujours utiliser les cultures des autres. C'est à nous de créer une culture occidentale."
1086. Interview i Stockholms-Tidningen 15.10.1948.
1087. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i: „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 206: „... on ne peut pas se mettre vraiment dans la peau des autres."
1088. Oplæg til diskussion på „Høstudstillingen" 24.11.1948. Manuskript i Geertsens arkiv.
1089. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i: „Cimaise" janvier 1954, s. 15: „La peinture que j'essaye de faire reste dans le cadre de la culture classique européenne au sens le plus large du terme."
1090. Jvf. Theodor W. Adorno: „Tradition" (1960); i: „Dissonanzen. Musik in der verwalteten Welt" (1956), Göt-

tingen 1962, s. 125: Adorno viser, hvorledes den første af Weberns „Bagatellen" Opus 9, kan høres som den essentielle konsekvens af den klassiske strygekvartet. Stykket består af ganske få takter, men „in solcher Auskonstruktion der verborgenen Essenz des klassischen Streichquartetts [ist] mehr von diesem gerettet als in der klassischen Symphonie Prokofiews ...". Man må i den kunstneriske omgang med traditionen agte på „was in der Geschichte offenblieb und was diese von ihm verlangt." - Således transformerer Mortensen med sit planforskudte dobbeltrums polyperspektiviske struktur det klassisk abstrakte rums uendelighed, der stadig bygger på den centralperspektiviske traditions nærhed, både hos Kandinsky og hos Malevitch. - For traditionsproblemet se også Jürgen Habermas: „Der philosophische Diskurs der Moderne. Zwölf Vorlesungen", Frankfurt am Main 1985, s. 21-26.

1091. „Mortensen". Interview ved Gunnar Jespersen i BT 15.7.1960. - Mortensen synes at hentyde til Sherwood Andersons roman „Mørk Latter" og dens tema: Det „oprindelige" begær. I 1968 betitler Mortensen et maleri „Mørk latter" (Aarhus Kunstmuseum). Om Sherwood Andersons betydning for Mortensen i fyrrerne se s. 80ff.
1092. Richard Mortensen: „Forundring og Absurditet"; i katalog til udstillingen „Robert Jacobsen - Richard Mortensen", Esbjerg Kunstpavillon, Esbjerg 1977.
1093. Maurice Merleau-Ponty: „L'existentialisme chez Hegel" (1947); i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 110: „Si nous ne renonçons pas à l'espoir d'une *vérité*, [...] et si [...] nous gardons le voeu d'un nouveau classicisme et d'une civilisation organique, ...".
1094. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 19.11.1982 (se bind I, s. 55) og 15.4.1988.
1095. Richard Mortensen: „Dagbogsnotat august 1969"; i katalog til udstillingen i Esbjerg Kunstforening, Esbjerg 1971.
1096. Som note 1093.
1097. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i: „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205: „Il faut tenir compte du rapport fonctionnel des formes entre elles, c'est-à-dire du jeu, des contaminations réciproques qui se produisent d'une forme à une autre."
1098. Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964. „Notes de travail", s. 248: „... est à chercher dans la vision même: on ne comprendra le souvenir que par elle."
1099. Om Kandinsky og samtidig naturvidenskab se således Vivian Endicott Barnett: „Kandinsky and Science. The Introduction of Biological Images in the Paris Period"; i: „Kandinsky in Paris 1934-44", New York 1985, s. 61-87.
1100. Richard Mortensen: „abildgaard, den danske malerkunsts fader"; i: „linien" 25. april 1935, 2. årg. nr. 11-12, s. 3-7. - Og: „Nicolaj Abraham Abildgaard. Den danske malerkunsts fader"; i: „Julefluen" 1935, s. 9-11.
1101. Richard Mortensen: „abildgaard, den danske malerkunsts fader"; i: „linien" 25. april 1935, 2. årg. nr. 11-12, s. 3-7.
1102. Richard Winther: „Richard Mortensen"; i: „Kunst" 4. årg. nr. 4, december 1956, s. 97.
1103. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise" janvier 1954, s. 15: „Mais il est difficile de s'appuyer sur quelque chose de précis. S'il y avait dans notre temps un grand complexe d'idées culturelles avec une philosophie, des sciences, une politique, des lois, des conventions enfin! Mais toute notre époque est une immense transformation; ...".
1104. „Morten Maler fra Paris tegner skam ogsaa katte". Interview ved C. F. Garde i Aarhus Amtstidende 15.2. 1962.
1105. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise" janvier 1954, s. 15: „Il est certain que la vision de l'homme est pleine de conventions connues et inconnues." - „Nous vivons dans d'invisibles limites culturelles et nous avons seulement conscience de certains détails." - „En fait, on en est toujours à l'interprétation du carré."
1106. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205: „Le cadre n'est plus qu'un rectangle conventionnel commode."
1107. „Dagsbogsnotat august 1969"; i katalog til udstillingen i Esbjerg Kunstforening, Esbjerg 1971.
1108. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception" Paris 1945, s. 321: „Les limites du champ visuel sont un moment nécessaire de l'organisation du monde et non pas un contour objectif."
1109. Henri Bergson: „Matière et mémoire" (1897), Paris 1968, s. 30: „En fait, il n'y a pas de perception qui ne soit imprégnée de souvenirs. Aux données immédiates et présentes de nos sens nous mêlons mille et mille détails de notre expérience passée. Le plus souvent, ces souvenirs déplacent nos perceptions réelles, ...".
1110. Richard Mortensen: „'rationel kunst', venusmaal og 'klassicitet'"; i: „linien" 15. januar 1935, 2. årg. nr. 8-9, s. 7.
1111. Maurice Merleau-Ponty: „Le langage indirect et les voix du silence"; i: „Les Temps Modernes" 7e année no. 80, juin 1952, s. 2116: „Ce que nous appelons à bon droit notre vérité, nous ne le contemplons jamais que dans un contexte de symboles qui datent notre savoir."
1112. Se note 1070.
1113. Pierre Francastel: „Peinture et société" (1951), Paris 1965 s. 33 og 112. - Jvf. i øvrigt note 1064.
1114. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i katalog til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 10.
1115. Sst., s. 8 og 10.
1116. Sst., s. 8.
1117. Jvf. Maurice Merleau-Ponty: „Le cinéma et la nouvelle psychologie"; i: „Les Temps Modernes" 3e année no. 26, novembre 1947, s. 932: „Ma perception n'est donc

pas une somme de données visuelles, tactiles, auditives, je perçois d'une manière indivise avec mon être total, je saisis une structure unique de la chose, une unique manière d'exister qui parle à la fois à tous mes sens."

1118. Arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 16.–25.9.1951 under 24.9.; Mortensens arkiv.
1119. Se note 1382.
1120. Richard Mortensen: „Synspunkt"; i: „Richard Mortensen. Album", Kbh. 1980.
1121. Jvf. Toshihiko Izutsu; „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 16: „Die phänomenale Welt erhebt sich vor den Augen des Beobachters in Übereinstimmung mit seiner inneren Sehensweise. Kurzum, die Struktur des Subjekts bestimmt die Struktur der Welt der objektiven Dinge."
1122. Som note 1114.
1123. Se bogens indledende Reverdy-citat og note 1.
1124. Wassily Kandinsky: „Über das Geistige in der Kunst" (1911), Bern 1965, s. 27: „Da kommt aber unfehlbar einer von uns Menschen, der in allem uns gleich ist, aber eine geheimnisvoll in ihn gepflanzte Kraft des 'Sehens' in sich birgt."
1125. „Morten Maler fra Paris tegner skam ogsaa katte". Interview ved C. F. Garde i Aarhus Amtstidende 15.2. 1962.
1126. Om Vitracs betydning se bind I, s. 154, 166, 181–182, 200.
1127. Maurice Merleau-Ponty: „Le roman et la méthaphysique"; i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 48: „... cet autre qui existe en face de moi ...".
1128. Richard Mortensen: „Synspunkt"; i: „Richard Mortensen. Album", Kbh. 1980.
1129. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i katalog til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 10. – Jvf. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 49: „Nimm was du willst, und sieh! In jedem einzelnen Ding ist ES völlig nackt offenbart." – Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964, s. 173: „... des choses que nous ne saurions rêver de voir 'toutes nues', parceque le regard même les enveloppe, les habille de sa chair."
1130. Georges Braque: „Le jour et la nuit", Paris 1962, s. 9. Måske Braque her citerer Paul Valéry, der betegner tiden som „le présent perpétuel" (Cahiers I, s. 1267).
1131. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. I: „... de retrouver ce contact naïf avec le monde ...". – Samme: „Le visible et l'invisible", Paris 1964. „Notes de travail", s. 265: „... comment peut-on revenir de cette perception façonnée par la culture à la perception „brute" ou „sauvage"?"
1132. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 30.
1133. Se således Asger Jorn: „En ny billedaflæsning og dens konsekvenser"; i: „Nyt Tidsskrift for Kunstindustri" 19. årg. nr. 3, marts 1946, s. 48–56, 68.
1134. Maurice Merleau-Ponty: „Le roman et la méthaphysique"; i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 48: „c'est dans son être même, dans ses amours, dans ses haines, dans son historie individuelle ou collective que l'homme est méthaphysique, ...". – Og om idealiteten i: „Le doute de Cézanne", sst., s. 44: „Nous ne quittons jamais notre vie. Nous ne voyons jamais l'idée ni la liberté face à face."
1135. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 326: „Toute perception suppose un certain passé de sujet qui perçoit, ...".
1136. Gaston Bachelard: „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 47: „On ne vit jamais l'image en première instance."
1137. Albert Mertz kredser om dette kompleks i en gouache (Den kgl. Kobberstiksamling inv. nr. 1965-40), hvis billedrum er fyldt op af et farvestærkt „NU". Titlen er „Før. For nu er det allerede ikke NU, men før". Gouachen er fra 1964.
1138. Michel Podro: „Derrida on Kant and Heidegger"; i: „Art History" vol. II, nr. 3, September 1988, s. 432. – Husserl: „Cartesianische Meditationen" II, § 20: „... dass die phänomenologische Auslegung des Wahrgenommenen als solchen nicht an die im Fortgang der Wahrnehmung sich vollziehende wahrnehmungsmässige Explikation [...] gebunden ist, sondern sie macht das in Sinn des [...] *bloss unanschauliche Mitgemeinte* [...] klar durch *das Vergegenwärtigung der potentiellen Wahrnemungen, die das Unsichtliche sichtlich machen würden.*" (Min kursiv). Dette forhold er tema for Merleau-Pontys ufuldendte „Le visible et l'invisible" (1964).
1139. Maurice Merleau-Ponty: „Phénomenologie de la perception", Paris 1945, s. IX: „... que notre existence est trop étroitement prise dans le monde pour se connaitre comme telle au moment où elle s'y jette, et qu'elle a besoin du champ de l'idéalité pour connaitre et conquérir sa facticité."
1140. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise" janvier 1954, s. 14.
1141. Werner Heisenberg: „Der Teil und das Ganze" (1969), München 1981, s. 48, 63.
1142. Notat i Mortensens arkiv.
1143. Wassily Kandinsky: „Über das Geistige in der Kunst" (1911), Bern 1965, s. 132.
1144. Richard Mortensen; „'rationel kunst', venusmaal og 'klassicitet'"; i: „linien" 15 januar 1935, 2. årg. nr. 8–9, s. 7.
1145. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 10: „Le 'quelque chose perceptif' est toujours au milieu d'autre chose, il fait toujours partie d'un 'champ'."
1146. Paul Klee: „Unendliche Naturgeschichte". Ed. J. Spiller, Basel 1970, s. 43: „Die Formung bestimmt die Form und steht daher über ihr. Form ist also nirgends und niemals als Erledigung, als Resultat, als Ende zu betrachten, sondern als Genesis, als Werden, als Wesen

[...] Gut is Form als Bewegung, als Tun, gut ist tätige Form. Schlicht ist Form als Ruhe, als Ende."

1147. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205: „Tout notre travail doit être fait en fonction de l'impression esthétique qu'il doit produire sur le spectateur."
1148. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 47: „... l'oeil est fixé sur le pinceau, sur la couleur, et les commande. Oeil, pinceau, là se ramène pour moi *tout* le mécanisme de la création." – Jvf. Wassily Kandinsky: „Über das Geistige in der Kunst" (1911), Bern 1965, s. 71: „Wohl oder übel *unterliegt der Künstler seinem Auge, seiner Hand*, die in diesem Falle künstlerischer sind als seine Seele, ...".
1149. Maurice Merleau-Ponty: „L'oeil et l'esprit", Paris 1964, s. 33. – Mortensen som note 1148, s. 47.
1150. Jvf. Niels Egebak: „Anti-Mimesis", Kbh. 1970. Afsnittet „Mimesis – Repræsentation", s. 24–41.
1151. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i katalog til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 3.
1152. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 90, 95, 99.
1153. Se bind I, s. 154.
1154. Jean Dewasne: „Réalite vivante de l'expression plastique"; 1. foredrag 19.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 44: „... la suprême synthése où notre subjectivité s'unïera étroitement à l'objectivité universelle, cette dernière étant considérée par les lois de la matière physique et les communautés entre tour les hommes de cette terre."
1155. Sst., s. 41.
1156. Wassily Kandinsky: „to retninger"; i; „konkretion" 15. september 1935, nr. 1, s. 10.
1157. „Jeg leger med barnets hele alvor". Interview ved Eva Smidth-Fibiger i Politiken 14.7.1969.
1158. Citeret fra: „'le passage de la ligne' documents réunis par r.v. gindertael. Herbin"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 3 nos. 7–8, octobre 1952, s. 57: „C'est l'Esprit et non la matière qui est le commencement et la fin."
1159. Michel Seuphor: „Espace animé"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 5, avril–mai 1951, omslags s. 2: „Toute la création c'est quelque chose qui se meut de là à là. Entre les deux point extrêmes il y a l'objet se mouvant et l'espace se connaissant. Comme deux sexes. [...] Le mouvement dessine perpétuellement une forme qui est le corps du vide. Une forme qui se crée et s'efface dans le même temps, un corps qui est et qui n'est pas, [...] La loi la plus impénétrable de l'univers: le mouvement; le mystère fondamental de toute chose: CE qui anime le vide."
1160. Léon Degand: „Notes sur Calder"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 1 nos. 10–11, mai–juin 1950.
1161. André Masson: „Divagations sur l'espace"; i: „Les Temps Modernes" 4e année no. 44, juin 1949, s. 962: „A l'origine le mouvement." – Og s. 961: „... un *fond* devant lequel l'artiste dispose ou 'arrange' des corps."
1162. Wassily Kandinsky: „Punkt und Linie zu Fläche" (1926), Bern 1955, s. 121: „das heute bekannte Urelement der Natur – Zelle – ist in ständiger, realer Bewegung, ...".
1163. Brev til Elise Johansen, Gudhjem 13.6.1935; Mortensens arkiv.
1164. Som note 1162, s. 57.
1165. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205. – Olle Bærtling: „Prolog ur ett manifest till öppen form"; i katalog til mindeudstillingen, Malmö og Stockholm 1981, s. 36.
1166. „Art d'Aujourd'hui" série 1 no. 6, janvier 1950; citeret i note 884. – Richard Mortensen: „Linje, Spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenblad 12.8.1961.
1167. Sonja Hauberg: „Syv Aar for Lea", Kbh. 1944, s. 170.
1168. Sst., s. 228 og 232.
1169. Sonja Hauberg: „April", Kbh. 1961, s. 52–53. – „Parat til at blive professor". Interview ved Georg Andrésen i Aarhuus Stiftstidende 23.7.1964.
1170. Niels Egebak: „Anti-Mimesis", Kbh. 1970, s. 81.
1171. Maurice Tuchman: „Hidden Meanings in Abstract Art"; i; „The Spiritual in Art: Abstract Painting 1890–1985", New York 1986, s. 17.
1172. Richard Mortensen: „Forundring og Absurditet"; i katalog til udstillingen „Robert Jacobsen – Richard Mortensen", Esbjerg Kunstpavillon, Esbjerg 1977.
1173. Jvf. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 97.
1174. „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 23–24.
1175. Se note 1055.
1176. Jvf. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 95–97.
1177. Richard Mortensen i forord til den serigrafiske mappe „Spor i sneen", Kbh. 1980; og båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1178. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 122 og 28.
1179. Sst., s. 120.
1180. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i katalog til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 10.
1181. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.11.1982.
1182. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 120.
1183. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986. s. 147ff.
1184. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
1185. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 142 og 154.
1186. Sst., s. 155: „... at det fulde Udbytte af Billederne kun naas ved en Anspændelse, der i Intensitet næppe staar meget tilbage for Malerens egen Indsats."
1187. Se note 884.
1188. Herom i „The Spiritual in Art: Abstract Painting 1890–1985", New York 1986.

1189. „A5. Meningsblad for unge arkitekter" 3. årg. nr. 4, 1947, s. 19–34.
1190. Mortensens oplæg til diskussion på „Høstudstillingen" 24.11.1948; Geertsens arkiv.
1191. Notat af Richard Winther i „document humaine"; Silkeborg Kunstmuseums arkiv.
1192. Richard Mortensen i samtale med forfatteren, Ejby 1982. – Wassily Kandinsky: „Punkt und Linie zu Fläche" (1926), Bern 1955, s. 25 og 50.
1193. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1194. Brev til Elise Johansen, Gudhjem 13.6.1935; Mortensens arkiv.
1195. Richard Mortensen i samtale med forfatteren, Ejby 1982.
1196. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 145.
1197. Jvf. Robert P. Welsh: „Sacred Geometry: French Symbolism and Early Abstraction"; i: „The Spiritual in Art: Abstract Painting 1890–1985, New York 1986, s. 83.
1198. Piet Mondrian: „Neue Gestaltung" (1925), Mainz – Berlin 1974, s. 5: „Die Logik verlangt, dass Kunst der bildliche Ausdruck unseres ganzen Wesens sei, [...] andererseits soll Kunst der unmittelbare Ausdruck des Universellen in uns sein, ...".
1199. Se note 970.
1200. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 46: „Mondrian qui était un grand maître, a tendu de toutes ses forces à un équilibre, ...".
1201. Richard Winther: „Richard Mortensen"; i: „Kunst" 4. årg. nr. 4, december 1956, s. 96.
1202. Richard Mortensen: „les fleurs de Faust"; i katalogblad til udstillingen på Stedelijk Museum, Amsterdam 1955: „Je dis bien *l'oeil*. Je ne dis pas l'iris, ni la rétine, ni la pupille etc. ... Messieurs, Dames!" – Mortensen står trods sin perceptionspsykologiske basis et kunstsyn som Del Marles fjernere, der vil fastholde f.eks. farvens rent fysiske effekter, „qui expliquent scientifiquement et non sentimentalement ses effets psychiques et thérapeuthiques ..."; se note 976.
1203. „Richard Mortensen forklarer et billede". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 17.11.1970.
1204. Richard Mortensen: „abstrakt film – naturalistisk film"; i: „linien" 1. årg. nr. 2, 15. februar 1934, s. 8.
1205. André Breton: „Le château étoilé"; i: „Minotaure" 3e année 1936, no. 8, s. 35: „Il y a là une source de communication profonde entre les êtres qu'il ne s'agit que de dégager de tout ce qui la masque et la trouble." – Se videre note 67.
1206. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 152.
1207. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 206: „Je pense que c'est pour obtenir son équilibre qu'un artiste cherche à toucher la matière. Disons grossièrement: il a besoin par exemple de rencontrer beaucoup de rouge et ensuite il est détendue, il a trouvé son équilibre."
1207a. Se Vincent Descombes: „Das Selbe und das Andere. Fünfundvierzig Jahre Philosophie in Frankreich 1933–1978", Frankfurt am Main 1981, s. 43.
1208. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988, hvor han taler om den metafysiske basis for Herbins maleri og mener at have fundet den i Herbins viden om tantra-erotik. I Mortensens bibliotek findes bøger fra Herbins bibliotek, deriblandt værker om tantra.
1209. Richard Winther: „Richard Mortensen"; i: „Kunst" 4. årg. nr. 4, december 1956, s. 97. – Theodor W. Adorno om det religiøses fravær i „Ästhetische Theorie" (1970), Frankfurt am Main 1989, s. 506.
1210. B. Taureck: „Französische Philosophie im 20. Jahrhundert. Analysen, Texte, Kommentare", Hamburg 1988, s. 99: „... das 'Absolute' [...] ist [...] 'die Weise wie ein jeder Einzelnes und wie jedes Kollektiv seine Geschichte lebt'." – Definition på væren, se Vincent Descombes: „Das Selbe und das Andere", Frankfurt am Main 1981, s. 65.
1211. Jean Dewasne: „Réalité vivante de l'expression plastique"; 1. foredrag 19.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 46–47: „Il réalise l'oeuvre en la faisant sortir des conditions de la matière où elle est virtuellement contenue, en lui donnant l'existence par la suppression de l'existence des conditions elles-mêmes. C'est-à-dire que l'existence des conditions devient l'existence de l'oeuvre."
1212. Dan Turell: „Mit navn for stumhed"; i: „Natur/retur. En bog om Per Højholts forfatterskab". Red. Iben Holk, Aarhus 1984, s. 56.
1213. Richard Mortensen i interview ved Niels Glavind i Holbæk Amts Venstreblad 14.9.1968. Citeret efter „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 13, sp. 3.
1214. George Duthuit: „Mystique chinoise et peinture moderne" (1936); i: samme: „Représentation et présence. Premiers écrits et traveaux (1923–1952), Paris 1974, s. 279: „Dès lors, les divers aspects de la satisfaction ou du chagrin des hommes et de toutes choses, [...] apparaîtront naturellement à son esprit et seront spontanément transmit par son pinceau." – Jacques Derrida: „Die Schrift und die Differenz" (1967), Frankfurt am Main 1989, s. 344: „Das Subjekt der Schrift ist ein *System* von Beziehungen zwischen den Schichten: [...] des Psychischen, der Gesellschaft, der Welt."
1215. Richard Mortensen i båndmonolog, Ejby 17.10.1982.
1216. Richard Mortensen: „til rise"; i: „linien" 15. marts 1934, 1. årg. nr. 3, s. 14.
1217. „Mortensen. Sval oplevelse mellem hede temperamenter". Interview ved Gunnar Jespersen i BT 15.7.1960.
1218. „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenblad 12.8.1961.
1219. Maurice Merleau-Ponty: „L'oeil et l'esprit", Paris 1964, s. 27: „... puisque voir c'est avoir à distance". – Se også s. 81: „La vision [...] c'est le moyen qui m'est donnée d'être absent de moi-même, ...".
1220. Se herom Harriet Watts: „Arp, Kandinsky, and the

Legacy of Jakob Böhme"; i: „The Spiritual in Art: Abstract Painting 1890–1985", New York 1986, s. 239–255. – Sixten Ringbom: „Kandinsky und das Okkulte"; og samme: „Die Steiner-Annotationen Kandinskys"; i: „Kandinsky und München, Begegnungen und Wandlungen 1896–1914", München 1982, s. 85–105.

1221. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1222. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10.1982.
1223. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1224. Marcel Joray ed.: „Vasarely" (Plastic Arts of the 20th Century), Neuchâtel 1965, s. 74.
1225. Se Vivian Endicott Barnett: „Kandinsky and Science. The Introduction of Biological Images in the Paris Period"; i: „Kandinsky in Paris 1934–1944", New York 1985, s. 61–87.
1226. Michel Seuphor: „Sophie Taeuber-Arp. Jean Arp"; i: „Art d'Aujourd'hui série 1 nos. 10–11, mai–juin 1950, u.s. – Gabo taler om bølge-partikel teorien og om masse-energi ækvivationen i foredraget „L'idée du réalisme constructif"; i: „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 118.
1226a. „Det praktiske Liv og den teoretiske Fysik". Interview ved Asger Olsen („jr") i Roskilde Tidende 19.4. 1940.
1227. Igor Stravinsky: „Musikalsk poetik" 1947, Kbh. 1961, s. 48.
1228. Hugo Friedrich: „Die Struktur der modernen Lyrik" (1956), Erw. Neuausgabe, Hamburg 1985, s. 117.
1229. André Breton: Forord i katalog til udstillingen „kubisme-surrealisme", Kbh. 1935, s. 11
1230. Igor Stravinsky: „Musikalsk poetik" (1947), Kbh., 1961, s. 104.
1230a. Jvf. Bernhard Waldenfels: „Das Rätsel der Sichtbarkeit. Kunstphänomenologische Betrachtungen in Hinblick auf der Status der modernen Malerei"; i: „Kunstforum" nr. 100, april–maj 1989, s. 333, 334.
1231. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 8, sp. 3. – Og sst.: Richard Mortensen: „Dagbogsnotater", s. 25, sp. 1–2. – Moholy-Nagy udtaler sig om kunst og videnskab i artiklen „Vision en mouvement"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 5, avril–mai 1951, s. 6–7; Naum Gabo i: „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 115–122 med uddrag fra foredraget „L'idée du réalisme constructif" (1948). – Theodor W. Adorno: „Das Altern der neuen Musik" (1954); i: „Dissonanzen. Musik in der verwalteten Welt" (1956); Göttingen 1982, s. 150–151: „Der Zweck [...] ist nicht die reale Naturbeherrschung, sondern die integrale und durchsichtige Herstellung eines Sinnzusammenhangs."
1232. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10.1982, samt Mortensens notat foran i sit ekspl. af Jørgen Jørgensens bog.
1233. „Morten Maler fra Paris tegner skam ogsaa katte". Interview ved C. F. Garde i Aarhus Amtstidende 15.2. 1962.
1234. Som note 1224. – Desuden Henri van Lier: „Vasarely"; i: „Quadrum" XVII, 1964, s. 56. Se note 763.
1235. Olle Bærtling: „Prolog ur et manifest till öppen form"; i katalog til mindeudstillingen, Malmö og Stockholm 1981, s. 36.
1236. Werner Heisenberg: „Der Teil und das Ganze" (1969), München 1981, s. 103. – Samme: Physik und Philosophie" (Forelæsninger 1955/56, udg. 1959), Frankfurt am Main – Berlin 1990, s. 60.
1237. „E. Béothy". Interview ved R. V. Gindertael i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 24: „Notre situation correspond à une position totalitaire de la philosophie d'aujourd'hui. Position naissante qui rejette le dualisme (spirituel et matériel) de l'homme en deux essences antinomiques, qui rend fatale le sacrifice de l'un ou l'autre état.

Nous partons du credo méthaphysique que notre corps et notre âme, donc l'objectif et le subjectif, font partie de la même réalité. Et l'expression de la réalité devient, grâce à l'abstraction, *structure* génératrice de *rythme* ou *rythme* générateur de *structure* alternativement." – Det er uddrag af denne tekst, bl.a. den sidste sætning, Mortensen lader duplikere i det lille katalogblad til sin udstilling på Hôtel de Rouen i Cormeilles i december 1956.
1238. Hans-Peter Dürr: „Über die Notwendigkeit, in offenen Systemen zu denken – Der Teil und das Ganze"; i: Günter Altner Hrsg.: „Die Welt als offenes System. Eine Kontroverse um das Werk von Ilya Prigogine", Frankfurt am Main 1986, s. 16.
1239. Maurice Merleau-Ponty: „Le roman et la méthaphysique"; i: „Sens et non-sense" (1948), Paris 1966, s. 45–71.
1240. Ifl. Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 184, note 3.
1241. Sst. s. 197: „L'Existence est indéterminée en soi, à cause de sa structure fondamentale, . . .".
1242. Jean Dewasne: „Réalité vivante de l'expression plastique". 1. foredrag 19.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 3–4. Citat i note 1252.
1243. Maurice Merleau-Ponty: „Le roman et la méthaphysique"; i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, bl.a. s. 65.
1244. Étienne Béothy: „L'espace-temps"; i: „Art d'Aujourd'hui", série 2 no. 5, avril–mai 1951, s. 10: „Avant l'ère 'atomique' on pensait que la matière était inerte par 'nature' et on imaginait que c'était une chiquenaude divine qui avait tout mis en mouvement. L'age nouveau commence avec la découverte apocalyptique: tout est océan de tourbillonnements et de radiations.

Dans cette avalance de dynamisme originel qui englobe atomes et galaxies, toutes nos anciennes assises mentales sont emportées. [...] Les lois de la nature deviennent probabilités et dans la „relativité généralisée' ce n'est que la vitesse de la lumière qui émerge encore

comme un jalon 'l'absolu'. La vitesse de cette lumière qui devient pour l'homme-nouveau, onde-corpusculaire, et qui dans ses qualités les plus intimes s'identifie avec l'atome-tourbillon, donc avec la matière."

1245. Théo Kahan: „Kan naturen förstås?"; i: „Prisma" 1. årg. nr. 3, 1948, s. 53, 54, 57.
1246. Wassily Kandinsky: „Punkt und Linie zu Fläche" (1926), Bern 1955, s. 120, note 1: „... die die Malerei mitreissende, natürlich entstandene Notwendigkeit, zu Elementarem zurückzugreifen, und dieses Elementare nicht nur in dem Elementaren selbst zu suchen, sondern auch im Aufbau desselben."
1247. Rolf Wedewer: „Zur Naturvorstellung Arps"; i: „Pantheon" Jhrg. XLIII, 1985, s. 171-178, især s. 171-172, 176.
1248. Se Steven A. Nash: „Naum Gabo: Die Transparenz der konstruktiven Form"; i. „Naum Gabo. Sechzig Jahre Konstruktivismus". Herausgeg. v. Steven A. Nash und Jörn Merkert, München 1986, s. 37-39.
1249. De samme fotos gav siden Ib Geertsen impulser til hans selvlysende mobiler. (Oplyst af kunstneren).
1250. Olle Bærtling: „Prolog ur et manifest till öppen form", i katalog til mindeudstillingen, Malmö og Stockholm 1981, s. 40.
1251. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 281: „... une sorte d'éther dans lequel baignent toutes les choses [...] nous devons le penser comme la puissance universelle de leurs connections." (Jvf. også s. 282: „... penser l'espace comme le système indivisible des actes de liaison qu'accomplit un esprit constituant.") - Og s. 282. - Samme: „Le visible et l'invisible", Paris 1964. „Notes de travail", s. 315: „... Une perspective, *ou mieux:* le monde même avec une certaine déformation cohérente -".
1252. Jean Dewasne: „Réalité vivante de l'expression plastique". 1. foredrag 19.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 3-5: „... en illustrant deux des magnifiques lois de la dialectique: la loi *d'interaction* et celle du *mouvement universel,* dont voici le définitions classiques. - Contrairement à la méthaphysique, la dialectique regarde la nature non comme une accumulation accidentielle d'objets, de phénomènes, détachés les uns des autres, isolés et indépendant les uns des autres,/ mais comme un tout uni, cohérent, où les objets, les phénomènes sont liés organiquement entre eux, dépendent les uns des autres et se conditionnent réciproquement." [...] - Contrairement à la méthaphysique, la dialectique regarde la nature non comme un état de repos et d'immobilité, de stagnation et d'immutabilité, mais comme un état de mouvement et de changement perpétuels, de renouvellement et de développement incessants, ou toujours quelque chose naît et se développe, quelque chose se désagrège et disparaît. C'est pourquoi la méthode dialectique veut que les phénomènes soient considérés, non seulement du point de vue de leurs relations et de leurs conditionnements réciproques, mais aussi du point de vue de leur mouvement, de leur changement, de leur developpement, du point de vue de leur apparition et de leur disparition."
1253. Sst., s. 5.
1254. Piet Mondrian: „Neue Gestaltung" (1925). Neue Bauhausbücher, Mainz - Berlin 1974.
1255. Jean Dewasne: Sst., s. 19: „le sujet véritable du tableau dit 'abstrait' est l'homme lui-même, directement, sans l'intermédiaire d'une imitation représentative ou d'un symbolisme conventionnel."
1256. Piet Mondrian: „Neue Gestaltung" (1925). Neue Bauhausbücher, Mainz - Berlin 1974.
1257. Wassily Kandinsky: „Formens problem", Kbh. 1946, s. 18-20.
1258. László Moholo-Nagy: „Vision en mouvement"; i: „Art d'Aujourd'hui"série 2 no. 5, avril-mai 1951, s. 6-7.
1259. Juan Gris: „Et foredrag", Kbh. 1946, s. 13.
1260. Oversat fra Hershel B. Chipp, ed.: „Theories of Modern Art", Berkeley University of California Press 1968, s. 336.
1261. Wassily Kandinsky: „Formens problem", Kbh. 1946, s. 20.
1262. Auguste Herbin: „L'art non-figuratif non-objectif", Paris 1949, s. 80. - Jean Gorin citerer Hegel i: „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 141: „Le beau artistique est supérieur au beau naturel parce qu'il est un produit de l'esprit. ... etc."
1263. Werner Heisenberg: „Der Teil und das Ganze" (1969), München 1981, s. 126: „Dieses Aufsteigen soll es uns leichter machen, die Zusammenhänge der Welt zu verstehen, mehr nicht. Die Zusammenhänge aber sind immer wirklich, gleichgültig mit welchen geistigen Formen wir sie zu ergreifen suchen."
1264. Carl V. Petersen (den internationale): „hvad der sker omkring os"; i: „linien" 15. september 1934, 1. årg. nr. 5, s. 10.
1265. Herbert Read: „Art Now" (1933), London 1948, s. 92.
1266. Jørgen Jørgensen: „Filosofiske Forelæsninger som Indledning til videnskabelige Studier", Kbh. 1935, s. 19.
1267. Herom se Robert P. Welsh: „Sacred Geometry: French Symbolism and Early Abstraction"; i: „The Spiritual in Art: Abstract Painting 1890-1985, New York 1986, s. 63-87.
1268. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1269. Friedrich Teja Bach: „Constantin Brancusi. Metamorphosen plastischer Form", Köln 1987, s. 370.
1270. „Pierre Guéguen: „Gilioli ou la montagne est à intérieur"; i: „Aujourd'hui. Art et Architecture" 4e année no. 22, mai-juin 1959, s. 74: „La géometrie plastique mène aux archétypes originels, à l'architectonique planétaire telle qu'elle fut conçue par le Démiurge platonicien, d'après les nombres régisseurs de formes."
1271. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1272. Julien Alvard: „D'une nature sans limites à une peinture sans bornes"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 4, no. 5, juillet 1953, s. 4: „Une sphère dont le centre est partout et la circonférence nulle part."

1273. Herom se Jorge Luis Borges: „Die Sphäre Pascals" (1952); i: „Gesammelte Werke Band 5, II. Essays 1952-1979". München, Wien u.å.

1274. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 74: „Ein grenzenlos offener Kreis, dessen Mittelpunkt überall und nirgends ist, der sich allen Versuchen der Festlegung entzieht - ".

1275. Som note 1272.

1276. Som note 1267.

1277. Wassily Kandinsky: „Punkt und Linie zu Fläche" (1926), Bern 1955, s. 120, note 1.

1278. Se Friedrich Teja Bach: „Constantin Brancusi. Metamorphosen plastischer Form", Köln 1987, s. 147-154. - Mortensen taler imidlertid i 1977 om billedgådernes „guddommelighed" i: „Forundring og Absurditet"; i katalog til udstillingen „Robert Jacobsen - Richard Mortensen", Esbjerg Kunstpavillon, Esbjerg 1977.

1279. Richard Mortensen: „'rationel kunst', venusmaal og 'klassicitet'"; i: „linien" 15. januar 1935, 2. årg. nr. 8-9, s. 7.

1280. Wassily Kandinsky: „Punkt und Linie zu Fläche" (1926), Bern 1955, s. 36: „Urbild des malerischen Ausdrucks".

1281. Michel Seuphor: „Arcadie d'Arp", Paris 1951: „Depuis ces temps la moitié du monde est ronde, l'autre est carré. [...] Il y a maintenant ces deux principes fondamenteaux et ils ont raison tous les deux comme deux sexes qui s'opposent et se joignent, s'opposent et se joignent, s'opposent et se joignent. Et qui donc reprochera à la femme d'être femme, à l'homme d'être homme? A eux deux, ils refont le monde chaque jour rond et carré, ils se battent chaque jour et chaque jour ils s'aiment. Les enfants qu'ils font sont des petits monstres de beauté et de force."

1282. Oplæg til diskussion på „Høstudstillingen" 24.11.1948; manuskript i Geertsens arkiv.

1283. Som note 1279.

1284. Jørgen Jørgensen: „Filosofiske Forelæsninger som Indledning til videnskabelige Studier", Kbh. 1935, s. 7. - Maurice Heine „Eritis sicut dii..."; i: „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 30-33.

1285. Arbejdsbog 30.6.-30.7.1966; Mortensens arkiv.

1286. Richard Winthers dagbog oktober 1948-oktober 1949; 22.3.1949, s. 35; Winthers arkiv.

1287. Vilhelm Grønbech: „William Blake. Kunstner. Digter. Mystiker". Kbh. 1933, s. 151. - Jvf. hertil Julia Kristeva: „Motherhood according to Bellini", i samme: „Desire in Language. A semiotic Approach to Literature and Art", Oxford (1981) 1989, s. 251. Kristeva henviser til en definition af Maria som ergasteion, dvs. „privileged *space*, living *area* [...] she is thus seen as a *union*, a *contact without gap, without separation*, ...". Se også s. 265.

1288. Se bind 1, s. 132-135. - Wassily Kandinsky: „Punkt und Linie zu Fläche" (1926), Bern 1955, s. 50, hvor Kandinsky beskriver den grafiske proces som seksuel fuldbyrdelse; som en besvangring af trykpladen således, „dass der kleine Punkt im Schosse der Helligkeit einfach und natürlich liegenbleibt."

1289. „Paul Klee. Tagebücher 1898-1918". Textkritische Neuedition, Niederteufen 1987, s. 363, notat 943. - Van Gogh skriver i et brev til Emile Bernard, Arles begyndelsen af august 1889: „... eat a lot, do your military exercises well, don't fuck too much; when you do this your painting wil be all the more spermatic." („The Complete Letters of Vincent van Gogh". Vol. III, London (1958) 1978, s. 509.

1290. Udateret manuskript til (radio?)foredrag i Mortensens arkiv. - „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum i „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 9, sp. 1.

1291. Julia Kristeva: „Place Names"; i samme: „Desire in Language. A semiotic Approach to Literature and Art", Oxford (1981) 1989, s. 289: „... that spatial naming [...] retains the memory of the maternal impact already evoked within the constitution of semiotic rudiments. Given the frequency of *topic* demonstrative utterances beginning with the first grammatically constructed sentences, we might submit that the *entry into syntax constitutes a first victory over the mother*, a still uncertain distancing of the mother, by the simple fact of naming (by the appearance of the *topic* and more exactly of the demonstrative *c'est*)."

1292. Se note 1197.

1293. Således hos Rilke: 8. Duino Elegie: „Wir haben nie, nicht einen einzigen Tag, / den reinen Raum vor uns, in den die Blumen / unendlich aufgehn. Immer ist es Welt / und niemals Nirgends ohne Nicht: Das Reine, / Unüberwachte, das man atmet und / unendlich *weiss* und nicht begehrt. ...".

1294. Brev til Sigurd Schultz aftrykt i kataloget til udstillingen „21 Dåbsattester", Galerie Hybler Kbh. 1962.

1295. Mortensens udtryk i samtale, Ejby 16.12.1987.

1296. Som note 1294. Mortensen er her meget nært på Zenmaleriet, om hvilket André Masson omkring samme tid kan skrive, at „... it is a way of existing - in the deepest sense - and not, as for us, a way of acting." (André Masson: „Le rebelle du surréalisme: Écrits", ed. Françoise Will-Levaillant, Paris 1976, s. 171; citeret fra: „André Masson: Line Unleashed". Katalog til udstilling på The Hayward Gallery, London 1987, s. 34. - Om Sartres „l'être" se Vincent Descombes: „Das Selbe und das Andere: Fünfundvierzig Jahre Philosophie in Frankreich 1933-1978" (1979), Frankfurt am Main 1981, s. 62.

1297. Se note 1282.

1298. Poul Borum: „Mortensen - Form as a Moral Force"; i katalog til udstillingen „Beograd 77", s. 70. - Mortensen har overfor forfatteren i en samtale i Ejby den 14.10.1982 beskrevet den psykisk-sanselige virkning af en tusch, han havde måttet benytte, der ikke som vanligt var dybsort men ulmede mod rødligt: Effekten var for Mortensen erotisk og nærmest fysisk mærkbar.

1299. Auguste Herbin: „L'art non-figuratif non-objectif", Paris 1949, s. 73.
1300. „Naissance et disparition lui sont naturelles et sans tragique", har Arp sagt om sine „papiers déchirés". Citeret af P.-G. Bruguière: „Importance de Papiers Déchirés"; i: „Hans/Jean Arp. Le Temps des Papiers Déchirés", Paris 1983, s. 11. Se også „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 16: „En créant l'image, je tentais alors d'y incorporer sa disparition et sa mort, de composer avec elles. La mort se propageait et dévorait l'image et la vie. *La forme devenait l'informe*; le fini, l'infini; le particulier devenait le tout: Cette *décomposition aurait dû suivre la négation de toute action.*" (Min kursiv).
1301. Gaston Bachelard: „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 192: Et ainsi, la simple opposition géometrique se teinte d'aggressivité."
1302. Richard Mortensen: „Synspunkt", i: „Richard Mortensen. Album", Kbh. 1980.
1303. Se bind I, s. 208.
1304. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 30.
1305. Samtale 8.4.1988 med Ib Geertsen.
1306. „Richard Mortensen forklarer et billede". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 17.11.1970.
1307. Alfred H. Barr: „Cubism and Abstract Art", New York 1936, s. 124.
1308. Auguste Herbin: „L'art non-figuratif non-objectif", Paris 1949, „La couleur". Og s. 28: „Comme le blanc et le noir, le rouge pourpre et le vert sont des couleurs polaires, elles représentent deux activités inverses et fondamentales." Herbin henviser til Goethes farvelære s. 27 og s. 32. - Desuden interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait"; Paris 1952, s. 148.
1309. Richard Mortensen: „Fugl og kat". Aalborg 1981.
1310. Maurice Merleau-Ponty: „Le langage indirect et les voix du silence"; i: „Les Temps Modernes" 8e année no. 81. juillet 1952, s. 84-85.
1311. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 90.
1312. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 97ff.
1313. Brevet i Billes arkiv; citat i bind I, s. 273-275.
1314. Som note 1310, s. 85: „La volonté de mort, elle n'est donc nulle part dans les mots: elle est entre eux, dans les creux d'espace, de temps, de signification qu'ils délimitent, comme le mouvement au cinéma est entre les images immobiles qui se suivent."
1315. Jean Dewasne: „Structure naturelle du langage pictural". 2. foredrag 26.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 9: „Le tableau abstrait-concret ne prétend à rien d'autre qu'à ce qu'il est. [...] Il ne symbolise rien, ne sert pas d'intermédiaire entre homme et quelque chose située hors de l'un et de l'autre. Il n'est pas un remplacement de ce qui est absent, un succédané d'apparence, d'idée ou de force. Il se présente nu et tel quel, et provoque directement, par ses propres moyens, des sensations et des émotions chez le spectateur."
1316. Pierre Boulez: „Uber meine 'Structures pour deux pianos'"; overs. fra manuskriptet „Nécessité d'une orientation éstétique". Beilageheft til: Pierre Boulez. Structures pour deux pianos I-II. Studio-Reihe neuer Musik. Wergo, WER 60011, s. 2, sp. 1.
1317. Om den franske fænomenologi se Vincent Descombes: „Das Selbe und das Andere. Fünfundvierzig Jahre Philosophie in Frankreich 1933-1978" (1979), Frankfurt am Main 1981, s. 68-84. - Mortensens udsagn i: „Et maleri er et lille samfund". Interview ved Pierre Lübecker i Aftenbladet 14.2.1951.
1318. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 30: „Und das Ganze kann endgültig auf den sehr einfachen, alles durchdringenden und alles umfassenden Akt des SEHENS reduziert werden." - Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 100.
1319. Se Bernhard Waldenfels: „Das Rätsel der Sichtbarkeit"; i: „Kunstforum" Bd. 100, april-maj 1989, s. 334-337.
1320. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
1321. Sst.
1322. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 64, 90, 95.
1323. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
1324. Wassily Kandinsky: „Uber das Geistige in der Kunst" (1911), Bern 1965, s. 29.
1325. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987 og 15.4.1988.
1326. Se bind I, s. 291.
1327. Richard Winthers dagbog, Paris 19.4.1951; Winthers arkiv.
1328. Christian Derouet: „Entre deux trains"; i folder til kataloget til Richard Mortensens udstillinger i Kolding 1985.
1329. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
1330. Notat af Richard Winther april 1954 i „document humaine".
1331. Samtaler med Erik Andreasen og Helmer Lund Hansen, juni 1988.
1332. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987 og samtale med Helmer Lund Hansen 2.6.1988. - Se også Gunnar Aagaard Andersen: „Linien II og Frankrig"; i: „Billedkunst" 2-67, s. 34, sp. 2: „Mortensen opførte en treværelsers bungalow i sit atelier."
1333. Richard Winthers dagbog, Paris 1955 II, 21.4.; Winthers arkiv.
1334. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 297: „Puisque la perception est l'initiation au monde ...".
1335. Gaston Bachelard: „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 185: „Il semble alors que c'est par leur 'immensité' que les deux espaces: l'espace de l'intimité et l'espace du monde deviennent consonnants. Quand s'approfondit la grande solitude de l'homme, les deux immensités se touchent, se confondent."
1336. Richard Mortensen: „abildgaard, den danske maler-

kunsts fader"; i: „linien" 25. april 1935, 2. årg. nr. 11–12, s. 7.

1337. Jvf. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. IV–V.
1338. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum; i: Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 9, sp. 1.
1339. Richard Winthers samtaler med Mortensen, Paris 25.–26.5.1951; „document humaine". Éluard-citatet findes i „Grønningen"s katalog 1936.
1340. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
1341. Marcel Joray ed.: „Vasarely" (Plastic Arts of the 20th Century), Neuchâtel 1965, s. 29.
1342. Ifl. postkort fra Mortensen i Gordes til Richard Winther, dat. 27.9.1950; „document humaine".
1343. Julien Alvard: „D'une nature sans limites à une peinture sans bornes"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 4 no. 5, juillet 1953, s. 4: „Ce tatonnement vers l'infini, . . .".
1344. Gaston Bachelard: „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 192: „. . . tout se dessine, même l'infini."
1345. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i katalog til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 3. I 1960 udsender han den serigrafiske mappe „Res et Signa", der præsenteres på udstillingen med samme titel i Galerie Denise René, februar–marts 1961.
1346. Omtalt i „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 5, avril–mai 1951. Se note 979.
1347. „Jeg vil drive logikken ud til det yderste hav". Interview ved „sys" i Demokraten 19.7.1964.
1348. André Breton: „Prestige d'André Masson"; i: „Minotaure" 6e année 1939, nos. 12–13, s. 13. Se citat i note 14.
1349. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 14.10.1982. Se bind I, s. 62.
1350. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 296: „La profondeur [. . .] elle est, pour ainsi dire, de toutes les dimensions, la plus 'existentielle', . . .".
1351. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 27, 30.
1352. Gaston Bachelard: „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 185; se note 1335.
1353. „Jeg vil drive logikken ud til det yderste hav". Interview ved „sys" i Demokraten 19.7.1964.
1354. Ejner Johansson: „Mortensens geografi"; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 15, sp. 1.
1355. „Mortensen og det urolige hjerte". Interview ved Virtus Schade i HK Bladet, nr. 3, marts 1972, s. 13.
1356. Omtalt i „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 2, novembre 1950, s. 32.
1357. Ejler Bille til forfatteren 4.10.1986 foran to af malerierne i serien „Erotikkens mystik", nemlig „Elskovens verden" og „I elskovens ro", der da var at se på udstillingen „Surrealismen i Danmark 1930–1950" på Statens Museum for Kunst.
1358. Richard Winthers dagbog oktober 1948–oktober 1949, s. 35, under 22.3.1949; samt notat i „document humaine".
1359. Richard Winthers samtaler med Mortensen i Paris 25.–26.5.1951; „document humaine". – Ib Geertsen har i flere samtaler med forfatteren nævnt, at farven i hans billeder påvirkes af steder, landskaber, natur, han har besøgt.
1360. Som note 1358.
1361. Folke Lalander: „Richard Mortensen og Norrköping"; i katalog til Mortensens udstillinger i Kolding 1985, s. 24.
1362. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. – Richard Winther har noteret i sin dagbog, Paris 1956 II, s. 83, under den 26.4. at Mortensen vil tage til Normandiet og måske til Sydfrankrig.
1363. Richard Winthers dagbog, Paris 1955 I; 14.5. noterer Mortensen selv adressen.
1364. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
1365. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1366. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987. – Chr. Poulsen fortæller i radioudsendelse 1991 om, hvorledes han i efteråret 1957 besøgte Mortensen efter at projektet omkring iscenesættelsen af Kandinskys „Der gelbe Klang" var strandet. Se s. 794.
1367. „Richard Mortensen gaar nu nye Veje". Interview ved Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 23.2.1955. – Christian Derouet: „Entre deux trains"; i folder til kataloget til Richard Mortensens udstillinger i Kolding 1985.
1368. Arbejdsbog blomster, i grønt spiralbind; Mortensens arkiv.
1369. Marcel Joray ed.: „Vasarely" (Plastic Arts of the 20th Century), Neuchâtel 1965, s. 29.
1370. Pierre Guéguen: „Gilioli ou la montagne est à l'intérieur"; i: „Aujourd'hui. Art et Architecture" 4e année no. 22, mai–juin 1959, s. 74.
1371. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 9, sp. 1.
1372. Se note 1252.
1373. Henri Bergson: Matière et mémoire" (1897), Paris 1968, s. 19–20. Citeret på fransk i bind I, note 280.
1374. Maurice Merleau-Ponty: „L'oeil et l'esprit", Paris 1964, s. 70–71. Samme: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 465.
1375. Gaston Bachelard: „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 47: „On ne vit pas l'image en première instance."
1376. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 35.
1377. Richard Mortensen: „Forundring og Absurditet"; i katalog til udstillingen „Robert Jacobsen – Richard Mortensen", Esbjerg Kunstpavillon, Esbjerg 1977. – Mortensen hentyder til Roger Vitracs „masques de matière". – Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964. „Notes de travail", s. 278. „Le positif et le négatif sont les deux 'cotés' d'un Être; dans le monde *vertical* tout être a cette structure . . .".

1378. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 145.
1379. Som note 1370.
1380. Richard Mortensen: „Syn", i kataloget „Richard Mortensen 75", Kolding 1975.
1381. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 47.
1382. Maurice Merleau-Ponty: „L'oeil et l'esprit", Paris 1964, s. 23: „... mon regard erre en lui comme dans les nimbres d'Être, je vois selon ou avec lui plutôt que je ne le vois."
1383. „Paris har 60.000 kunstnere". Interview ved Knud Bidstrup i Information 13.3.1954.
1384. Richard Mortensen: „Dagbogsnotater"; i: „Louisiana Revy" 11. årg. nr. 11, oktober 1970, s. 25, sp. 1.
1385. „En sommermorgen med Richard Mortensen". Båndsamtale ved Poul Borum; i: „Louisiana Revy. 11. årg. nr. 1, oktober 1970, s. 9, sp. 1. – Om skønheden siger Roland Barthes i „S/Z" (1970), Frankfurt am Main 1987, s. 38: „Die Schönheit kann (in Gegensatz zum Hässlichen) nicht erklärt werden [...] Wie eine Gottheit (und ebenso leer) kann sie nur sagen: *ich bin der ich bin*. [...] Es gibt nur ein Mittel, die Replik der Schönheit anzuhalten: sie verstecken, sie dem Schweigen zurückgeben, ...".
1386. „Kunst, en sygdom man kan dø af"; interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 6.9.1970.
1387. Mortensens kommentar til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
1388. Richard Winthers dagbog, Paris 1955 II, notat 21.3. Winthers arkiv.
1389. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
1390. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. Og Richard Winthers dagbog, Paris 1956 I, s. 28, under 11.2.: „i Normandiet havde Morten to værelser med kost 30 kr. pr. dag, dertil vin og arbejdsmaterialer."; Winthers arkiv. – Morgontidningen 9.6.1955: „Möte med en konkretist", interview ved Åke Meyerson: Mortensen har netop været i Stockholm i forbindelse med udstillingen på Samlaren.
1391. Samtale med Lisa Bærtling, Stockholm 19.5.1989.
1392. Richard Mortensen i båndinterviews, Ejby 15.4.1988 og 16.12.1987.
1393. Richard Winthers dagbog, Paris 1956 I, s. 62, under 29.2.; Winthers arkiv.
1394. Richard Winthers dagbog, Paris 1956 II, s. 83, under 26.4. „Morten tager nu en uge til Normandiet 'har nogle nye malerier på spid'"; Winthers arkiv.
1395. Richard Mortensen: „Kunst og børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–1947, Kbh. 1947, s. 20.
1396. „R. Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 205: „... et lorsque tout est clairement exprimé, elle [l'imagination] crée pour finir 'autre chose'."
1397. Robert Motherwell ed.: „Arp – On my Way", New York 1948. – For Husserl se hans „Cartesianische Meditationen" II, § 13: H. taler om, at selvet funderes „mit einem Horizont unbestimmter Bestimmbarkeit."
1398. „Mortensen". Interview ved Julien Alvard i „Cimaise" janvier 1954, s. 15: „et nous ne pouvons seulement qu'utiliser notre sensibilité et demeurer le plus lucide possible."
1399. Winther noterer om Vasarely i sin dagbog, Paris 1956 I, s. 63 under 29.2.; Winthers arkiv. – Om realismen, som „keine Kunst heute ausweichen kann", se Theodor W. Adorno: „Ästhetische Theorie" (1970), Frankfurt am Main 1989, s. 422.
1400. Georges Duthuit: „Mystique chinoise et peinture moderne" (1936); i samme: „Représentation et présence. Premiers écrits et traveaux 1923–1952", Paris 1974, s. 284: „Si les idées d'un homme sont confuses, il deviendra l'esclave des conditions extérieurs."
1401. „Intellektet dirigerer fransk Malerkunst". Interview ved Bertel Engestoft i Information 18.12.1946. – Rogier Bordier taler i 1955/56 om „... les conditions dans lesquelles le géometrisme, absurdité du scientisme ne sont évidemment pas sans rapport; dans une certaine mesure, l'un prolonge l'autre. On y sent le même excès de rigeur et ce positivisme étroit qu'excuse chez certains seulement, un grand souci de clarté. Mais, si notre temps exige de nous, en poésie, un effort de lucidité, il ne s'agit pas littérairement de peindre ou de sculpter la lucidité, ce qui est une entreprise par trop singulière; il s'agit d'être lucide pour peindre et pour sculpter, ainsi donc dans le sentiment d'art." Se R.B.: „La peinture est-elle dans une situation critique?"; i „Aujourd'hui. Art et Architecture" 1re année no. 6, janvier 1956, s. 9.
1402. „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenavis 12.8.1961.
1403. René Massat i kataloget „Herbin. Peintures 1953–1954", Galerie Denise René 1954: „C'est par la persévérance dans la recherche de la perfection que nous aspirons à l'unité commune à tous le hommes et à tous les temps".
1404. „La couleur au service de l'homme". Documents réunis par P. Revoils; i: „Art d'Aujourd'hui" série 4 no. 1, janvier 1953, s. 1: „Nous visons bien plus haut, nous voulons faire vivre l'Homme dans l'Ordre, l'Equilibre, l'Harmonie, et ceci en corrélation avec l'évolution de l'Humanité qui tend (avec quels à-coups!) à son véritable perfectionnement."
1405. Theodor W. Adorno: „Das Altern der neuen Musik" (1954); i samme: „Dissonanzen. Musik in der verwalteten Welt" (1956), Göttingen 1982, s. 159: „Keiner glaubt mehr recht daran, dem Geist ist das Rückgrat gebrochen, [...] So sehr alle Kunst heute ein schlechtes Gewissen hat und haben muss, so falsch wäre doch ihre Abschaffung in einer Welt, in der immer noch das herrscht, was als seines Korrektivs der Kunst bedarf: der Widerspruch zwischen dem was ist und dem Wahren, zwischen der Einrichtung des Lebens und der Menschheit. Die Kraft des künstlerischen Widerstandes wiederzugewinnen aber vermag nur, wer auch da-

vor nicht zurückschrickt, dass das objektiv, schliesslich auch gesellschaftlich Geforderte zuzeiten in hoffnungsloser Vereinzelung aufbewahrt ist."

1406. „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenavis 12.8.1961.
1407. Olle Bærtling: „Prolog ur ett manifest till öppen form"; i katalog til mindeudstillingen, Malmö og Stockholm 1981, s. 44.
1408. „Dansk realist på Samlaren". Interview i Svenska Dagbladet, beg. juni 1958.
1408a. Theodor W. Adorno: „Das Altern der neuen Musik" (1954); i: „Dissonanzen. Musik in der verwalteten Welt" (1956), Göttingen 1982, s. 138.: „Vielleicht ist die Angst in der Realität so überwältigend geworden, dass ihr unverhülltes Bild sich kaum mehr ertragen liesse . . .".
1409. „Abstrakt og konkret". Interview ved Ole Arndal i Billedbladet 20.1.1961.
1410. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", 23.2.1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum. – Jean Dewasne fører den samme opfattelse frem om renselsens og universalitetens utopi i sine „Réflextions sur l'art 'abstrait'", i: „Quadrum" vol. 7, 1959, s. 120: „L'oeuvre d'art est d'abord et avant tout *un moyen de réunir les hommes entre eux.* Nous sommes loin, alors, de l'oeuvre où le peintre a déversé ses complexes, ses abcès, ses maladies secrètes. Le tableau devient avant tout une construction magistrale élaborée par tout ce que l'artiste a de permanent, de sain et d'exaltant en lui; de plus lucide, de plus intimement lié avec le travail, la recherche, la création de tous les hommes de son temps."
1411. Richard Winthers dagbog, Paris 1956 I, s. 15, under 3.2.; Winthers arkiv. – Jvf. Aage Marcus: „Den blaa Drage", Kbh. 1941, s. 157: „Hvis han føler sig nedslaaet eller trykket og ufri, hvorledes skulde han saa kunne dette? Hvis jeg ikke havde Fred og Ro og boede i et stille Hus, hvor jeg kan trække mig tilbage til et Rum, hvor jeg ikke bliver forstyrret, hvor der er rent, og Vinduerne er aabne og Røgelsen tændt, og de Titusinde Bekymringer og daglige Smaating er glemt – hvordan skulde jeg saa kunne fange og gribe den Stemning, der bor i Liniernes Spil, hvordan skulde saa de Tanker og Følelser, jeg søger at udtrykke, kunne vokse frem i mig?"
1412. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris 11.2.1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
1413. Albert Mertz i radioens kunstkronik 9.4.1954; ifl. notat af Richard Winther i „document humaine". – Jvf. også s. 648.
1414. Se Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 41, 42.
1415. Samstemmende har Ib Geertsen bekræftet, at hans maleri tilhører den klassiske tradition. Samtale 8.4.1987.
1416. I „Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik" (1872).
1417. Igor Stravinsky: „Musikalsk poetik" (1947), Kbh. 1961, s. 77–78.
1418. Richard Mortensen: „'rationel kunst', venusmaal og 'klassicitet'"; i: „linien" 15. januar 1935, 2. årg. nr. 8–9, s. 7. – I modsætning hertil Asger Jorn i „Helhesten" 2. årg. hefte 5–6, 1944, s. 175: I anmeldelse af den danske oversættelse af Stravinsky „Mit livs historie". Om Stravinskys „fanatiske krav om kunstnerisk tvang og disciplin". – „Ikke i kraft af Stravinskys højt priste tvang og disciplin skabes nye kunstneriske inspirationer, men i et intimt og frigjort samarbejde, hvor de enkelte dele faar lov til at udfolde sig i deres fuldeste kunstneriske konsekvens. Disciplinen sættes ind, naar forstaaelsen svigter."
1419. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
1420. Samtale med Ib Geertsen 1988. Geertsen bruger selv lineal.
1421. Notat af Richard Winther 1948 i „document humaine" og i materialet til Winthers artikel til „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
1422. Albert Mertz i radioens kunstkronik 9.4.1954; ifl. notat af Richard Winther i „document humaine".
1423. Jean Dewasne: „Structure naturelle du language picturale". 2. foredrag 26.2.1953. Manuskript i Thorvaldsens Museums bibliotek, s. 8–9: „De même une forme arrondie ou une forme aigue, une ligne droite ou une ligne brisée provoquent dans le corps des réactions bien différentes. Cel est le point/ de départ, l'alphabet, ici trop simplifié, de la peinture abstraite-concrète."
1424. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 18: „Und zwei Personen können das Ding niemals von dem gleichen Gesichtspunkt aus betrachten." Og s. 19: „Der Zen-Buddhist stellt die gültigkeit der Aussage: 'Ein Apfel ist ein Apfel' in Frage."
1425. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris 11.2.1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
1426. „Automatisme et méthode chez Mortensen". Interview ved Rogier Bordier i „Art d'Aujourd'hui" série 5 nos. 4–5, mai–juin 1954, s. 46: „sans jamais quitter, toutefois, le procédé visuel."
1427. Richard Mortensen i notat til bind I, maj 1983.
1428. Kandinsky i „Über das Geistige in der Kunst" (1911) og Herbin i „Art non-figuratif non-objectif" (1949). For Del Marle se note 976.
1429. Se note 1055.
1430. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris februar 1956, Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.
1431. Brev til Bille og Jorn 9.6.1938; Billes arkiv. Citeret bind I, s. 269. – Desuden Richard Mortensen: „Den abstrakte Kunst i Danmark 1934"; i: „Aarstiderne" nr. 3, oktober 1941, s. 92.
1432. Jean Dewasne: „Structure naturelle du language picturale". 2. foredrag 26.2.1953. Manuskript i Thorvald-

sens Museums bibliotek, s. 15: „La prédominance d'une forme ou d'une couleur provoque la même réaction typique chez tous, . . .". Og s. 8: „Le rouge exalte [. . .] Le bleu, au contraire, paralyse." – Dewasne gør dog siden selv op med denne opfattelse, der grunder sig i den klassiske gestaltpsykologi. Se Jean Dewasne: „Réflexions sur l'art 'abstrait'"; i: „Quadrum" vol. 7, 1959, s. 115. Se endvidere Armin Zweite: „Die Linie zum inneren Klang befreien"; i kataloget „Kandinsky. Kleine Freuden. Akvarellen und Zeicnungen", München 1992, s. 27.

1433. „. . . le lieu géométrique/Des arrivées et des départs". Citeret af Gaston Bachelard i „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 202.

1434. Sst. kapitel IX: „La dialectique du dehors et du dedans". – For Lacan se Vincent Descombes: „Das Selbe und das Andere", Frankfurt am Main 1989, s. 118.

1435. Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964. „Notes de travail", s. 316: „Le „sujet' du rêve (et de l'angoisse, et de toute vie), c'est *on* – i.e. le corps comme *enceinte* – ". Og s. 279: „La transcendence, c'est l'identité dans la différence."

1436. Se Bernhard Taureck: „Französische Philosophie im 20. Jahrhundert. Analysen, Texte, Kommentare". Hamburg 1988, s. 99, 105, 108. Desuden Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964, s. 234 (Notes de travail): „*l'Ineinander* des autres en nous et nous en eux". – s. 13: „. . . notre rapport au monde [. . .] comme ouverture simplement; c'est par l'ouverture que nous pourrons comprendre l'être et le néant, non par l'être et le néant que nous pourrons comprendre l'ouverture." Og i „Notes de travail", s. 288: „L'Idée cartésienne du corps humain en tant qu'humain *non fermé,* ouvert en tant que gouverné par la pensée, – est peut-être la plus profonde idée de l'union de l'âme et du corps."

1436a. Jacques Lacan: „The Mirror Stage as formative of the Function of the I"; i samme: „Écrits. A Selection", London (1977) 1985, s. 1–7. Citatet s. 2: „The fact is that the total form of the body by which the subject anticipates in a mirage the maturation of his power is given to him only as *Gestalt,* [. . .] in contrast to the turbulent movements that the subject feels are animating him."

1437. Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 35: „An dieser Stelle verlieren alle Dinge ihre wesenliche Begrenzung. Und da sie nicht mehr durch die ontologische Grenze zurückgehalten werden, fliessen alle Dinge ineinander, einander widerspiegelnd und voneinander widerspiegelt in dem grenzenlos ausgedehnten Feld des Nichts."

1438. „Objekter mellem nat og dag"; i kataloget til „Grønningen" 1936. – Richard Mortensen: „Tegn", Aalborg 1980.

1439. Jean Arp: „Le langage intérieur"; i „XXe Siècle", nouvelle série no. 3, juin 1952. Citeret efter Marcel Jean ed.: „Jours effeuillés. Poèmes, Essays, Souvenirs 1920–1965", Paris 1966, s. 380: „Le vertical et l'horizontal sont les signes extrêmes dont l'homme dispose pour toucher à l'au-delà, à l'intériorité." – Maurice Merleau-Ponty: „Le visible et l'invisible", Paris 1964. „Notes de travail", s. 325: „Ce que j'appelle le *vertical* c'est ce que Sartre appelle l'existence, – ".

1440. Richard Winther: „Richard Mortensen"; i: „Kunst" 4. årg. nr. 4, december 1956, s. 97.

1441. Toshihiko Izutsu anvender udtrykket „Feldstruktur".

1442. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.11.1982.

1443. Gaston Bachelard: „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 196: „Le vide, cette matière de la possibilité d'être!" – Og s. 194: „On n'est jamais sûr de le trouver ou de le retrouver solide en approchant d'un centre d'être." – Toshihiko Izutsu: „Philosophie des Zen-Buddhismus", Hamburg 1986, s. 41: „Die Geist-Wirklichkeit hat keine bestimmte Form."

1444. Richard Winthers notater til artiklen „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.

1445. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.

1446. Se note 1423.

1447. Samtale med Erik Andreasen, 3.6.1988.

1448. „Packis uppskjuter vernisage. 15 konstlådor väntar i tågkö". Interview ved „Marja" i Svenska Dagbladet, dato uvis; marts 1956.

1449. Samtale med Hanne Salling-Mortensen, gift Grau, 18.10.1988, om maleriet „Rose retardée" (822), som Mortensen malede i juni 1958, mens hun så til.

1450. Richard Mortensen: „Tegn", Aalborg 1980.

1451. Henri Bergson „L'évolution créatrice" (1907), Paris 1981, s. 212: „. . . il est évident que c'est une géometrie latente, immanente à notre représentation de l'espace, qui est le grand ressort de notre intelligence et qui la fait marcher."

1452. Richard Mortensen: „Abstrakt Kunst", ulokaliseret avisudklip fra 1936. – Julia Kristeva: Die Revolution der poetischen Sprache" (1974), Frankfurt am Main 1979, bl.a. s. 36–37, 38–39.

1453. Thorkild Bjørnvig: „Ravnen" (1968); 7. „Hermanubis".

1454. Leo Steinberg: „Other Criteria" (1972); citeret fra: „Picasso im Zweiten Weltkrieg", Köln 1988, s. 189: „Er braucht seine Bildwelt zur Bestätigung seiner Mannlichkeit und seiner Kraft, ihre physischen Grenzen zu überschreiten." – *Tilføjelse* 3.1.1991: Jvf. Julia Kristeva: „Motherhood according to Bellini"; i samme: „Desire in Language. A semiotic Approach to Literature and Art", Oxford (1981) 1989, s. 259, hvor hun analyserer „the disengagement of the painter from an image – from an Image, which was essentially maternal. [. . .] It seems as if Bellini had to experience, but essentially to surpass, the trauma of maternal seduction in order *to insert space into his organization of chromatic markings,* and thereby, better to approach the ineffable *jouissance transcending the mother.* [. . .] *this movement from figu-*

ration toward pure spatialisation of color." (Min kursiv).

1455. Richard Mortensen i båndsamtale, Ejby 16.12.1987. – Mortensen opererer allerede i 1934 med ideen om „den angstnevrosefyldte maler" i sit brev fra Råstorp til Ejler Bille 26.6.1934. Se bind I, s. 331 note 163.
1456. Asger Jorn: „Yang-Yin. Det dialektisk-materialistiske livsprincip"; i: „A5. Meningsblad for unge arkitekter" 3. årg. nr. 4, 1947, s. 19–34.
1457. Novalis: „Fragmente", nr. 1022: „Der Mann ist mehr mineralisch, die Frau mehr vegetabilisch. – Piet Mondrian: „Neue Gestaltung" (1926), Neue Bauhausbücher, Mainz-Berlin 1974, s. 36–37: „In der Musik wird der Ausdruck nahezu 'mineralisch'." Og det vil i Mondrians opfattelse sige mandligt; fri af det tragiske, som kunsten bør befris for: „Das Weib im Manne ist die direkte Wurzel der Herrschaft des Tragischen in der Kunst.", mener han sst. s. 10.
1458. Bind I, s. 131–135.
1459. Se bind I, s. 124–126.
1460. Det krystallinskes ikonografi er behandlet i bl.a. Friederich Teja Bach: „Constantin Brancusi. Metamorphosen plastischer Form", Köln 1987, s. 147–154.
1461. Se bind I, s. 118–120.
1462. Gaston Bachelard: „La poétique de l'espace" (1957), Paris 1989, s. 194.
1463. Juan Gris: „Et foredrag", Kbh. 1946, s. 14.
1464. Pierre Guéguen: „Gilioli ou la montagne est à l'intérieur"; i: „Aujourd'hui. Art et Architecture" 4e année no 22, mai–juin 1959, s. 75: „. . . concrétiser l'unité de l'univers et de l'oeuvre: l'une par la masse, qui fait centre et axe, l'autre, par les structures transparentes, qui cherchent à se fondre et confondre dans l'espace, comme au sein de Brahma."
1465. „Morten Maler fra Paris tegner skam ogsaa katte". Interview ved C. F. Garde i Aarhus Amtstidende 15.2. 1962.
1466. „Richard Mortensen forklarer et billede". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 17.11.1970.
1467. Pierre Guéguin: „Gilioli ou la montagne est à l'intérieur"; i: „Aujourd'hui. Art et Architecture" 4e année no. 22, mai–juin 1959, s. 75. Se også katalog for Giliolis udstilling i Grenoble 1969, s. 14. – Marcel Joray ed.: „Vasarely" (Plastic Arts of the 20th Century), Neuchâtel 1965, s. 29.
1468. Se Hugo Friedrich: „Die Struktur der modernen Lyrik" (1956), Erw. Neuausgabe, Hamburg 1985, s. 93 (Mallarmé) og 40–41 (Baudelaire).
1469. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i kataloget til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 10.
1470. Reba and Dave Williams: „The Later History of the Screenprint"; i: „Print Quarterly" IV, December 1987, s. 389.
1471. Omtale i BT 7.3.1953.
1472. Som note 1470.
1473. Folder indlagt i „Art d'Aujourd'hui" série 4 no. 5, juillet 1953. – Udstillet 10.7.–8.8.1953.
1474. Notat af Richard Winther i „document humaine".
1475. Herta Wescher: „Deuxième album de sérigraphies. Editions Art d'Aujourd'hui. Exposition Galerie Denise René"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 5, nr. 7, novembre 1954, s. 28–29.
1476. Ophængningsfoto fra udstillingen geng. som note 1475, s. 28–29. Herta Wescher skriver s. 29: „. . . dans celui de Mortensen, il se réfère à la perfection technique de la sérigraphie; la force de la toile y paraît encore accentée et condensée."
1477. Richard Winthers dagbog, Paris 1955 I, s. 91 under 14.3.: „Morten rejser på mandag [21.3.], bliver der kun kort tid efter ophængningen"; Winthers arkiv.
1478. Samtale med Eli Ponsaing 21.1.1989: Mortensen kom umiddelbart fra Paris. Ponsaing udførte sit første serigrafi (det første?) i Danmark i 1947 i Virum sammen med Dan Sterup-Hansen.
1479. Winthers dagbog, Paris 1955 II, 21.4. – Sst. 27.5.: „Morten var kommet med sit nye silketryk fra kbh. for at pejle situationen, . . .".
1480. Ponsaing har bevaret 2 konturtegninger med farveangivelser; forlæg til de planlagte serigrafier. Forlæggene nu i Den kgl. Kobberstiksamling.
1481. Victor Vasarely: „Arcay et la re-création" i: „Aujourd'hui. Art et Architecture" 2e année no. 2, avril 1957, s. 12.
1482. Jvf. „Editions Denise René Paris". Katalog over galleriets grafiske udgivelser indtil 1966. Paris u.å. – Kunstforeningens katalog nr. 53–55: 53. Nyons; 54. Apt; 55. Thor. Mål og oplagsangivelser er identiske.
1483. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
1484. Reba and Dave Williams: „The Later History of the Screenprint"; i: „Print Quarterly" IV, December 1987, s. 389.
1485. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987. – Vasarelys første serigrafi „Chelle" er trykt af Arcay i 1949. Vasarely skal også i praksis have arbejdet sammen med Arcay og således have trykt det serigrafi i sort og blågråt, der var Robert Jacobsens bidrag til mappen „2e Album de Sérigraphies" i 1954, udsendt af „Art d'Aujourd'hui og udstillet hos Denise René 22.10.–10.11. 1954. Oplysningen om Vasarely skylder jeg litografen Ivan Edeling.
1486. Som note 1484.
1487. Richard Winthers dagbog, Paris 1956 I, s. 28; Winthers arkiv.
1488. Sst., s. 62: „. . . der stod 8 til 10 collager på et trægitter."
1489. Albrecht Fabri: „Stücke" (Spiegelschrift 11), Köln 1971, s. 97.
1490. Richard Mortensen: „'rationel kunst', venusmaal og 'klassicitet'"; i: „linien" 15. januar 1935, 2. årg. nr. 8–9, s. 7.
1491. I et udateret tekstfragment i Mortensens arkiv.
1492. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. Enkelte bøger findes nu i Mortensens bibliotek. Mortensen boede dengang i Rue Falguière nederst i huset,

hvor Herbin boede øverst. Kunsthistorikeren Minna Heimbürger udarbejdede et inventar over Herbins bøger.

1493. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.

1494. Linda Nochlin: „Les femmes, l'art et le pouvoir"; i: „Les Cahiers du Musée National d'Art Moderne" no. 24, Eté 1988, s. 48.

1495. Julia Kristeva: „Die Revolution der poetischen Sprache" (1974), Frankfurt am Main 1978, s. 72.

1496. Jvf. Julia Kristeva: „Motherhood according to Bellini"; i samme: „Desire in Language. A semiotic Approach to Literature and Art", Oxford (1981) 1989, s. 249.

1497. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.

1498. Jvf. Richard Mortensen: „abstrakt film – naturalistisk film", i: „linien" 15. februar 1934, 1. årg. nr. 2, s. 8.

1499. Se bind I, s. 237. Oplysningen om Mortensens iagttagelser af flyvende måger skyldes Ragnhild Toft.

1500. Jean Arp: „Remue-menage"; i katalog til udstillingen „Res et Signa" Galerie Denise Réne février–mars 1961: „... une sorte d'énorme ciel plane / [...] une toile dans laquelle se balancent / la hauteur et la profondeur /...".

1501. Sonja Hauberg: „Ebbe Skammelsøn" (1945), 1. akt 1. scene.

1502. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 328: „On sait que l'apparition de ces thèmes dans la rêve peut être mise en rapport avec des concomitants respiratoires ou des pulsions sexuelles, et c'est un premier pas de reconnaître la signification vitale et sexuelle du haut et du bas."

1503. Sst., s. 329: „... le mouvement vers le haut comme direction dans l'espace physique et celui du désir vers son but sont symboliques l'un de l'autre, parce qu'ils expriment tous deux la même structure essentielle de notre être ...". – Samme: „Le visible et l'invisible" Paris 1964. „Notes de travail", s. 319: „... l'inférieur et le supérieur gravitent autour l'un de l'autre, comme *le haut et le bas* (variantes du rapport côté-autre côté) –".

1504. Richard Mortensen: „Fugl og kat", Aalborg 1981.

1505. Richard Mortensen i samtale med forfatteren, Ejby 1982.

1506. Pierre Guéguen: „Gilioli ou la montagne est á l'intérieur"; i: „Aujourd'hui. Art et Architecture" 4e année no. 22, mai–juin 1959, s. 74: „La taille au couteau était pour Gilioli enfant un bonheur manuel dont, sans en avoir réellement conscience, il pressentait le symbolisme viril. La statuaire est un rite amoureaux." – Og: „L'art abstrait lui permit de donner aux apparences une essence et d'intérioriser la montagne-mère."

1507. Notat december 1952 i „document humaine".

1508. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 291: „... l'être est orienté ...".

1509. Samtale med Denise René, Paris 20.4.1988. – Richard Winthers dagbog, Paris 1955 I, 2.3.: Winther har set tegningerne i galleriet og noterer: „Robert udtaler sig meget nedsættende om den famøse udstilling i Amsterdam, fryder sig over at Vasarely sagde om Morten: 'Så er vi en konkurrent mindre'."; Winthers arkiv.

1510. Sst., s. 92 under 24.3.: „Da der er så megen vrøvl over de naturalistiske tegninger, gounouds blomster så lad os brænde dem alle sammen Denise havde studset og ville ikke rigtig gå med dertil. Morten lader tegningerne fotografere for at de kan fremtræde i bogform, som han har tænkt sig, at man bladede i dem ...".

1511. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.

1512. Richard Winthers dagbog, Paris 1955 I, s. 91 under 14.3., Winthers arkiv.

1513. Richard Mortensen i samtale, Ejby 16.12.1987. Mortensen sang da begyndelsen af cavatinen.

1514. Som note 1513.

1515. Se bind I, s. 221–222.

1516. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i kataloget til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 6.

1517. Asger Jorn gav i 1961 et maleri titlen „Ygdrasil-mand". Atkins nr. 1370: „Yggdrassel man". Sandsynligvis med en beslægtet ikonografi!

1518. Maurice Merleau-Ponty: „Phénoménologie de la perception", Paris 1945, s. 198: „Si au contraire on définit l'homme par son expérience, c'est-à-dire par sa manière propre de mettre en forme le monde, ...".

1519. Mortensens kommentarer til Richard Winthers artikel til „Kunst", Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.

1520. „Richard Mortensen forklarer et billede". Interview ved Gunnar Jespersen i Berlingske Tidende 17.11.1970.

1521. „Témoignages pour l'art abstrait", Paris 1952, s. 147.

1522. Samtale med Ib Geertsen 1988.

1523. Albert Béguin: „L'androgyne"; i: „Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 10: „Mon ésprit crée, comme Dieu crée, – ou inversement." – Og: sst.: „Cette universelle analogie, où le monde est en moi, où je suis le monde." – Og Pascal: „Par l'espace, l'univers me comprend et m'engloutit comme un point; par la pensée, je le comprends." (Kaplan nr. 302).

1524. Sst., s. 11: „... la réunion des deux sexes en une seule personne soit attribuée à un dieu [...] ou encore a l'univers entier ...". – Max Ernst skriver om denne surrealismens formel i „Beyond Painting" New York 1948, s. 19: „when one brings two distant realities together on an aparently antipathetic plane (that which in simple language is called 'collage') an exchange of energy transpires, provoked by this very meeting. This exchange, [...] I am tempted to consider the equivalent of that which, in classical philosophy, is called *identity*." – Jvf. Pierre Reverdys definition af „l'image" i „Nord-Sud", mars 1918. Se s. 6.

1525. Som note 1523, s. 10.

1526. Sst.: „Une métamorphose, sans cesse approchée, jaimais parfaitement accomplie, ...".

1527. Richard Winthers notater til artiklen til „Kunst". Paris februar 1956; Winther-arkivet, Silkeborg Kunstmuseum.

1528. Matila C. Ghyka: „Le nombre d'or. Rites et rythmes pythagoriciens dans le développement de la civilisation occidentale". Bd. II „Les rites", Paris 1931, s. 171–172.

1529. Julia Kristeva: „Die Revolution der poetischen Sprache" (1974), Frankfurt am Main 1979, s. 32–42, 53–61. – Om chora-begrebet siger Kristeva s. 37: „Weder Modell noch Abbild geht sie [die semiotische „chora"] der Gestaltgebung und insofern auch der Spiegelung voraus, denen sie später zugrunde liegt, und sie duldet keine andere Analogie als den Rhythmus von Stimme und Geste." Og dertil s. 35: „Andererseits gibt es nichtverbale Zeichensysteme, die ausschliesslich auf dem Semiotischen aufbauen (wie die Musik z.B.), . . .". – Kristeva definerer videre i „The speaking Subject": „I distinguish two modalities of signification: the semiotic and the symbolic. / By *semiotic*, I mean the primary organisation (in Freudian terms) of drives by rythms, intonations and primary processes (displacement, slippage, condensation). Genetically, the semiotic is found in the first echolalias of infants. Logically, it functions in all adult discources as a supplementary register to that of sign and predicate synthesis. Plato speaks of this on the *Timeus*, in his invocation of a state of language anterior to the word, even to the syllable, and which, quite different from the paternal name, has a maternal connotation. Plato calls this the *chora*, the receptacle, *the place before the space which is already named, one, paternal, sign and predication.* [Min kursiv] / By *symbolic*, I mean precisely the functioning of the sign and predications. The symbolic is constituted beginning with what psychoanalysis calls the mirror state and the consequent capacities for absence, representation or abstraction. The symbolic is a matter, therefore, of language as a system of meaning (as structuralism and generative grammar study it) – a language with a foreclosed subject or with a transcendental subject-ego." Se Marshall Blonsky (ed.): „On signs", Oxford 1985, s. 216–217. – Se endvidere Julia Kristeva: „Desire in Language. A semiotic Approach to Literature and Art", Oxford (1981) 1989, essayet „From one Identity to an Other", s. 136–139; s. 136: „Language as symbolic function constitutes itself at the cost of repressing instinctual drive and *continuous relation to the mother.* On the contrary, *the unsettled and questionable subject of poetic language* (for whom the word is *never uniquely sign*) maintains itself at the cost of *reactivating this repressed instinctual, maternal element.*" (Min kursiv). – Og videre: „. . . *poetic language would be* for its questionable subject-in-proces the *equivalent of incest* [. . .] thus it simultaneously prevents the word from becoming mere sign and the mother from becoming an object like any other – forbidden." (K.s kursiv). – Det lacanske perspektiv resumerer Ellie Raglan-Sullivan: „In this context the mother is a 'natural' – cultural/ biological inmixing – signifier for the Imaginary, for *lack of distance.* In the Symbolic, however, the Father's Name(s) offer the mediation of language as *a means of flight or escape from, mastery of, a fusion too profound to fathom.*" (Min kursiv). Se E.R.-S.: „Stealing Material"; i: Alexandre Leupin ed.: „Lacan and the Human Sciences", Lincoln and London 1991, s. 86. Jvf. også note 214a, 215, 1053, 1287, 1291, 1568, samt s. 177f., 203f. og 610fff., og læs i denne sammenhæng Mortensens udsagn i „Témoignages pour l'art abstrait 1952", citeret i note 902. Mortensen beskriver fænomenologisk forløsningen af „des forces qui sont dans le corps de l'artiste et qui le possèdent au point qu'il ne sait plus ce qu'il fait . . ." nemlig sammesteds med erklæringen, at „c'est pour obtenir son équilibre qu'un artiste cherche à toucher la matière." Og materien er her maleriet. Se note 1207. Perspektivet er således materialistisk i Kristevas betydning.

1530. Richard Mortensen: „Syn og fuglesang"; i kataloget til udstillingen på J. F. Willumsens Museum, Frederikssund 1976, s. 10.

1531. Som note 1529, Kristeva 1974, s. 223, 72.

1532. Auguste Herbin: „L'art non-figuratif non-objectif", Paris 1949, s. 81: „. . . qui obéit à des forces intérieures est essentiellement individualiste, c'est-à-dire qu'il contribue au développement, au perfectionnement de l'individu."

1533. Richard Mortensen i brev til Robert Jacobsen, Tamaris-sur-Mer 12.10.1951. Brevkladde i arbejdsbog, Tamaris-sur-Mer 16.–25.9.1951; Mortensens arkiv.

1534. Julien Alvard: „D'un certain 'sentiment' du XXe Siècle. Formes et couleurs murales. Galerie Denise René"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 7, juillet 1951, s. 38–39.

1535. Anmeldt af R.V. Gindertael i „Art d'Aujourd'hui" série 3 no. 6, août 1952, s. 31.

1536. Michel Seuphor: „Caracas"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 1 no. 5, février 1954, s. 28–29.

1537. Duplikeret ekspl. af referatet i „document humaine". – Rogier Bordier: „La peinture est-elle dans une situation critique?"; i: „Aujourd'hui. Art et Architecture" 1re année no. 6, janvier 1956, s. 5–9, s. 9: „Mais c'est folie de prétendre que 'l'art dans la rue' condamne l'autre [nemlig „l'oeuvre intime, peinture de chevalet"]."

1538. Samtale med Märta Hamilton, 8.12.1988. Hun var i Paris i oktober 1955 og besøgte Galerie Denise René.

1539. Som note 1534.

1540. Notat af Richard Winther i „document humaine".

1541. Ifl. Richard Winthers dagbog, Paris 1955 II, 2.6.; Winthers arkiv.

1542. Jvf. Ebbe Neergaard: „Filmens Avantgarde I" i: „Forsøgsscenen" 2. årg. nr. 7, februar 1931.

1543. Således Albert Mertz, Richard Winther og Jørgen Roos: „dansk experimentalfilm", og Albert Mertz: „filmen er en maskine"; i: „liniens dokumenter" 1, 1948.

1544. Richard Mortensen: „Kunst og børn"; i: „Børneringens Aarsberetning 1946–1947", Kbh. 1947, s. 18.

1545. Karl G. Hultén: „Viking Eggeling"; i: „Art d'Aujourd'hui" série 4 no. 7, octobre–novembre 1953, s. 3.

1546. Helge Krarup og Karl Nørrested: „Dansk Eksperimen-

talfilm", Kbh. 1986, s. 20-24. - Robert Jacobsens film blev færdig i 1950 og omtales i „Art d'Aujourd'hui" série 2 no. 5, avril-mai 1951 af Léon Degand s. 28: „Films sur l'art".

1547. Et ekspl. af programmet findes i „document humaine". Richard Winther noterer: „Morten filmen har aldrig været længere end 30 m.".

1548. Maleriet omtales i BT 31.3.1954: „Kæmpemaleri sporløst forsvundet!". Se videre note 1556.

1549. Hulténs tekst er gengivet i publikationen „Denise René présente. Mes années 50", Paris 1988, s. 43.

1550. Marcel Joray ed.: „Vasarely" (Plastic Arts of the 20th Century), Neuchâtel 1965, s. 44.

1551. Albert Mertz: „For filmkunstens frihed"; i kataloget til „Linien II", 1947. - Se desuden Albert Mertz, Richard Winther og Jørgen Roos: „dansk experimentalfilm"; i: „liniens dokumenter" 1, 1948. Og Helge Krarup og Karl Nørrested: „Dansk Eksperimentalfilm", Kbh. 1986, s. 23.

1552. Richard Mortensen: „til rise"; i: „linien" 15. marts 1934, 1. årg. nr. 3, s. 14.

1553. Se bind I, s. 127-128.

1554. „Samtale med en kunstner paa en Kvist". Interview ved Børge Michelsen i Illustreret Familie Journal" nr. 5, 3.2.1942, s. 35.

1555. „Samtale om maleri mellem Richard Mortensen og Knud Lundbæk"; i: „Helhesten" 2. årg. hefte 5-6, 1944, s. 117.

1556. Notat af Richard Winther 6.2.1953 i „document humaine": „Morten har interesse for at få fat i det roterende maleri, men ville ikke lade W. Schwartz efterlyse det i 'fra dag til dag' i politiken M. skal muligvis bruge noget materiale til en bog om sig selv." - BT bringer 31.3.1954 en efterlysning af billedet sammen med et interview med Mortensen og fotografiet af det demonterede maleri (289). Mortensen fortæller her, at han efter udstillingen i 1944 i BT den 12. maj tilbød maleriet gratis til den, der ville afhente det og montere det et sted, „hvor det ville glæde". Mortensen valgte blandt 23 henvendelser at forære maleriet til Polyteknisk Læreanstalt. „Billedet blev afhentet samme Dag og under stor Opmærksomhed baaret gennem Byen af 16 Mand." Derefter forsvandt det og dukkede heller ikke op ved efterlysningen i 1954. BT meddeler den 22.2.1955, at Mortensen stadig søger maleriet. Det har siden vist sig, ifl. Ib Geertsen, at være blevet brugt som byggemateriale i et sommerhus. Et fragment findes hos Ib Geertsen.

1557. Richard Winthers dagbog, Paris 1956 II, 15.5.; Winthers arkiv. - Winther havde sendt materiale om det bevægelige maleri til MOMA i New York. Et af fotografierne er gengivet i „Aujourd'hui". Art et Architecture" 3e année no. 17, mai 1958, s. 64 (288).

1558. „Linje, spiral og cirkel". Interview ved Virtus Schade i Berlingske Aftenblad 12.8.1961. - Og „Det nøgne menneske". Interview ved Jens Jørgen Thorsen i Ekstrabladet 5.1.1966.

1559. „Denise René présente. Mes années 50", Paris 1988. Ophængningsfotos s. 44-45.

1560. Art d'Aujourd'hui" série 5 no. 4-5, mai-juin 1954, s. 62: „... dont le fonctionnement ne dépend pas du souffle ou du geste humain."

1561. Richard Mortensen: „Fugl og kat", Aalborg 1981.

1562. Se katalog til udstillingen „Les annés 50", Paris 1988, s. 196.

1563. Maurice Merleau-Ponty: „Le cinéma et la nouvelle psychologie"; i: „Les Temps Modernes" 3e année no. 26, novembre 1947, s. 937: „Disons d'abord qu'un film n'est pas une somme d'images, mais une *forme* temporelle."

1564. Mortensen taler om dette i det upublicerede båndinterview ved Troels Andersen, Ejby 16.11.1974: „Ja, for at se hele forløbet og derfor arbejdede jeg i serier, og da har jeg endnu bøger, som jeg gerne vil have udgivet engang ...".

1565. Gunilla Lundahl: „Rum för bio"; i kataloget til udstillingen „Biografen", Arkitekturmuseet, Stockholm 1989, s. 111 geng.

1566. Richard Winters dagbog, Paris 1956 I, s. 63 under 29.2. og s. 67-68 under 1.3.; Winthers arkiv. Maleriets nuværende placering ubekendt.

1567. „Auf grossen Papierrollen hatte er mit Hilfe von Figuren von seltener Schönheit und vollendeten Proportionen eine Art hierakische Schrift formuliert. Die Figuren wachsen und unterteilen sich von einer Gruppe zur anderen, verschwinden und tauchen teilweise wieder auf, ...". - Arp fik af Richter foræret nogle og tredive af fortegningerne til „Diagonal Symphonie". Se Louise O'Konor: „Viking Eggeling", Stockholm 1971, s. 228.

1568. Matila C. Ghyka: „Le nombre d'or. Rites et rythmes pythagoriciens dans le développement de la civilisation occidentale". Bd. I „Les rythmes", Paris 1931, s. 98: „... le rythme intérieur de l'artiste, lui-même reflet de la pulsation du Grand Rythme, de la Grande Harmonie ...". - Julia Kristeva: „Rythm, a sequence of linked instants, is immanent to the *chora* prior to any signified spatiousness: henceforth, *chora* and rythm, space and time coexist". Og „... rythm [...] this *other* [...] holding the body close to the mother before it can become a social speaking subject." Se hhv. „Place Names" og „The Ethics of Linguistics"; i samme: „Desire in Language. A semiotic Approach to Literature and Art", Oxford (1981) 1989, s. 286 og 30.

1569. Ghyka: Bind II „Les rites", s. 5.

1570. Sst., s. 149: „La vie est à la fois quotidienne et cosmique [...] La conscience de cette existence formidable, nous ne l'atteignons guère que par l'amour humain. Il nous donne un instant une exaltation qui nous fait communier avec l'universel, ...".

1571. Maurice Merleau-Ponty: „Le roman et le méthaphysique"; i: „Sens et non-sens" (1948), Paris 1966, s. 51: „Je demeure le centre du monde. Je suis cet être agile

qui circule à travers le monde et l'anime de part en part."

1572. Se note 1237.
1573. Albert Béguin: „L'androgyne"; i: Minotaure" 5e année 1938, no. 11, s. 66: „. . . cette grande nostalgie de l'Unite qui hante les imaginations . . .".
1574. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1575. „Denise René présente. Mes années 50", Paris 1988, s. 59, 68. - Til gruppen hørte endvidere Juan Cuenca.
1576. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby, 15.4.1988.
1577. Richard Winthers dagbog, Paris 1956 I, s. 14 under 3.2.: „Morten skulle spise middag med Nina Kandinsky . . .". Og s. 101 under 16.3.: „Morten fløj i søndags m. Fru Kandinsky til Stok[holm]". - I Erling Koefoeds samling (Katalog, s. 93) findes en hilsen fra Mortensen i Paris 1957, i form af en tegning med påskriften: „C'est vous qui nous manquez. Nina Kandinsky". - Politiken 5.2.1956 meddeler, at Madame Kandinsky skænker maleriet; BT 22.5. samme år, at det skal ophænges i det nye ungdomshus på Vesterbro. Maleriet blev præsenteret på „Linien III" på Charlottenborg; se Aftenbladet 24.5.1956. Mortensen fortæller om, hvorledes aftalen kom i stand, i Berlingske Tidende 27.4.1975.
1578. Se Kela Kvam (red.): „Europæisk avantgarde teater 1896-1930". Bd. II, Odense 1976, s. 80-82.
1579. Richard Mortensen i båndinterviews, Ejby 16.12.1987 og 15.4.1988.
1580. Samtale med Lisa Bærtling, Stockholm 19.5.1989.
1581. Mortensen siger 112 blade (båndinterview, Ejby 15.4. 1988). „Geh durch den Spiegel" 20, 1960 opregner 114 blade, mens Christian Derouet: „Entre deux trains"; i folder til katalog til Mortensens udstillinger i Kolding 1985 siger 120 blade.
1582. „Dansk realist på Samlaren". Interview ved Höken i Svenska Dagbladet 9.6.1958.
1583. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. - Den russiske komponist Thomas von Hartmann skrev, mens Kandinsky var i München, musik til „Der gelbe Klang". Ifl. Rose-Carol Washton Long: „Occultism, Anarchism and Abstraction: Kandinsky's Art of the Future"; i: „Art Journal" Vol. 46 no. 1, Spring 1987, s. 40, 44 note 36.
1584. „Aujourd'hui. Art et Architechture" 3e année no. 17, mai 1958. Citatet fra s. 3.
1585. Brev fra Denise René til Lars Rostrup Bøyesen 30.7. 1957; Brevarkivet på Statens Museum for Kunst. - Brev fra Richard Mortensen til Märta Hamilton 22.7.1957; dennes afskrift.
1586. Ifl. uidentificeret avisudklip i „document humaine" og ifl. interviewet i Svenska Dagbladet 9.6.1958: „Dansk realist på Samlaren".
1587. Politiken 23.4.1958 og Aarhuus Stiftstidende 23.4. 1958, samt Svenska Dagbladet som note 1586.
1588. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988, samt samtale med Märta Hamilton 8.12.1988.
1589. Brev fra Richard Mortensen til Märta Hamilton 14.9. 1957. Dennes afskrift. - Mortensen omtaler sit bekendtskab med Stockhausen i: „Partitur"; i kataloget „Musik", Norrköpings Konstmuseum 10.6.-26.9.1982, s. 58.
1590. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1591. „Nonfigurativt", ved Gert Reimens i Stockholms Tidningen 8.6.1958. - Pierre Boulez kan intet selv huske om sagen ifl. brev til forfatteren, udateret 1988.
1592. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988. - Se desuden: „Nina Kandinsky i København". I interview ved Ernst Mentze i Berlingske Tidende 13.3.1957. - Om Kandinskys sceneværker se Susan Alyson Stein: „Kandinsky and Abstract Stage Composition: Practice and Theory 1909-12"; i: „Art Journal" Vol. 43 no. 1, Spring 1983, s. 61-66.
1593. Brev fra Richard Mortensen til Märta Hamilton 14.9. 1957. Dennes afskrift.
1594. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 16.12.1987.
1595. Richard Mortensen i båndinterview, Ejby 15.4.1988.
1596. Hans K. Roethel und Jean K. Benjamin: „Kandinsky. Werkverzeichnis der Ölgemälde. Band II 1916-1944", München 1984, Nr. 1037.
1597. Oplyst af ing. Erik Becker i brev 13.11.1984.
1598. Den daterede gouache solgt på Kunsthallens auk. 370, nr. 256. De øvrige tegninger solgt på Arne Bruun Rasmussens Kunstauktioner, auk. 551, nr. 140, 141, 142, 146, 147, 148 (dat.: „19-2-58") og nr. 149.
1599. Se note 1449.
1600. Maleriets datering angives i „Richard Mortensens kommentarer til de udstillede billeder" i kataloget til „Den Frie Udstilling" 1961: „De fire billeder er variationer over et nature morte af Fernand Legér [sic]. Det femte [Présence de l'Insolite] er malet samtidig med disse studier (omkring nytår 1958-59). Ingen af dem har tidligere været vist på nogen udstilling."
1601. Brev til Ejler Bille 27.5.1938; Billes arkiv. Se bind. I, s. 267.
1602. Julia Kristeva: „Die Revolution der poetischen Sprache" (1974). Frankfurt am Main 1979, s. 150.
1603. Brev fra Richard Mortensen til Märta Hamilton. Dennes afskrift.
1604. Som note 1603.
1605. Richard Mortensen: „Corsica Vision", Aalborg 1983.

Appendiks

Malerier fra trediverne, der ikke er i bind I.

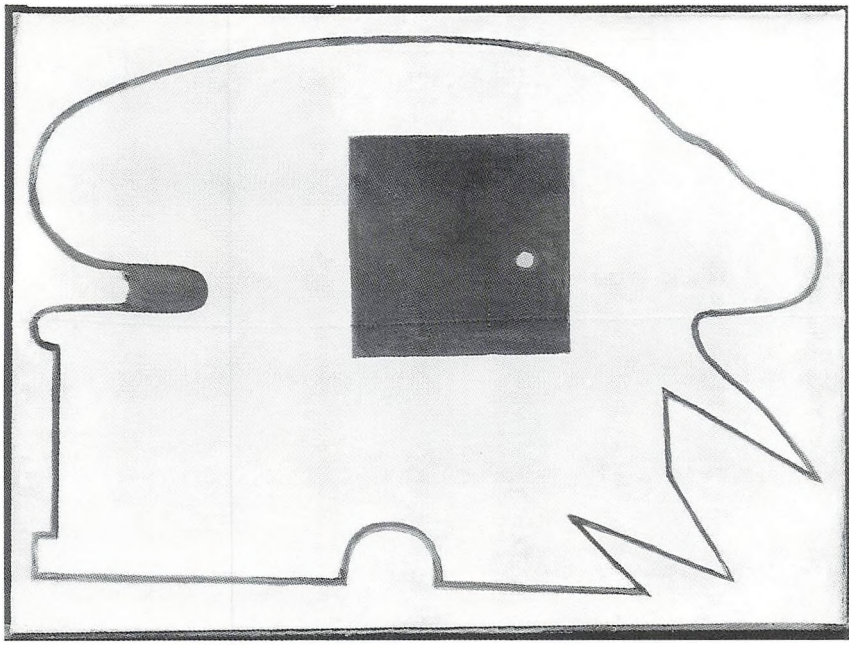

A1.

A2.

A1. Titel ubekendt. 1933. Olie på lærred. 99×72 cm. Privateje. Foto: Hans Petersen.

A2. Titel ubekendt. (Forår 1934). Olie på lærred. 48×39 cm. Tilhører Galerie Börjeson, Malmö. Foto: Hans Petersen. (Jvf. Bd. I, ill. 109).

A3. Ufuldført maleri. (1936). Olie på lærred. Bagside af? Foto: Hans Petersen.

A4. Røgeri. Gudhjem. 1937. Olie på lærred. 50×75 cm. Tilhører Galerie Börjeson, Malmö.

A5. Fra Gudhjem. (1937). Olie på lærred. 50×75 cm. Tilhører Galerie Börjeson, Malmö.

A6. „Nocturne i gult". (1938). Nu bagside af „Rædselslandskab", 1942 (157). (Jvf. Bd. I, ill. 342a). Statens Museum for Kunst. Foto: Hans Petersen.

A7. Titel ubekendt. (Gudhjem) 8. august 1939. Bagside af „Opus II, nr. 25", 1943 (199). Foto: Arne Bruun Rasmussens Kunstauktioner.

A3.

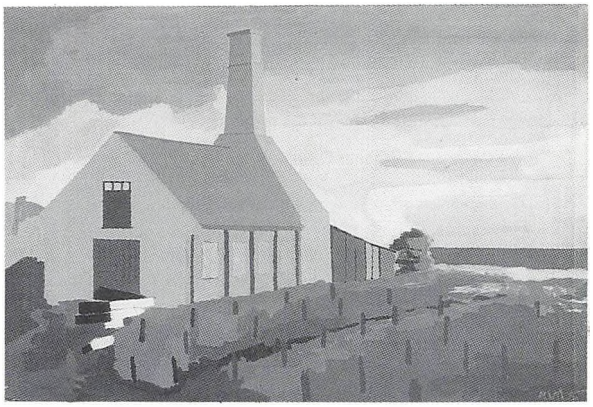

A4.

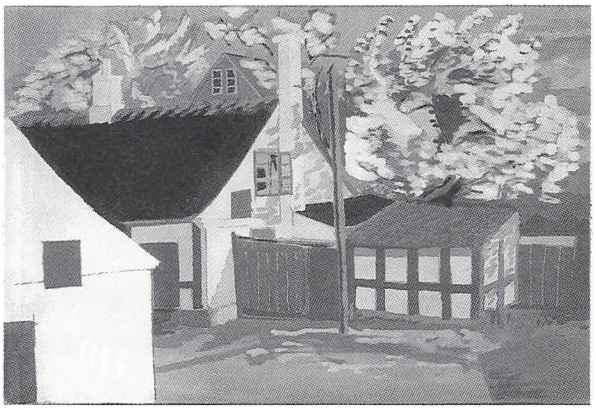

A5.

A6.

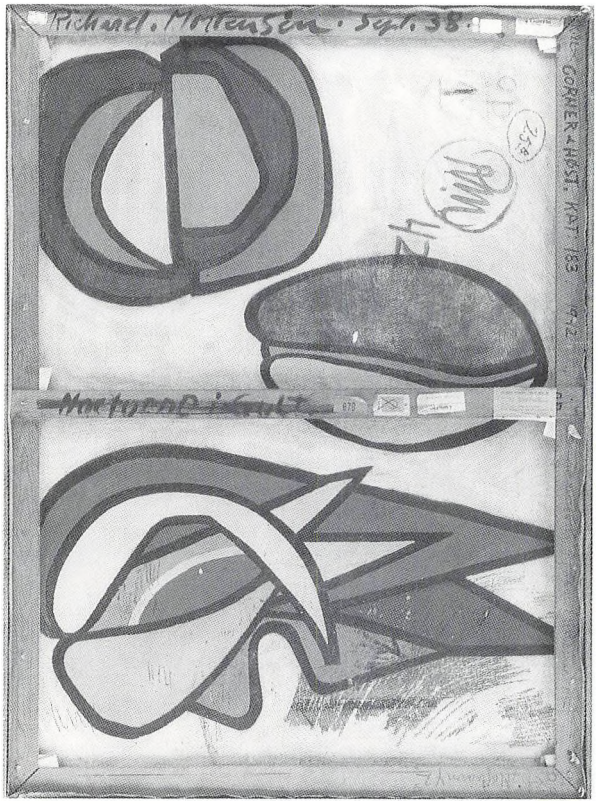

A7.

Savnede malerier 1940–58

Malerierne er opført med den titel, hvorunder de første gang optræder; oftest i udstillingskataloger. I de tilfælde, en sådan katalogangivelse ikke har kunnet bringes i forbindelse med nogen af de malerier fra samme tid, der er registreret og gengivet i det foreliggende bind med betegnelsen *Titel ubekendt*, anføres til sidst angivelsen *uidentificerbart*.

1940

S1. Komposition med masker. Februar 1940. 55×41 cm. (Kunsthallen auktion 195, nr. 62. – *Kopitegning i „document humaine"*).

S2. „Portræt af hr. B". 1940. 54×42 cm. (Udstillet 1. gang „Corner- og Høstudstillingen" 1940, nr. 161). *Uidentificerbart.*

S3. „Portræt af hr. C". 1940. 55×41 cm. (Udstillet 1. gang „Corner- og Høstudstillingen" 1940, nr. 162). *Uidentificerbart.*

1941

S4. „Eventyrlandskab". 1941. 50×63 cm. (Udstillet 1. gang „Corner- og Høstudstillingen" 1941, nr. 181). *Uidentificerbart.*

S5. „Eventyrlandskab". 1941. 50×63 cm. (Udstillet 1. gang „Corner- og Høstudstillingen" 1941, nr. 182). *Uidentificerbart.*

S6. „Landskab med sol". Klitmøller 14. august 1941. 50×63 cm. (Udstillet 1. gang „Corner- og Høstudstillingen" 1941, nr. 183; = Arne Bruun Rasmussens Kunstauktioner 7.10.1952, nr. 115).

S7. Landskab. (Klitmøller) 15. august 1941. 48×63. (Katalog over Elise Johansens samling, nr. 75).

S8. „Improvisation over et abstrakt tema". Thisted august 1941. 90×64 cm. (Udstillet 1. gang „Corner- og Høstudstillingen" 1941; nr. 187; datering og kompositionsrids i „document humaine").

S9. „Lyrisk komposition". (1941?). 115×84 cm. (Registrering med foto i Richard Mortensens arkiv; her dateret til 1943).

1943

S10. „Landskab med antropomorf figur". (Foranmeldelse af „Grønningen" i uidentificeret avisudklip 4.1.1944). *Uidentificerbart.*

S11. „Den desperate med sine børn". (Foranmeldelse af „Grønningen" i uidentificeret avisudklip 4.1.1944). *Uidentificerbart.*

1944

S12. „Sommerbillede". (Har tilhørt Chr. Poulsen; gengivet i Billedbladet 31. årg. 1968, nr. 8, s. 68).

1945/46

S13. „Menneske under regn". (Udstillet „Dansk kunst i dag", juni 1947, nr. 146). *Uidentificerbart.* (Evt. identisk med 260 ?).

1947

S14. „Tyrehoved". 1947. 91×72 cm. (Udstillet „8 Danskar ur Ingmar och Rigmor Hambergs Samling", Göteborgs Konstmuseum 1959, nr. 36).

S15. „Mont Valérien" I. 1947. 64×98 cm. („Konkret realism". Liljevalchs Konsthall, Stockholm 1956, nr. 2). (Se dog 398).

1948

S16. „Opus 1". 61×81 cm. („Kunsten 1955", Charlottenborg 1955, nr. 105).

S17. „Opus 2, nr. 5". Suresnes 1948. 91×65 cm. (Udstillet 1. gang „Tendances de l'art abstrait", Galerie Denise René 1948; derefter „Grønningen" 1949, nr. 107).

S18. „Opus 3, nr. 6. Solsidan". Stockholm 1948. 73×92 cm. (Udstillet 1. gang Kungliga Akademien för de fria Konsterna, Stockholm, udenfor katalog; derefter „Grønningen" 1949, nr. 108). *Dette eller det følgende måske identisk med 453.*

S19. „Opus 3, nr. 8. Solsidan". Stockholm 1948. 73×92 cm. (Udstillet 1. gang „Grønningen" 1949, nr. 109). *Dette eller det foregående måske identisk med 453.*

S20. „Opus 3, nr. 10. Solsidan". Stockholm 1948. 50×61 cm. (Udstillet 1. gang „Grønningen" 1949, nr. 111). *Uidentificerbart.*

S21. Komposition. Suresnes 1948. 71×48 cm. (Kunsthallen auktion 290, nr. 133).

S22. „Opus 6, nr. 3. Jaktherren" 1948. 50×61 cm. (Udstillet 1. gang „Grønningen" 1949, nr. 117).

1949

S23. Komposition. 1949. 53×45 cm. (Kunsthallen auktion 346, nr. 134).

S24. „Opus 9, nr. 5". Birkerød 1949. 74×92 cm. (Udstillet 1. gang Malmö Rådhus 1949, nr. 43). *Dette eller det følgende måske identisk med 489.*

S25. „Opus 9, nr. 6". Birkerød 1949. 74×92 cm. (Udstillet 1. gang Malmö Rådhus 1949, nr. 44). *Dette eller det foregående måske identisk med 489.*

S26. „Opus 9, nr. 14". Birkerød 1949. (Udstillet 1. gang „Grønningen" 1950, nr. 124).

S27. „Opus 9, nr. 19". 1949 eller 1950. 97×130 cm. („Fransk og dansk nutidskunst", Aarhus Kunstbygning 1950, nr. 27). *Uidentificerbart.*

1950

S28. „Opus 9, nr. 20". 1950. 100×81 cm. („Grønningen" 1951, nr. 117).

S29. „Opus 9, nr. 21". 73×92 cm. („Grønningen" 1951, nr. 118).

S30. „Gråt med sort-rød-grøn". 1950. 92×73 cm. („Kunsten 1955", Charlottenbog 1955, nr. 104).

S31. „Composition gris, jaune et blanc". 1950. 130×97 cm. (Kunstforeningen, Kbh. 1955, nr. 5).
S32. „Opus 10, nr. 3" 1950. 97×130 cm. (Udstillet 1. gang „Grønningen" 1951, nr. 119).
S33. „Opus 12, nr. 4" 1950. 130×97 cm. (Udstillet 1. gang „Grønningen" 1951, nr. 126. – *Akvarel-kopi i „Document humaine"*).
S34. „Opus 12, nr. 5" 1950. 100×81 cm. (Udstillet 1. gang „Grønningen" 1951, nr. 127).
S35. „Collage de dessin" 1950. 135×187 cm. (Kunstforeningen, Kbh. 1955; nr. 47). *Uidentificerbar.*

1951

S36. Komposition. 1951. 31×42 cm. (Kunsthallen auktion 272, nr. 140).
S37. „Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 5". Tamaris-sur-Mer 1951. (Format 40 P ifølge „arbejdsbog" i Mortensens arkiv).
S38. „Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 6". Tamaris-sur-Mer 1951. (Format 40 P ifølge „arbejdsbog" i Mortensens arkiv).
S39. „Opus Tamaris, nr. 1". Tamaris-sur-Mer 1951. (Se Mortensens liste over serien s. 499).
S40. „Opus Tamaris, nr. 2". Tamaris-sur-Mer 1951. (Se Mortensens liste over serien s. 499).
S41. „Opus Tamaris, nr. 5". Tamaris-sur-Mer 1951.
S42. „Triangle rouge" 1951/52. 92×65 cm. („Die Gruppe Hamburg. Die Gruppe Denise René Paris", Hamburg 1953, nr. 3).

1954

S43. Komposition dediceret „à la Moustique (= Denise René). 19.4.1954. (Set 1988 i Galerie Denise René).
S44. „Sèvres". 1954. 73×60 cm. („Konkret realism". Liljevalchs Konsthall, Stockholm 1956, nr. 59).
S45. „Skagen". Juni 1954. 54×65 cm. („Kunsten 1955", Charlottenborg 1955, nr. 128). *Uidentificerbart.*
S46. „Allier". 1954. 54×65 cm. (Kunstforeningen Kbh. 1955, nr. 31). *Uidentificerbart.*
S47. „Sioule". 1954. 50×65 cm. (Kunstforeningen, Kbh. 1955, nr. 33).
S48. „Les Bones". 1954. 60×73 cm. (Kunstforeningen, Kbh. 1955, nr. 26).
S49. „Gif". 1954. 50×65 cm. (Kunstforeningen, Kbh., nr. 27).
S50. „Nîmes". 1954. 92×95 cm. („Konkret realism". Liljevalchs Konsthall, Stockholm 1956, nr. 53).
S51. „Hommage à M. Lefebvre-Foinet". 1954. 97×130 cm. (Kunstforeningen, Kbh. 1955, nr. 38). (L.-F. leverede blændrammer til Galerie Denise René).
S52. „Départ". 1954. 114×146 cm. 1954. (Kunstforeningen, Kbh. 1955, nr. 36).
S53. „Deux rayons". 1953–54. 60×75 cm. (Konstsalonen Samlaren, Stockholm 1955, nr. 11).

1955

S54. „Avignon 2". 1955. 130×97 cm. (Udstillet 1. gang Kunstforeningen, Kbh. 1955, nr. 46). *Uidentificerbart. Se 737.*
S55. „Sénanque". 1955. 130×97 cm. (Udstillet 1. gang Kunstforeningen, Kbh. 1955, nr. 43).
S56. „Crestet". 1955. 73×60 cm. (Udstillet 1. gang Kunstforeningen, Kbh. 1955, nr. 44).
S57. „Vire". 1955. 54×65 cm. (udstillet 1. gang Galerie Denise René 1956, nr. 31). *Uidentificerbart.*
S58. „Broglie". 1955. 130×97 cm. (Udstillet 1. gang Galerie Denise René 1956, nr. 30). *Uidentificerbart. Måske identisk med 752. Se også 737.*
S59. „Alençon": 1955. 130×97 cm. (Udstillet 1. gang Galerie Denise René 1956, nr. 35). *Uidentificerbart. Måske identisk med 752. Se også 737.*

1956

S60. „Ouest". 1956. 162×130 cm. (Galerie Denise René 1956/57, nr. 8).
S61. „Sud-ouest". 1956. 162×130 cm. (Galerie Denise René 1956/57, nr. 13).
S62. „Est". 1956. 162×130 cm. (Galerie Denise René 1956/57, nr. 9).
S63. Komposition. Suresnes 1956. 53×74 cm. (Kunsthallen auktion 340, nr. 142).
S64. „Pujols". 1956. 100×81 cm. (Galerie Denise René 1956/57, nr. 3).
S65. „Créon". 1956. 100×81 cm. (Galerie Denise René 1956/57, nr. 4).
S66. „Pauillac. 1956. 92×73 cm. Galerie Denise René 1956/57, nr. 5).
S67. „Suède". 1956. 162×130 cm. (Galerie Denise René 1956/57, nr. 15).
S68. „Cologne". 1956. 100×81 cm. (Galerie Denise René 1956/57, nr. 16).

1957

S69. „Le coeur du toreau. Arles no. III". 1957. 97×130 cm. (Aarhus Kunstbygning 1958, nr. 20).
S70. „Les géants indécis". 1957. 130×195 cm. (Aarhus Kunstbygning 1958, nr. 19).

1958

S71. „Gris et jaune". 1958. 114×146 cm. (Aarhus Kunstbygning 1958, nr. 26).
S72. Komposition. 1958. 51×64 cm. (Kunsthallen auktion 308, nr. 142). *Uidentificerbart.*
S73. „Terre rouge". 1958. 100×81 cm. (Biennalen, Venezia 1960, nr. 64). Fondet Charlotte og Richard Mortensens Kunstsamling.

Litteratur og kilder

Dette afsnit omfatter de væsentligste publikationer, der har dannet grundlaget for den foreliggende bog. Opstillingen er alfabetisk efter forfattere. Interviews er placeret under den interviewede, og værker udarbejdet under ledelse af en redaktør under titlen. Der henvises i øvrigt til bogens noteafsnit samt bibliografien i „Richard Mortensen: ungdomsårene 1930–1940", da dobbeltplaceringer er undgået.

UTRYKTE KILDER

Richard Mortensens privatarkiv.
Ib Geertsens privatarkiv.
Richard Winthers privatarkiv.
Ejler Billes privatarkiv.
Olivier Herdies' privatarkiv.
Lavard Friisholms privatarkiv.
I. Chr. Sørensens privatarkiv (nu Det kgl. Bibliotek).
Richard Winthers arkiv (samlingen „document humaine" m.m.), Silkeborg Kunstmuseum.
Asger Jorns brevarkiv, Silkeborg Kunstmuseum.
Galerie Denise René's arkiv.
Fællestegnestuen A/S, Kbh.s alm. Boligselskabs (KABs) arkiv.
Thorvaldsens Museums arkiv.
Esbjerg Kunstpavillons arkiv.
Det kgl. Teaters arkiv, Rigsarkivet.
Det kgl. Teaters Arkiv og Bibliotek.

Bånd

Interview ved Troels Andersen m.fl., Ejby 16.11.1974, Silkeborg Kunstmuseum.
Interviews ved Jan Würtz Frandsen, Ejby 16.12.1987 og 15.4. 1988, Richard Mortensens privatarkiv.
De i bind I nævnte interviews og monologer fra 1982 befinder sig nu i Richard Mortensens privatarkiv.
Interview med Jean Dewasne ved Marianne Barbusse, Paris 29.3. 1988.

TRYKTE KILDER OG LITTERATUR

Aagaard Andersen, Gunnar
Køberen, ikke Kunstneren skal skabe Kunstværket / Verner Hansen. – i : *Nationaltidende, 11.10.1953.* – Interview.

Linien II og Frankrig. – i : *Billedkunst, nr. 2, 1967, s. 31–34.*

„Jeg leger med barnets hele alvor" / Eva Smidth-Fibiger. – i : *Politiken, 14.7.1969.* – Interview.

Abildgaard, Ove
Nogle erindringsglimt af Sonja Hauberg og hendes bøger som introduktion til den posthume roman April. – i : *April / Sonja Hauberg. – København : Gyldendal, 1961, s. 7–10.*

Abstrakt kunst i en dansk privatsamling. – København : Ny Carlsberg Glyptotek, 1982. – Erik Andreasens samling.

Abstrakt Kunstnerbryllup i Hvidovre. – i : *Billed-Bladet, nr. 40, 1949.* – Billedreportage.

Adorno, Theodor W.
Philosophie der neuen Musik. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1978.

Dissonanzen : Musik in der verwalteten Welt. – Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 1982.

Ästhetische Theorie. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1989.

Alvard, Julien
L'espace cubiste. – i : *Art d'Aujourd'hui, no 4, 1953, s. 43–49.*

Alvard, Julien & R. V. Gindertael
Témoignages pour l'art abstrait 1952. – Boulogne : Éditions Art d'Aujourd'hui, 1952.

Arnheim, Rudolf
Art and visual perception. – London : Faber and Faber, 1972.

Arp, Hans
On my way : poetry and essays 1912–1948 / director, Robert Motherwell. – New York : Wittenborn, 1948.

Bach, Friedrich Teja
Constantin Brancusi : Metamorphosen plastischer Form. – Köln : DuMont, 1987.

Bachelard, Gaston
La poétique de l'espace. – Paris : Quadrige, 1989.

Balakian, Anna
Surrealism : the road to the absolute. – London : Unwin, 1972.

Barnett, Vivian Endicott
Kandinsky and science : the introduction of biological images in the Paris period. – i : *Kandinsky in Paris 1934–1944. – New York : Solomon R. Guggenheim Museum, 1985, s. 61–87.*

Barr, Alfred H.
Cubism and abstract art. – New York : Museum of Modern Art, 1936.

Picasso : fifty years of his art. – New York : Museum of Modern Art, 1946.

Baudelaire, Charles
Kunstkritik. – København : Steen Hasselbalch, 1945.

Béguin, Albert
L'androgyne. – i : *Minotaure, no 11, 1938, s. 10–13.*

Béothy, Étienne
L'espace – temps. – i : *Art d'Aujourd'hui, no 5, 1951, s. 10.*

Bille, Ejler
Levende kunst og formalisme. – i : *Prisma, nr. 2, 1950, s. 41–49.*

Borum, Poul
Mortensen - form as a moral force. - i : *Medunarodna izlozba likovnih umetnosti Beograd '77. - Beograd : Savremene Umetnosti, 1977.*

Breton, André
Manifeste du surréalisme : poisson soluble. - Paris : Kra, 1929.

Le message automatique. - i : *Minotaure, no 3-4, 1933, s. 55-65.*

Le château étoilé. - i : *Minotaure, no 8, 1936, s. 25-40.*

Bruguière, P.-G.
Importance de papiers déchirés. - i : *Hans/Jean Arp : le temps des papiers déchirés. - Paris : Musée Nationale d'Art Moderne, 1983, s. 11-16.*

Bærtling, Olle
Prolog ur ett manifest till öppen form. - i : *Bærtling 1911-1981 : den öppna formens skapare. - Malmö : Malmö Konsthall, 1981, s. 32-44.*

Chipp, Herschel B.
Theories of modern art. - Berkeley : University of California Press, 1968.

Christensen, Erik
Sådan var Spjæt : mindeord / Richard Mortensen. - i : *Berlingske Tidende, 30.7.1974.*

The culture of reconstruction : European literature, thought and film 1945-1950 / ed. by Nicholas Hewitt. - New York : St. Martin's Press, 1989.

De tegner Retterne paa Borddugen. - i : *Billed-Bladet, nr. 30, 1948. - Billedreportage.*

Degand, Léon
L'art de négliger l'essentiel. - i : *Art d'Aujourd'hui, no 7, 1954, s. 22.*

Descombes, Vincent
Das Selbe und das Andere : fünfundvierzig Jahre Philosophie in Frankreich 1933-1978. - Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1981.

Dewasne, Jean
Réflexions sur l'art „abstrait". - i: *Quadrum, vol. 7, 1959, s. 115-120.*

Eco, Umberto
Das offene Kunstwerk. - Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1977.

Éluard, Paul
Poesiens fysik. - i : *linien, nr. 10, 1935, s. 1, 6-7.*

A Pablo Picasso. - Genève : Trois Collines, 1945.

Engelstoft, Bertel
Magisk Kunst : to abstrakte Kunstnere i „Tokanten". - i : *Information, 30.10.1946.*

Europæisk avantgarde teater 1896-1930 / red. af Kela Kvam. - Odense : Odense Universitetsforlag, 1976. - Bd. 2 : Irland, Tyskland.

Francastel, Pierre
Peinture et société : naissance et destruction d'un espace plastique de la Renaissance au Cubisme. - Paris : Gallimard, 1965.

Fransk Kunst til Danmark. - i : *Billed-Bladet, nr. 10, 1948. - Billedreportage.*

Freud, Sigmund
Die Traumdeutung. - Frankfurt am Maim : Fischer, 1973.

Friedrich, Hugo
Die Struktur der modernen Lyrik. - Hamburg : Rowohlt, 1985.

Friisholm, Lavard
En klassisk Musiker, der ogsaa gerne lytter til Jazz og Swing / Pierre Lübecker. - i : *Aftenbladet, 3.2.1944. - Interview.*

Gabo, Naum
The constructive idea in art. - i : *Circle / ed. by J. L. Martin, Ben Nicholsen, N. Gabo. - London : Faber and Faber, 1971, s. 1-40.*

Geertsen, Ib
Linien II. - i : *Billedkunst, nr. 2, 1967, s. 28-31.*

Ghyka, Matila
Le nombre d'or : rites et rythmes pythagoriciens dans le développement de la civilisation occidentale. - Paris : Gallimard, 1931.

Gindertael, R. V.
Hans Hartung. - [S.l.] : Pierre Tisné, 1960.

Gress, Elsa
Fuglefri og fremmed : erindringsbilleder. - København : Gyldendal, 1972.

Gris, Juan
Et foredrag. - København : Wivel, 1946.

Guéguen, Pierre
Gilioli ou la montagne est à l'intérieur. - i : *Aujourd'hui : art et architecture, no 22, 1959, s. 74-75.*

Hansen, William
Provinsen ligger for langt fra Legaterne / Spada [= Ole Vinding]. - i : *Ekstra Bladet, 14.9.1940. - Interview.*

Hein, Piet
Det praktiske Liv og den teoretiske Fysik / jr [= Asger Olsen]. - i : *Roskilde Tidende, 19.4.1940.* - Interview.

Herbin, Auguste
L'art non-figuratif non-objectif. - Paris : Lydia Conti, 1949.

Herdies, Olivier
Avant-garde-konstnärer i Paris. - i : *Stockholms-Tidningen, 17.6.1948.* - Under pseudonymet Olivier Meurice.

Horkheimer, Max & Theodor W. Adorno
Dialektik der Aufklärung. – Frankfurt am Main : Fischer, 1986.

Hultén, Karl G. [Pontus]
Mortensen. – i : *Konkret realism. – Stockholm : Liljevalchs Konsthall, 1956, s. 57–74.*

Imdahl, Max
Cézanne – Braque – Picasso : zum Verhältnis zwischen Bildautonomie und Gegenstandssehen. – i : *Wallraf-Richartz-Jahrbuch, Bd. XXXVI, 1974, s. 325–365.*

Izutsu, Toshihiko
Philosophie des Zen-Buddhismus. – Hamburg : Rowohlt, 1986.

Jacobsen, Egill
Intellektet dirigerer fransk Malerkunst / Bertel Engelstoft. – i : *Information, 18.12.1946.* – Interview.

James, William
Religiøse erfaringer. – København : Jespersen og Pio, 1963.

Jespersen, Gunnar
Den konstruktive Robert Jacobsen. – i : *Robert Jacobsen. – Lyngby : Sophienholm, 1983, s. 5–38.*

Johansson, Ejner
Richard Mortensen. – København : Munksgaard, 1962.

Mortensens geografi. – i : *Louisiana Revy, nr. 1, 1970, s. 14–24.*

Jorn, Asger
Kniven i Ryggen. – i : *Arbejderbladet, 24.4.1938.* – Under tidligere navn Asger Jørgensen.

Skabelsesprocessen. – i : *liniens Udstilling . . . København : Studenterforeningen, 1939, s. 3.* – Under tidligere navn Asger Jørgensen.

En ny Billedaflæsning og dens Konsekvenser. – i : *Nyt Tidsskrift for Kunstindustri, nr. 3, 1946, s. 48–56, 68.*

Yang-yin : det dialektisk-materialistiske livsprincip. – i : *A5 : meningsblad for unge arkitekter, nr. 4, 1947, s. 19–34.*

Asger Jorn om sig selv. – i : *Kunst, nr. 1, 1953, s. 8–11.*

Kandinsky, Nina
Nina Kandinsky i København / M-ze [= Ernst Mentze]. – i : *Berlingske Tidende, 13.3.1957.* – Interview.

Kandinsky, Wassily
To retninger. – i : *konkretion, nr. 1, 1935, s. 7–10.*

Formens problem. – København : Wivel, 1946.

Kandinsky und München : Begegnungen und Wandlungen 1896–1914 / hrsg. von Arnim Zweite. – München : Prestel, 1982.

Koffka, Kurt
Principles of gestalt psychology. – London : Routledge & Kegan Paul, 1935.

Krarup, Helge & Carl Nørrested
Eksperimentalfilm i Danmark. – Copenhagen : Borgen, 1986.

Kristeva, Julia
Die Revolution der poetischen Sprache. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1978.

Kuhr, Victor
Æsthetisk Opleven og kunstnerisk Skaben : psykologisk-æsthetiske Undersøgelser. – København : Gyldendal, 1927.

Long, Rose-Carol Washton
Occultism, anarchism and abstraction : Kandinsky's art of the future. – i : *Art Journal, no. 1, 1987, s. 38–45.*

Lorentzen, Mogens
Nattergalen. – i : *Berlingske Aftenavis, 31.8.1946.*

Lübecker, Pierre
Et bevægelig Maleri trukket af hvide Mus. – i : *Aftenbladet, 27.4.1944.*

Malevitch, Kasimir
From Cubism and Futurism to Suprematism : the new painterly realism, 1915. – i : *Russian art of the avant-garde : theory and criticism 1902–34 / ed. by John E. Bowlt. – London : Thames and Hudson, 1988, s. 116–135.*

Marcus, Aage
Den blaa Drage : Livskunst og Billedkunst i det gamle Kina. – København : Gyldendal, 1941.

Marle, Félix del
La couleur au service de l'homme : documents réunis par P. Revoil. – i : *Art d'Aujourd'hui, no 1, 1953, s. 1–2.*

Masson, André
Divagations sur l'espace. – i : *Les Temps Modernes, no 44, 1949, s. 961–972.*

Mentze, Ernst
William Scharff : en kunstner og hans tid. – København : Berlingske, 1958.

Robert Jacobsen : en dansk kunstner i fremmed milieu. – København : Berlingske, 1961.

Merleau-Ponty, Maurice
Le cinéma et la nouvelle psychologie. – i : *Les Temps Modernes, no 26, 1947, s. 930–943.*

Le langage indirect et les voix du silence. – i : *Les Temps Modernes, no 80, 1952, s. 2113–2144 og no 81, 1952, s. 70–94.*

Sens et non-sens. – Paris : Éditions Nagel, 1966.

Phénoménologie de la perception. – Paris : Gallimard, 1985.

Le visible et l'invisible. – Paris : Gallimard, 1986.

Mertz, Albert
For filmkunstens frihed. – i : *Linien II udstilling. – København : Tokanten, 1947, 3 s.*

Mertz, Albert & Richard Winther, Jørgen Roos
Dansk experimentalfilm. - i : *Liniens dokumenter, 1, 1948, 3 s.*

Vi kvæles i hjemstavnskunst / b. [= Knud Bidstrup]. - i : *Information, 16.2.1956.*

Moholy-Nagy, László
Vision en movement : extrait du livre de Moholy-Nagy. - i : *Art d'Aujourd'hui, no 5, 1951, s. 6-7.*

Mondrian, Piet
Neue Gestaltung. - Mainz : Florian Kupferberg, 1974.

Mortensen, Richard
Fjernsynet vil sikkert forandre Billedstilen / Pierre Lübecker. - i : *Aftenbladet, 23.4.1944.* - Interview.

Abstrakt Maler vinder Konkurrence / J.Z. [= Jan Zibrandtsen]. - i : *Nationaltidende, 4.6.1944.*

Børn forstaar Kunst langt bedre and vi Voksne. - i : *BT, 28.6.1944.*

Maleri og Musik : Samtaler med Richard Mortensen, William Scharff og Mogens Zieler / Pierre [d'Origny] Lübecker. - i : *Levende Musik, 3. årg., 1944, s. 211-215.*

Unge Kunstnere skaber deres eget Teater / Hr. Bert [= Herbert Steinthal]. - i : *Politiken, 13.6.1945.* - Interview med Richard Mortensen, Sonja Hauberg og Sten Jørgensen.

Mand - tegn en Elefant!. - i : *Børneringens Aarsberetning 1945-46, s. 16-18.*

Konkret Samtale om abstrakt Kunst / hd. [= Hans Ditlev]. - i : *Land og Folk, 3.11.1946.* - Interview.

Fin Chance for dansk Kunstnerhus i Paris / Hr. Bert. [= Herbert Steinthal]. - i : *Politiken, 14.10.1947.* - Interview.

Moderne Kunst i Bytte for en Danmarks-Ferie / Pierre Lübecker. - i : *Aftenbladet, 13.7.1948.* - Interview.

Hvor er jeres Museum for moderne Kunst? / næs. - i : *Information, 10.8.1948.* - Interview.

[Samtale med Stockholms-Tidningen]. - i : *Stockholms-Tidningen, 15.10.1948.*

Konstnären måste få erkänd plats i samhället. - i : *Svenska Dagbladet, 28.10.1948.* - Interview.

Det Materielle synes at have spillet Fallit / Eyvin. - i : *København, 1.12.1948.*

Kunstens Mission er rent sjælelig. - i : *BT, 25.4.1950.* - Interview.

To fra Christianshavn / Kai Berg Madsen. - i : *BT, 4.12.1950.* - Interview med Richard Mortensen og Robert Jacobsen.

Mortensen / Julien Alvard. - i : *Cimaise, janvier, 1954, s. 14-15.* - Interview.

Richard Mortensen gaar nu nye Veje / S. S-z [= Sigurd Schultz]. - i : *Dagens Nyheder, 23.2.1955.*

Packis uppskjuter vernisage : 15 konstlådor vänter i tågkö / Marja. - i : *Svenska Dagbladet, [1956].* - Uidentificeret udklip.

Nonfigurativt / Gert Reimers. - i : *Stockholms-Tidningen, 8.6.1958.*

Dansk realist på Samlaren / Höken. - i : *Svenska Dagbladet, [1958].* - Uidentificeret udklip.

Mortensen : sval oplevelse mellem hede temperamenter / Gunnar Jespersen. - i : *BT, 15.7.1960.* - Interview.

Kampstilling / Gunnar Jespersen. - i : *BT, 2.1.1961.* - Interview.

Abstrakt og konkret / Ole Arndal. - i : *Billed-Bladet, nr. 3, 1961.* - Interview.

Da jeg var her første gang, sov jeg svøbt i Dannebrog / Fredrik Martner. - i : *Demokraten, 13.2.1962.* - Interview.

Morten Maler fra Paris tegner skam ogsaa katte / C. F. Garde. - i : *Aarhus Amtstidende, 15.2.1962.* - Interview.

Jeg vil drive logikken ud til det yderste hav / sys. - i : *Demokraten, 19.7.1964.* - Interview.

Parat til at blive professor / Georg Andrésen. - i : *Aarhuus Stiftstidende, 23.7.1964.* - Interview.

Det nøgne menneske / Jens Jørgen Thorsen. - i : *Ekstra Bladet, 5.1.1966.* - Interview.

Mor forstod ikke min kunst / Per Hanghøj. - i : *Ekstra Bladet, 15.3.1968.* - Interview.

Farvekunstneren Mortensen / Niels Glavind. - i : *Holbæk Amts Venstreblad, 14.9.1968.*

Kunst, en sygdom man kan dø af / Gunnar Jespersen. - i : *Berlingske Tidende, 6.9.1970.* - Interview.

Richard Mortensen forklarer et billede / Gunnar Jespersen. - i : *Berlingske Tidende, 17.11.1970.*

Mortensen og det urolige hjerte / Virtus Schade. - i : *HK Bladet, nr. 3, 1972, s. 12-13.* - Interview.

Forundring og absurditet. - i : *Robert Jacobsen - Richard Mortensen. - Esbjerg : Esbjerg Kunstforening, 1977, 3 s.*

La résistance. - i : *Grønningen. - København : Charlottenborg, 1979. - 8 s.*

Tegn. - Aalborg : Central-Trykkeriet, 1980-81.

Partitur. - i : *Musik. - Norrköping : Norrköpings Konstmuseum, 1982, s. 58-61.*

Corsica vision. - Aalborg : Central-Trykkeriet, 1983-84.

Richard Mortensen : tre udstillinger i Kolding. - Kolding : Kunstmuseet Trapholt, 1985.

Naum Gabo : sechzig Jahre Konstruktivismus / hrsg. von Steven A. Nash und Jörn Merkert. - München : Prestel, 1986.

Olsen, Gudmund
Mindeord / Richard Mortensen. - i : *Politiken, 14.3.1985.*

Poley, Stefanie
Hans Arp : die Formensprache im platischen Werk. - Stuttgart : Hatje, 1978.

René, Denise
Arrangerer udstillinger i Tokio og New Orleans / sys. - i : *Demokraten, 25.8.1964.*

Mes années 50. - Paris : Galerie Denise René, 1988.

Runnqvist, Jan
Minotauros : en studie i förhållandet mellan ikonografi och form i Picassos konst 1900-1937. - Stockholm : Bonniers, 1959.

Sartre, Jean-Paul
L'être et le néant. - Paris : Gallimard, 1947.

La recherche de l'absolu. - i : *Les Temps Modernes, no 28, 1948, s. 1153-1163.*

Seuphor, Michel
L'art abstrait : ses origines, ses premiers maîtres. - Paris : Maeght, 1949.

Espace animé. - i : *Art d'Aujourd'hui, no 5, 1951, omslags s. 2.*

La calligraphie japonaise. - i : *Art d'Aujourd'hui, no 8, 1954, s. 13-14.*

Spies, Werner
Victor Vasarely. - Köln : DuMont, 1971.

The spiritual in art : abstract painting 1890-1985 / Maurice Tuchman, ed. - Los Angeles : Los Angeles County Museum of Art, 1986.

Steen, Alex
Åbenhedens øjeblikke : om maleren og mennesket Emil Hørbov. - Roskilde : Fair-Print, 1985.

Stein, Susan Alyson
Kandinsky and abstract stage composition : practice and theory 1909-12. - i : *Art Journal, no. 1, 1983, s. 61-66.*

Stravinsky, Igor
Musikalsk poetik. - København : Gyldendal, 1963.

Mit livs historie. - København : Gyldendal, 1969.

Svendsen, Torben Anton
Lidt om Strawinsky's „Histoire du Soldat". - i : *Levende Musik, 3. årg., 1944, s. 7-12.*

Sørensen, Jens Erik
Omkring Guernica: Picasso. - Aarhus 1981.

Taureck, Bernhard
Französische Philosophie in 20. Jahrhundert : Analysen, Texte, Kommentare. - Hamburg : Rowohlt, 1988.

Thorsen, Jens Jørgen
Paul Gadegaard. - Lyngby : Sophienholm, 1981.

Vasarely, Victor
Arcay et la re-création. - i : *Aujourd'hui : art et architecture, no 12, 1957, s. 12-15.*

Waldenfels, Bernhard
Das Rätsel der Sichbarkeit : kunstphänomenologische Betrachtungen im Hinblick auf den Status der modernen Malerei. - i : *Kunstforum, Nr. 100, 1989, s. 331-341.*

Wedewer, Rolf
Zur Naturvorstellung Arps. - i : *Pantheon, Jahrgang XLIII, 1985, s. 171-178.*

Williams, Reba & Dave
The later history of the screenprint. - i : *Print Quarterly, no. 4, 1987, s. 379-403.*

Winther, Richard
Syntetisk kunst. - i : *Liniens dokumenter, 1, 1948, 7 s.*

Richard Mortensen. - i : *Kunst, nr. 4, 1956, s. 94-97.*

Returbillet til „Linien II". - i : *Billedkunst, nr. 2, 1967, s. 24-28.*

Würtz Frandsen, Jan
Richard Mortensen : ungdomsårene 1930-1940 : mellem surrealisme og abstraktion. - København : Den kongelige Kobberstiksamling, 1984.

Richard Mortensen som scenograf 1942-1946. - København : Den kongelige Kobberstiksamling, 1984.

Richard Mortensen og Linien II 1947-50. - i : *Linien II 47-50. - København : Statens Museum for Kunst, 1988, s. 30-35.*

Zweiklang : Sophie Taeuber-Arp, Hans Arp / hrsg. Ernst Scheidegger. - Zürich : Verlag der Arche, 1960.

Register billedtitler

Tal henviser til ill.nr., og *kursiv* angiver primære gengivelse. I tilfælde af alternerende titler er den titel *kursiveret,* hvorunder maleriet første gang er udstillet. Usikkerhed ved identifikation angives med „?:" eller „(?):". Bagest i registret henvises til malerier, hvis titler ikke kendes, eller som er uden titel. Her angiver hvert tal et billede. Betegnelsen „(tg)" betyder tegning. – Registret bør benyttes i sammenhæng med kataloget over *savnede malerier* s. 55–56.

Alençon, (1955), ?: 735, ?: 752
Arles, (1954), 678
Arrivée, (1947/57), 793
Aubusson, (1955),687
Avignon I, (1954), *690*, 695

Bastilledagen, (1947), 386
Bastilledagen, (1954), 676
Bayeux, (1955), 754
Bellangé, (1955), 753
Bevægeligt maleri, (1944), 282–289, (756)
Bevægelse i naturen/*Månelandskab*, (1940), 67
Blanguy, (1955), 738
Bleu, vert, jaune et rouge, (1950), 532
Blomsterbuket I og II, (1940), 5, 7
Bollène, (1954), *682*, 683, 694
Bomber over lande/*Månelandskab*, (1940), 73
Bon retour à Vaison, ven – À O.G., (1954), 693
Borup, (1958), 810
Bourgogne, (1956), 768
Bourgtheroulde, (1955), 730
Brionne, (1955), 739, omslags bagside
Broglie, (1955), ?: 737, ?: 752

Caen, (1955), 731
Carré perspectiviste, Le, (1955), 748
Calvados, (1955), 721
Carpentras, (1955), 700
Cavaillon, (1955), 698
Champ de Mars, (1954), 668
Chantilly, (1954), 670
Charleroi, (1951), 554
Charleroi 2, (1952), 626
Chatel, (1955), 749
Collage de dessins, (1950), 545–549, 553
Composition jaune et blanc, (1950), 533
Composition perspectiviste, (1956), 761
Cormeilles, (1955), 708
Coudes, (1955), 687
Cloud (tg), (1950), 529
Clovie (tg), (1950), 531

Dag/Offerscene, (1945), 248
Décembre, (1953), 663
De fire på Højberget, (1958), 815
De gale flakker om, (1943), 180
De gale forlader deres bopladser, (1943), 184
Délices ripolinées, Les, (1950), *538*, 694
Den blinde Dis (tg), (1946), 362
Den fremmede, ill. til, (1945), 205, 250, 290
Der gelbe Klang/Sonorité jaune, (1957), 795–799
Det hvide bjerg/Montagne blanche/*Opus 8, nr.* 2, (1949), 478
Dobbeltportræt, (1940), 25
Dozulé, (1955), *718*, 687
Dreux, (1955), 743

Ebbe Skammelsøn, scenografi, (1945), 292–298
En verden og den udenfor Verona, (1958), 814
Espace complémentaires terrorisés, (?-1952-53-?), *641*, 640
Espaces liés, (1956), 776
Est-ouest, (1956), 774
Est-ouest II, (1956), 775
État, L', (1950?), 521
Et fabeldyr, (1941), 107
Et mareridt, (1940), 90, omslags forside
Eure, (1955), 745
Eventyrbillede med en lille elefant, (1942), 128
Eventyrfigur, (1941), 119
Eventyrlandskab, (1940), ?: 66
Eventyrlandskab, (1941), ?: 111, 113

Fécamps, (1955), 746
Festdekorationer til W. Schwartz, (1949), 357a
Figurbillede, (1942), 152, 153
Figurbillede, (1943), 183
Figurbillede, (1942/44), 151
Figurer i grønt landskab, (1942), 147
Figurer i uroligt landskab, (1942), 146
Fiskemågens hav/Hestehovedlandskab, (1941), 115
Fiskerkoner, (1940), 84a
Fleurs de Faust, Les, (tg), (1954), 691, 692, 694, 695
Foregiven ødelæggelse og opløsning af et maleri . . ., (1944), 220
Forstudie til en trilogi, (1952), 616
Forår, (1958), 812
Forårsportræt, (1947?), 374
Frostkimære, (1945), 260
Frostklar ro, (1958), 807
Fuglemanden, (1941), 95
Fuglemanden/L'Oiseleur, (1941), 96

Géants, Les cinq, (1957), 806
Géants (tg), (1958), 803, 804
Géants agitées, Les, (1957), 801
Géants magiques, Les, (1957), 800
Gigondas, (1955), 699
Gisors, (1955), 741
Gobelin/tapisserie, (1956), 762
Gobelin/tapisserie Tamaris, (1952), 570
Grise et jaune/Opus 12, nr. 2, (1950), 525
Grønt hoved/Portræt/*Portræt af Ejler Bille*/Harlekin på eventyr, (1945), 255
Gråt, brunt, blåt, (1950); 522
Guitres, (1956), (?): 778

Hameau, tekstildesign, (c. 1956), 788, 789
Hameau Boileau, (juli 1953), 657
Hameau Boileau, (1956), 656
Hanefigur, (1946/47), 366
Hanehoved, (1947), 388
Harlekin på eventyr/Grønt hoved/*Portræt af Ejler Bille,* (1945), 255
Hélène, (1956), 787
Helhesten, litografi til, ikke anvendt, (1942), 124
Helhesten, litografier til, (1944), 161, 162
Hestehovedlandskab/*Fiskemågens hav,* (1941), 115
Historien om en soldat/L'Histoire du soldat, scenografi, (1943), 268–281
Honfleur, (1953), *643*, 640
Houlgate, (1955), 714
Husum, Ungdomsgården, (1946), 345–350
Hvidt hoved/Selvportræt, (1945), 256
Høns spiser grønkål (lito), (1947), 385

Ici à bientôt, (1954), 675
Improvisation over et kubistisk tema, (1941), 118

Jargeau, (1953), 658
Jaune, (1951), *555*, 536a
Jyllandshuse-udsmykningen, (1941), 102–105
Jyllandshuse, udkast, (1941), 100, 101

Kimære stjæler solen, (1941), 120
Klingen 1942 (lito), (1942), 125
Komposition i blåt, (1948), 404
Komposition på grå bund, (1950), 539
Krigsmor, (1947), 379
Kvinde, (1944), 206

La Seyne/*Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 4*, (1951), *564*, 563
Liège, (1952), 618
Lieurey, (1955), 720
Lisieux, (1955), 744
Livets træ, Kaldet, (1944), 207
Louvre-sur-Charées, (1948–54), 665

Machine à équilibrer l'espace picturale . . ., (1955), 702
Magisk skikkelse (tg), 358–361, 363, 365
Marie, (1956), 784
Maritimt portræt, (1947), *384*, 383
Marron et mauve, (1950), 534
Mesle, Le, (1954), 674
Mézidon, (1956), 776a
Model, liggende, (1947), 389

Modifikation af landskab 1941 (Constant, Appel, Nyholm, Jorn), (1949), 108
Montagne blanche/Det hvide bjerg/*Opus 8, nr. 2,* (1949), 478
Mont-Blanc 2002, (1958), 824
Mont-Rouge 2001, (1958), 823
Mont Valerien I, (1948), ?: 398
Mont Valerien II, (1948), *402,* 398
Munken og fuglen, scenografi, (1944), 267
Måger i styrt, (1941), 109
Månelandskab/Bevægelse i naturen, (1940), 67
Månelandskab/Bomber over lande, (1940), 73
Månelandskab, (1941), 99
Månelandskab (?), (1941), 114

Nat/Offernat, (1945), 249
Nattergalen/Le rossignol, (1944–46), 303–340
Nord, (1956), 769
Nord-est, (1956), 773
Nord-ouest, (1956), 770
Nostalgie de l'année de ma naissance 1910, La, (1956), 782

Oeil de toreau. Arles nr. II, L', (1957), 791
Offernat/Nat, (1945), 249
Offerscene/Dag, (1945), 248
Oiseleur, L',/Fuglemanden, (1941), 96
Opus 1, nr. 1, (1948), 431, 433
Opus 1, nr. ?, (1948), 431
Opus 1, nr. ?, (1948), 431, 434
Opus 1, nr. ?, (1948), 432
Opus 2, nr. 2, (1948), *406,* 411
Opus 2, nr. 3/1002, (1948), *407*, 411, 412
Opus 2, nr. ?, (1948), 398, 411
Opus II, nr. 2, (1943), ?: 163
Opus II, nr. 4, (1943), 174
Opus II, nr. 6, (1943), 175
Opus II, nr. 8, (1943), 176
Opus II, nr. 9, (1943), 177
Opus II, nr. 11, (1943), 178
Opus II, nr. 15, (1943), 189
Opus II, nr. 16/*Store mor*, (1943), 190
Opus II, nr, 22, (1943), 196
Opus II, nr. 23, (1943), 197
Opus II, nr. 25, (1943), 199
Opus II, nr. ?, (1943), 179
Opus II, nr. ?, (1943), 195
Opus II, nr. ?, (1943), 198
Opus II ?. (1943), 172
Opus II ?. (1943), 201
Opus 3, nr. 3. Solsidan, (1948), 451
Opus 3, nr. 6. Solsidan, (1948), ?: 453
Opus 3, nr. 7. Solsidan, (1948), 452
Opus 3, nr. 8. Solsidan, (1948), ?: 453
Opus 3, nr. 9. Solsidan, (1948), 454
Opus 3, nr. ?. Solsidan, (1948), 456
Opus 3, nr. ?. Solsidan, (1948), 457
Opus 5, nr. 1. Gamla Staden, (1948), 458
Opus 5, nr. 2. Gamla Staden, (1948), 459
Opus 5, nr. 3. Gamla Staden, (1948), 460
Opus 5, nr. 4. Gamla Staden, (1948), 461
Opus 5, nr. ?. Gamla Staden, (1948), 462
Opus 6, nr. 1. Jaktherren, (1948), 467
Opus 6, nr. 2. Jaktherren, (1948), 468
Opus 7, nr. 1, (1948), 469
Opus 7, nr. 2, (1948), (?): 470
Opus 7, nr. 3, (1948), 471
Opus 7, nr. 4, (1948), 472
Opus 7, nr. 5, (1948), 473
Opus 8, nr. 1, (1948), 477
Opus 8, nr. 2/Det hvide bjerg/Montagne blanche, (1949), 478
Opus 8, nr. 3, (1948), 481
Opus 9, nr. 1, (1948), 486
Opus 9, nr. 2, (1949), 487
Opus 9, nr. 3, (1949), 484
Opus 9, nr. 4, (1949), 488
Opus 9, nr. 5, (1949), ?: 489 eller 493
Opus 9, nr. 6, (1949), ?: 489 eller 493
Opus 9, nr. 7, (1949), 494
Opus 9, nr. 8, (1949), 495
Opus 9, nr. 10, (1949), 496
Opus 9, nr. 11, (1949), 497
Opus 9, nr. 12, (1949), 498
Opus 9, nr. 13, (1949), 501
Opus 9, nr. 15, (1949), 502
Opus 9, nr. 16, (1949), 503
Opus 9, nr. 17, (1949), 506
Opus 9, nr. 18, (1949), *508*, 507
Opus 9, nr. ?, (1949), 499
Opus 10, nr. 2, (1950), 527
Opus 10, nr. 4, (1950), *535*, 536a
Opus 11, nr. 1/Peinture blanche, (1950), *536*, 536a
Opus 11, nr. 2/Pourpre et verte, (1949), 519
Opus 11, nr. 3/Rouge et noir, (1950), 537
Opus 12, nr. 1, (1948-50), *540*, 540a, 536a, (412, 420, 421, 541)
Opus 12, nr. 2/Gris et jaune, (1950), *525*, 536a
Opus 14, nr. 1, (1949), *481a,* 485
Opus 14, nr. 2, (1949), 482
Opus 14, nr. 3, (1949), 483
Opus Normandie, (1955), *759*, 737
Opus Rade de Toulon, nr. 1, (1951), 603
Opus Rade de Toulon, nr. 2, (1951), 605
Opus Rade de Toulon, nr. 3, (1951), 607
Opus Rade de Toulon, nr. 4, (1951), 610
Opus Rouen, (1956), 760
Opus Tamaris, nr. 001/*Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 10* eller *11*, (1951), 568 eller 569
Opus Tamaris, nr. 3, (1951), 574
Opus Tamaris, nr. 4, (1951), *575*, 576
Opus Tamaris, nr. 6, (1951), (?): 578
Opus Tamaris, nr. 7, (1951), 579
Opus Tamaris, nr. 8, (1951), (?): *581*, 582, 595
Opus Tamaris, nr. 9, (1951), 585
Opus Tamaris, nr. 10, (1951), *586*, 591
Opus Tamaris, nr. 11, (1951), *592*, 594, 595, 611
Opus Tamaris, nr. 12, (1951), *593*, 611, (s. 628)
Opus Tamaris, nr. 13, (1951), 596
Opus Tamaris, nr. 14, (1951), *598*, 576, 591
Opus Tamaris XIII, (1951), 601
Opus Tamaris XIV, (1951), 602
Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 1, skitse til/efter (tg), (1951), 556
Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 2, (1951), *557*, 556, (558)
Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 3, (1951), *561*, 560
Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 4/La Seyne, (1951), *564*, 563
Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 7, (1951), *565*, 565a
Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 8, (1951), ?: 566 eller 567
Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 9, (1951), ?: 567 eller 566
Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 10, (1951), ?: 568 eller 569
Opus Tamaris. La Roseraie, nr. 11, (1951), ?: 568 eller 569
Orbec, (1951–55), 704
Ostende, (1952), 619
Ouvèze, L', (1954), *680*, 683

Pain noir, (1958), 827
Peinture blanche/*Opus 11, nr. 1,* (1950), 536
Photodactyl, (1948), 396
Pige der lugter til en blomst, (1940), *57*, 122
Pigen som herskab/La serva padrona, scenografi, (1943), *266*, 265
Plage bleue, (1956), 779
Plauzat, (1954), ?: 688
Pontgibaud, (1954), *686*, 687
Portræt, (1944), 214
Portræt, (1944), 216
Portræt af ?, (1940), 20
Portræt af ?, (1940), 21
Portræt af Cézanne, (1940), 31
Portræt af Doris, (c. 1942), 89
Portræt af Dot (Jacobsen), da hun gik med Lykke (tg), (1947/48), 399
Portræt af Egill, (1947/48), 393
Portræt af Ejler Bille/Harlekin på eventyr/Grønt hoved/Portræt, (1945), 255
Portræt af Elise Johansen, kaldet Tutte (?), (1945), 257
Portræt af en forfulgt, (1945), 254
Portræt af fru A, (1940), 24
Portræt af fru A, Kaldet, (1940), 33
Portræt af hr. A, (1940), 19
Portræt af Kirsten Stenbæk, (tg), (1944), 230
Portræt af Sonja Hauberg ?, (1944), 215
Pourpre et vert/Opus 11, nr. 2, (1949), 519
Présence de l'insolite, (1958), 830
Prise de terre/1001, (1948), *397*, 398
Puteaux, (1949), *517*, 625

Quatre poèmes pour Michelle (tg), (1953), 661, 662

Rolleboise, (1955), 722
Romaine, La, (1954), *679*, 683
Rosa elefant, (1944), 222
Rose retardée, (1958), 822
Rossignol, Le/Nattergalen, scenografi, (1944–46), 303–340
Rouge et noir/Opus 11, nr. 3, (1950), 537
Routot, (1955), 723
Ryes, (1955), 747
Rædselslandskab, (1942), 157

Sablettes, (1951), 613
Sanguinaire, (1957?), 794
Seine et Oise, (1953), 644
Selvportræt/Hvidt hoved, (1945), 256
Selvportræt; på vej til Norge (tg), (1945), 258
Selvportræt; Martin le livre (tg), (1948), 466
Selvportræt; som sprællemand, (195?), 239
Selvportræt (tg), (1955), 696
Serquigny, (1955), *732*, 737
Serva padrona, La/Pigen som herskab, scenografi, (1943), *266*, 265
Sienna, (1953), 637a
Sirmione 1, (1953), *652*, 640, (s. 631), 694
Sirmione 2, (1953), 654
Sirmione 3, (1953), *655*, 640, 687
Skikkelse i uroligt landskab, (1944), 213
Skikkelse under forvandling, (1941), 122
Slagmark, (c. 1944), 202
Slagsmålet (tg), (1945), 250
Slangebevægelse, (1948), 437
Sommervision, (1944), 204
Sonorité jaune/Der gelbe Klang, (1957), 795–799
Sputnik/Sputnik over Birkerød, (1958), 808
Store mor/Opus II, nr. 16, (1943), 190
Stresa, (1951–52), 599
Sud, (1956), 771
Sud-est, (1956), 772
Suite à Sirmione I, (1954), 666
Suite à Sirmione II, (1954), 667
Suresnes, (1950?), 520
Suresnes-Garches, (1947–49), 516
Svensk firkant, (1958), 809

Tamaris, Gobelin, (1952), 570
Tapisserie/gobelin (1956), 762
Tekstildesign Hameau, (c. 1956), 788, 789
Tokanten, katalogforside (tg), (1947), 364
Tokanten, spisekort (litos), (1946), 356, 357
To mennesker, (1940), 85, 86
Toulon, (1950), 535a
Trévières, (1951–55), 705
Trold, (1945), 262
Troldebillede, (1942), 132
Tutte; portræt af Elise Johansen (?), (1954), 257

Ungdomsgården i Husum, udsmykningen af, (1946), 345–350
Ung pige der beruser sig i blomsterduft, (1940), 58

Vaison, (1954), *681*, 683, 694
Valréas, (1955), 701
Venezia, (1952), 624
Ventoux, (1954), 684
Verona, (1953), 659
Verrières, (1953), 660
Versailles, (1954), 669
Villers, (1955), 706
Vision. Maleri til Arthur Rimbaud, (1944), 236
Vision. Maleri til Arthur Rimbaud, forarbejder (tg), (1944), 231–235

What, (1956), 766
Whom, (1956), 767

Yves (tg), (1950), 258
Yvonne (tg), 1950, 530

Aarstiderne, omslag til, (1942), 123
Aarstiderne, udkast til omslag til (tg), (1940), 71
Aarstiderne, vinduesreklame for, (1942), 264

1001/Prise de terre, (1948), *397*, 398
1002/*Opus 2, nr. 3*, (1948), *407*, 411, 412
2001. Mont-Rouge, (1958), 823
2002. Mont-Blanc, (1958), 824
2003, (1958), 825

Titel ubekendt, (1940), 10, 18, 23, 26, 34, 35, 54, 55, 78a, 122
Titel ubekendt, (1941), 97, 98, 116, 117
Titel ubekendt, (1942), 126, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 150, 154, 155
Titel ubekendt, (1939–42), 145
Titel ubekendt, (1943), 200
Titel ubekendt, (1944), 203, 210, 224, 225, 226, 227, 228, 229
Titel ubekendt, (1947), 369, 370, 371, 375, 376, 377, 378, 380, 381, 382, 387
Titel ubekendt, (1948), 398, 403, 410, 411, 412, 413, 414, 419, 431, 432, 438, 439
Titel ubekendt, (1949?), 476, 505
Titel ubekendt, (1950), 523, 524
Titel ubekendt (forarbejde(?) til Gråt, brunt, blåt, 1950), (1950), 522a
Titel ubekendt, (1951), 554a, 558, 562
Titel ubekendt, (1951/52), 615
Titel ubekendt, (1952), 625
Titel ubekendt, (1953), 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638
Titel ubekendt, (1953?), 651
Titel ubekendt, (1954), 683
Titel ubekendt, (1955), 737, 742, 742a, 750, 751
Titel ubekendt, (1956), 764, 765, 777, 780, 781, 783
Titel ubekendt, (1958), 811, 813, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 826, 828, 829

Uden titel, (1940), 44
Uden titel (lito), (1944), 208
Uden titel, (1947), 373, 391, 392
Uden titel (?), (1952), 617

Personregister

Registret omfatter samtlige personnavne, samt de væsentligste adjektiviserede egennavne og sammensætninger med egennavne, der optræder i bogens tekstdel. Der henvises til sidetal også hvad angår illustrationerne.

Abildgaard, N. A. 230, 560, 566, 567, 634, 666
Abildgaard, Ove 242, 275, 311, 312
Adamov, Arthur 343
Adorno, Theodor W. 15, 230, 238, 318, 319, 323, 325, 382, 420, 422, 434, 474, 475, 509, 541, 545, 550, 562, 564, 565, 595, 600, 654, 658, 659, 662, 663; *résumé:* 813
Ahrenberg, Hélène og Marie 719
Ahrenberg, Theodor og Ulla 719
Albers, Joseph 520; *ill.:* 509
Albinus, S. 275, 277
Alfelt, Else 215, 278
Alvard, Julien 327, 328, 337, 446, 461, 527, 551, 553, 561, 563, 568, 575, 601, 609, 610, 636, 652, 700, 760, 763, 767, 784
Amour de Dieu, L' 633
Andersen, Ejvin 217
Andersen, H. C. 108, 110, 114, 116, 117, 166, 221, 223, 257, 272, 273, 278, 281, 297
Andersen, Magnus 252
Andersen, Mogens 350
Andersen, Troels 154
Anderson, Sherwood 36, 48, 80–82, 152, 565
Andreasen, Erik 448, 689
Anne Grete 176
Appel, Karel *ill.:* 90
Aragon, Louis 380, 477
Arcay, Wifredo 700, 702, 704
Aristoteles 446, 545, 546, 571, 596
Arnaud, Galerie 776
Arnaud, Noël 342, 343
Arnheim, Rudolf 456, 517
Arp, Jean/Hans 12, 64, 65, 316, 321, 326, 338, 340, 342, 381, 384, 405, 406, 435–441, 456, 460, 465, 476, 485, 503, 522, 530, 539, 541, 542, 550, 566, 571, 572, 576, 579, 580, 587, 595, 597, 598, 604, 605, 607, 609–611, 615, 620, 648, 652, 654, 659, 660, 662, 683, 684, 700, 704, 718, 722, 738, 748, 750, 763, 778, 787; *résumé:* 817; *ill.:* 58, 374, 480, 512, 702
Artaud, Antonin 343, 380, 551, 578, 759
Atlan, Jean 344
Augustin 610

Bach, Joh. Sebastian 214
Bachelard, Gaston 67, 531, 547, 575, 620, 633, 636, 637, 646, 649, 675, 681, 686, 696, 787; *résumé:* 822
Bahnson, Inger 226, 227
Balla, Giacomo 700
Barr, Alfred H. 237, 238, 264, 624, 759, 770
Barraqué, Jean 790, 793
Barrault, Jean-Louis 342
Barrault, Michel 675
Barthes, Roland 8, 376; *résumé:* 811, 812
Bataille, Georges 54, 203; *résumé:* 822
Baudelaire, Charles 60, 72, 136, 148, 202, 253, 287, 319, 335, 409, 410, 426, 436, 480, 564, 618, 692, 694, 697, 726
Bazaine, Jean 344
Beauvoir, Simone de 408, 602, 807
Bech, Bodil 30, 36, 70, 71
Beckett, Samuel 548
Beethoven Ludwig van 211
Béguin, Albert 67, 68, 70, 132, 591, 749, 750, 788
Béjart, Maurice 342, 790
Benjamin, Walter 319, 326
Benn, Gottfried 599
Bentzon, Niels Viggo 211, 217, 226
Béothy, Etienne 552, 580, 583, 601–603, 610, 787
Berg, Alban 434
Berg, Gunnar 211
Bergruen, Galerie 700
Bergson, Henri 404, 409, 437, 456, 535, 553, 560, 568, 576, 602, 605, 606, 646, 692, 748; *résumé:* 822
Bettelheim, Bruno 152
Bidsted, Erik 219
Bill, Max 462
Bille, Ejler 8, 15, 17, 25, 47, 51, 62–64, 72, 76, 79, 81–83, 91, 93, 135, 200, 227, 255, 278, 287, 324, 326, 327, 334, 335, 346, 364, 369, 383, 385, 419, 437, 544, 561, 588, 616, 625, 632, 640, 672, 696, 748, 802
Birkelund, Poul 217
Bissier, Julius 388
Bjerg, Johs. 275
Bjerke Petersen, Vilhelm 16, 41, 47, 68, 69, 110, 113, 268, 287, 306, 324, 330, 340, 359, 362, 383, 419, 579, 592, 597, 713, *ill.:* 58, 136
Bjerre, Jens 211
Bjørnvig, Thorkild 650, 693
Black, Minna og Sophus 240
Blake, William 179, 193, 610, 614; *ill.:* 193, 712
Blavatsky, Mme Helena 597
Blixen, Karen 697
Bloc, André 324, 530, 534, 552, 556, 569, 700, 701, 704, 763; *ill.:* 442, 710
Bloch, Erling 211, 219
Bohr, Niels 598, 600, 602
Boldsen, C. F. 113, 275
Borch, O. V. 78
Bordier, Rogier 763, 765, 776
Bosch, Hieronymus 93, 95; *ill.:* 105
Botticelli, Sandro 47
Boulez, Pierre 232, 342, 376, 422, 627, 790, 792, 793
Brancusi, Constantin 399, 541, 579, 584, 608, 611, 697, 746, 748, 749
Branner, H. C. 22, 36, 157
Braque, Georges 438, 572, 682, 722
Breer, Robert 769, 773, 777
Breton, André 12, 13, 17, 18, 21, 26, 48, 54, 76, 77, 139, 202, 203, 316, 340, 343, 381, 400, 405, 406, 409, 411, 419, 424, 434, 436, 438, 455. 456, 473, 537, 544, 570, 572, 583, 594, 596, 599, 606, 621, 630, 634, 637, 666, 694, 732, 782; *résumé:* 822
Brix, Hans 243
Brockdorff, Victor 346, 347
Broglie, Louis de 598, 600, 604, 605
Bruun, Axel 236, 238
Bruun Rasmussen, Arne 448, 760
Bryen, Camille 344
Brzekowski, Jan 34
Buhre, Olga 198
Bunuel, Luis 41; *ill.:* 54
Byrding, Holger 252
Bærtling, Lisa 9, 533, 790
Bærtling, Olle 532–534, 549, 556, 567, 568, 581, 601, 603, 605, 650, 660, 666, 672, 692, 697, 766, 790, 793; *ill.:* 533, 674, 749
Bøggild, Mogens 275
Böhme, Jacob 597

Cadmonds, Stephen (pseudonym for Knud Lundbæk) 681
Calder, Alexander 246, 552, 580, 604; *ill.:* 641
Cateels, Maurice 563
Césare, A. 604
Cézanne, Paul 30, 36, 536, 542, 552–555, 571, 607, 608, 630, 646, 690
Chagall, Marc 491
Chapoval, Jules 462
Christensen, Bernhard 211
Christensen, Oluf 642
Christensen, Spence 59, 64, 79
Christian IV 211
Clausen, Aksel D. 233, 278
Cochran, C. B. 218
Cocteau, Jean 772
Constant Nieuwenhuis 346; *ill.:* 108
Conti, Lydia, Galerie 336, 385
Corot, Jean-Baptiste-Camille 552
Craig, Gordon 264
Crevel, René 29, 34
Crivelli, Carlo 565

Dahlerup, Vilhelm 239
Dahlmann Olsen, Robert 78, 278
Dali, Salvador 203, 404, 434, 572
Debussy, Claude 260

Degand, Léon 439, 461, 521, 527, 528, 531, 534, 537, 553, 580, 591, 596, 598, 637
Delacroix, Eugène 528
Delaunay, Robert 247, 338, 700
Delaunay, Sonja 338, 493, 700
Denis, Maurice 406
Derrida, Jacques 12, 408, 474, 535, 544, 572, 596, 630; *résumé:* 812
Descartes, René 406, 407, 553, 629, 630, 646, 654, 662
Dewasne, Jean 322, 323, 327, 332, 334, 338, 339, 342, 344, 352, 359, 419, 424, 425, 437, 441, 444, 456, 462, 468, 472, 474, 475, 480, 494, 520, 525, 527, 530, 534, 539, 540, 552, 556, 578, 579, 581, 587, 596, 598–600, 602, 605, 606, 624, 626, 627, 646, 663, 666, 673, 688, 700, 720, 724, 749, 758, 760, 762–764, 767, 772; *ill.:* 352, 472, 750
Deyrolle, Jean 338, 339, 342, 344, 352, 356, 359, 402, 462, 491, 534, 552, 700, 763; *ill.:* 352
Diaghilev, Serge 239
Dirac, Paul A. M. 598, 600
Disney, Walt 116, 230, 722
Doesburg, Theo van 292, 323, 324, 338, 457, 458, 514, 536, 627, 632, 658, 660, 664, 700
Domela, César 332, 338, 388, 441, 459
Dominguez, Oscar 802
Dotremont, Christian 346
Drechsel, Bodil 215
Drechsel, Niels 215, 217
Drouin, René, Galerie 332, 338, 436, 443
Duart, Ángel 788, 789
Duarte, José 788
Duchamp, Marcel 437
Duthuit, Georges 20, 596
Dürer, Albrecht 51; *ill.:* 40

Eco, Umberto 422
Eggeling, Viking 769–772, 777, 778; *ill.:* 744
Eiersted, Anne-Lise 278
Einstein, Albert 598, 601
Einstein, Carl 561
Ekelöf, Gunnar 64
Eliot, T. S. 599, 720
Éluard, Paul 12, 14, 29, 32, 46, 48, 52, 53, 58, 59, 60, 63–65, 70, 71, 115, 165, 179, 193, 230, 251, 255, 284, 316, 321, 324, 377, 378, 381, 398, 403, 404, 434, 436, 444, 447, 452, 510, 523, 533, 536, 543, 553, 556, 562, 570, 571, 580, 581, 583, 587, 590, 614, 632, 634–636, 720, 722, 724, 742, 758, 785; *résumé:* 812, 824
Empedokles 609, 610
Énard, Guy 644, 707, 726
Engelstoft, Bertel 289, 294
Erni, Hans 772
Ernst, Max 12, 28, 29, 42, 46, 49, 52, 58, 59, 62, 67, 68, 70, 72, 73, 84, 88, 145, 148, 193, 405, 406, 409, 413, 436, 473, 476, 597, 610, 620, 630, 723, 750, 751; *ill.:* 34, 56, 60, 61, 64, 71, 81, 90, 137, 716
Estienne, Charles 319, 322, 323, 326, 332, 338, 350, 399, 525, 527, 531
Euklid 204, 396, 445, 675

Faulkner, William 149, 152–154, 157, 204, 454, 632, 758
Fautrier, Jean 325
Ferlov, Sonja 25, 183
Fett, Harry 410
Fischer, Adam 215
Fleischer, Max 230
Flor, Kai 243
Fontana, Lucio 548
Forchhammer, Sverre 226
Foucault, Michel 11, 12
Fougeron, André 346
Francastel, Pierre 549, 553, 557–560, 562, 563, 567, 568, 583, 601, 671; *résumé:* 822
Francesca, Piero della 528
Franco, Francisco 21, 129, 146, 154, 157, 179, 193, 788
Frank, Utzon 275
Fratellini, François 242, 270
Freddie, Vilhelm 340, 771
Frederiksen, Otto; *ill.:* 239
Freud, Sigmund 7, 11, 12, 41, 44, 46–49, 56, 67, 72, 98, 100, 101, 132, 138, 139, 145, 153, 186, 203, 204, 304, 332, 404,472, 475, 535, 544, 545, 565, 594, 597, 602, 612–614, 616, 620, 621, 626, 647, 663, 712, 713, 716, 722, 739, 747, 757; *résumé:* 812, 814, 823, 824
Freundlich, Otto 338
Friedrich, Caspar David 54, 56, 60, 61, 616, 748; *ill.:* 59
Friisholm, Lavard 9, 52, 211, 212, 214, 215, 218, 219, 221, 224, 227, 228, 232, 271, 281, 773
Friisholm, Lisbeth 212

Gabo, Naum 319, 322, 326, 327, 338, 563, 598, 600, 604, 607; *ill.:* 640
Gabrieli, Giovanni 211
Gadegaard, Paul 335, 340, 341, 437, 438, 443, 449, 764
Garff, Alex 215, 227
Gauguin, Paul 26
Gaulle, Charles de 797
Geertsen, Ib 8, 161, 169, 203, 205, 226, 239, 240, 246, 257, 275, 277, 297, 300, 303, 305, 319, 341, 342–344, 378, 383, 416, 449, 558, 624, 749, 764, 773; *ill.:* 285
Ghyka, Matila C. 608, 609, 712, 751, 781, 782
Giacometti, Alberto 325, 548, 550, 696, 712
Giersing, Harald 382
Gilioli, Émile 338, 339, 348, 597, 609, 611, 645, 647, 648, 696, 697, 723, 724, 748, 782; *ill.:* 712, 720
Gindertael, R. V. 327, 337, 700
Gleizes, Albert 452, 700
Goethe, Johann Wolfgang von 597, 624, 730
Gogh, Vincent van 28, 61, 62, 552, 561; *ill.:* 58
Gorin, Jean 324, 338, 458, 608, 617
Gounod, Charles 726, 727
Goya y Lucientes, Francisco José de 46, 102, 169, 386; *ill.:* 45, 106, 190
Graindorge, Fernand 481, 532
Green, Arvid 702
Gress, Elsa 273, 275, 312
Grien, Hans Baldung 46; *ill.:* 45
Gris, Juan 437, 438, 445, 483, 567, 607, 696; *ill.:* 444
Grohmann, Will 462
Grønbech, Vilhelm 53, 66, 179, 193, 332, 565, 590, 594, 598, 606, 610, 613, 614, 712
Gudnason, Svavar 278
Guéguén, Pierre 493, 609, 647, 723
Guerry, Liliane 522
Guidobaldo da Montefeldo 713
Gullichsen, Maire 532
Gundersen, Gunnar S. 532

Halpern, Jacques 347
Hamilton, Märta 9
Hansen, Gerda 390
Hansen, Hans 218
Hansen, Thorkild 76, 186, 214, 378, 390, 788
Hansen, William 16, 32
Hartung, Hans 310, 316, 321, 338, 339, 344, 348, 354, 376, 384–391, 394, 440, 541, 576, 580, 587, 588, 598, 603–606; *résumé:* 817; *ill.:* 379, 422, 587
Hartz, Lauritz 16
Hassing, Inger Lis 224, 252
Hauberg, Sonja 176, 205, 210, 218, 226, 227, 234, 239, 240, 242, 255, 257, 264, 269, 273, 275, 289, 298, 310–313, 316, 340, 342, 352, 581, 582, 584, 592, 647, 648, 722
Hauberg Mortensen, Finn 239, 312, 771
Heerup, Henry 157, 215, 278; *ill.:* 139
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 39, 139, 193, 327, 328, 334, 381, 419, 472, 474, 479, 520, 531, 540, 541, 549, 576, 579, 590, 594–596, 599, 606–608, 682, 706, 720, 732, 748; *résumé:* 811, 819, 822
Hegermann-Lindencrone, Cai 221
Heidegger, Martin 531, 553
Hein, Piet 598, 600
Heisenberg, Werner 598, 600, 602, 604, 608, 609
Helms, Adam 583
Hemberg, Björn 704
Heraklit 429, 461, 603
Herbin, Auguste 323, 336, 337, 338, 450, 480, 527, 533, 541, 563, 571, 579, 595, 597, 608–610, 619, 620, 624, 625, 630, 640, 641, 654, 659, 662, 671, 683, 697, 700, 707, 712, 736, 747, 750, 759, 763, 778, 787; *résumé:* 817; *ill.:* 698
Herdies, Olivier 9, 339, 354, 383, 533
Hirohito, kejser af Japan 241

Hitler Adolf 98, 136, 148
Hjelmborg, Bjørn 211
Hjorth Nielsen, Søren 16
Hokusai 389
Holmboe, Vagn 211, 226, 228, 309
Holmér, Folke 534
Horkheimer, Max 15, 319, 323, 325, 382, 564, 658
Hovedskov, P. 260
Hultén, Karl G., Pontus 533, 769, 771, 772
Husserl, Edmund 404, 405, 413, 425, 435, 447, 448, 455, 479, 531, 535, 537, 542, 553, 560, 568, 572, 629, 652, 706; *résumé:* 812, 813, 822
Huxley, Aldous 148, 325, 331, 336, 362, 398, 407, 409, 419, 436, 454, 475, 537, 599
Høffding, Finn 211
Hørbov (Hørby), Emil 119, 157

Ibarrola, Augustin 788
Imdahl, Max 413, 417, 542, 555
Ingres, Jean Auguste Dominique 528
Itten, Johannes 332, 338, 389, 615
Iversen, Kræsten 275

Jacobsen, Dot 300, 346, 746
Jacobsen, Egill 15, 25, 58, 76, 77, 116, 301, 306, 333, 335, 336, 383, 551, 654, 802; *ill.:* 60, 78
Jacobsen, Lykke 346
Jacobsen, Robert 78, 241, 273, 289, 290, 299, 300, 310, 311, 313, 314, 318, 332, 335, 338–341, 343, 344, 346, 347, 359, 361, 372, 437, 439, 440, 445, 448, 449, 461, 468, 493–495, 497, 499, 501, 521, 522, 525, 527, 530, 532–534, 552, 556, 605, 650, 700, 760, 766, 771; *ill.:* 306, 355, 362, 400, 440, 444, 472, 509, 512, 674, 749, 750
James, William 53, 54
Jensen, Clara, gift Mortensen 617
Jensen, Grete 341
Jensen, Karl H. 98
Jeppesen, Jørn 226
Jersild, Jørgen 239
Johansen, Elise 30, 36, 54, 60, 62, 66, 67, 69, 77, 119, 169, 192, 201, 202, 251, 272, 305, 590, 598, 616, 738
Johansen, Iljitsch 311
Johansson, Ejner 9, 693
Jorn, Asger 20, 62, 67, 68, 72, 76, 78, 91, 105, 186, 201, 203, 204, 215, 242, 255, 278, 294, 305–307, 335, 343, 346, 405, 409, 416, 436, 555, 564, 472, 588, 694, 783; *ill.:* 90, 179
Joyce, James 405, 420, 436, 536
Jørgensen, Aksel 327
Jørgensen, Asger O. se Jorn
Jørgensen, Erik 211
Jørgensen, Jørgen 84, 104, 332, 407, 414, 419, 446, 452, 454, 535, 566, 594, 600, 606, 608, 613
Jørgensen, Sten 211, 226, 257, 264

Kagel, Maurizio 214
Kahan, Théo 603, 604
Kandinsky, Nina 362, 367, 368, 399, 448, 452, 490, 598, 604, 781, 789, 790, 792, 794, 800
Kandinsky, Wassily 44, 47, 204, 206, 208, 212, 218, 232, 241, 246, 247, 249, 253, 555, 292, 309, 310, 314, 316, 321, 323, 326, 327–329, 332, 334, 338, 340, 350, 352, 367–369, 374, 377, 384, 391, 392, 394, 396, 398, 399, 406, 419, 427, 428, 437, 438, 440, 441, 443–446, 448, 452, 453, 456, 457, 459, 460, 462, 465, 483, 495, 501, 503, 509, 521, 524, 527, 528, 531, 538–542, 564, 566, 567, 571, 575, 576, 578–580, 582, 583, 590, 591, 595–598, 600, 606, 607, 610–612, 615, 624, 632, 641, 670, 672, 673, 694, 697, 700, 720, 744, 746, 750, 763, 774, 781, 788–793, 795–797, 799, 800, 802; *résumé:* 812, 817, 822; *ill.:* 228, 230, 238, 271, 362, 367, 368, 384, 399, 400, 411, 442, 443, 445, 527, 640, 642, 774, 794
Kant, Immanuel 334, 425, 480, 627, 629, 631, 636; *résumé:* 811
Kassov, Hans 212
Kern, Pouel 219, 220, 222, 225, 226, 239
Kilian, Claude 450, 491
Kilian, Lucienne (Lulu) 450, 591, 650, 704
King, Martin Luther 785
Kittelsen, Theodor 239; *ill.:* 206
Klee, Paul 332, 350, 369, 576, 615, 700, 716; *ill.:* 206
Klein, Melanie 557
Knipschildt, Else 219, 221
Koffka, Kurt 435, 436, 503, 517; *résumé:* 812; *ill.:* 503, 587
Kojève, Alexandre 595; *résumé:* 822
Komisarjevsky, Th. 218, 239, 242, 270
Koppel, Herman D. 211
Kragh-Jacobsen, Bamse (Hans) 319, 342, 370
Kretschmer, Ernst 503
Kristeva, Julia 8, 184, 406, 418, 557, 616, 686, 692, 716, 717, 754, 755, 757, 758, 781, 802, 806; *résumé:* 812, 824
Krogh, Torben 218, 227
Kruse, Mogens 771
Kuhr, Victor 416
Kupka, Frantisek 338, 434, 444, 448, 450, 452, 541, 579, 595, 608, 611, 700; *ill.:* 640, 716
Koenig, Léon 532

Lacan, Jacques 7, 8, 11, 12, 41, 43, 80, 98, 138, 145, 204, 400, 404, 406, 409, 415, 419, 433, 455, 472, 475, 480, 535–538, 543–545, 551, 554, 557, 560, 567, 570, 592, 597, 602, 624, 629, 630, 675, 678, 679, 686, 692, 698, 720, 723, 742, 754, 755, 757–759, 805, 806; *résumé:* 812–814, 823, 824
La Cour, Poul 409
Landsberg, Madeleine 748
Lapicque, Charles 344
Lardera, Berto 339, 439
Larionov, Michail 242
Larsen, Niels Bjørn 221, 224
Laurens, Henri 20, 763
Le Corbusier (Charles Jeanneret) 290, 347, 552, 762, 764
Léger, Fernand 20, 240, 246, 247, 259, 290, 321, 347, 641, 650, 700, 762, 763, 770, 774, 777; *ill.:* 230, 236, 251, 502
Leibniz, Gottfried Wilhelm 598, 603
Leiris, Michel 149, 329, 330
Leonardo da Vinci 203
Leppien, Jean 441
Lergaard, Niels 215
Lévi-Strauss, Claude 82, 543; *résumé:* 811
Lhote, André 491
Lind, Volmer 20
Lindgren, Erik 341
Lindorf, Bodil 217, 226
Lipchitz, Jacques 20
Lorentzen, Mogens 154, 199, 222, 223, 273
Lorenzetti, Ambrogio; *ill.:* 157
Lulu se Lucienne Kilian
Lund, Jens 242
Lund-Hansen, Helmer 633; *ill.:* 671
Lundbæk, Dorrit (Dot) 102, 801
Lundbæk, Knud 63, 64, 72, 102, 165, 196, 246, 400, 477, 681, 801
Lundstrøm, Vilhelm 158, 215, 289, 352, 382
Lurçat, Jean 530
Lübecker, Pierre 154, 180, 239, 246, 278
Lyotard, Jean-François 322, 614, 723; *résumé:* 824

Mabille, Pierre 231, 391, 404, 678
McCarthy, Joseph Raymond 759
Maeght, Galerie 340
Magnelli, Alberto 321, 338, 342, 354, 437, 441, 443–445, 457, 477, 480, 519, 522, 552, 696, 700, 763; *ill.:* 504
Maillol, Aristide 399
Malevitch, Kasimir 309, 314, 316, 322, 328, 329, 331, 332, 338, 369, 370, 379, 394, 396, 427, 428, 448, 452, 465, 501, 509, 538, 541–543, 564, 566, 582, 584, 595, 596, 615, 619, 624, 630, 749, 784, 785; *résumé:* 812, 917, 822
Mallarmé, Stéphane 618, 697, 706
Malraux, André 326, 542
Marcus, Aage 66, 67, 332, 377, 389, 477, 479, 584, 586–588, 591, 594, 621, 625
Marle, Félix del 324, 338, 342, 458, 459, 525, 527, 530, 543, 552, 555, 563, 571, 608–610, 617, 630, 632, 654, 659, 662, 671, 673, 760, 764, 782; *ill.:* 527
Martin, Henri 495, 523
Marx, Karl 579, 596, 606
Massat, René 527, 659
Masson, André 12, 17, 52, 54, 389, 552, 560, 580, 584, 588, 716; *ill.:* 698
Mathieu, Georges 344

Matisse, Henri 667, 670, 671, 675, 689, 704
Melchior, Marcus 129
Melson, Søren 771, 773
Melsted, Martin 158
Merleau-Ponty, Maurice 7, 316, 331, 405, 408, 418, 423, 424, 434, 447, 455–457, 480, 510, 519, 520, 527, 531, 532, 537, 540–545, 548, 552–557, 559–562, 565–568, 570–572, 575, 576, 578, 582, 586, 588, 597, 601, 602, 605, 606, 625–627, 629–634, 637, 646, 649, 663, 676, 678, 684, 697, 706, 722, 723, 742, 750, 754, 757, 777, 782, 785, 787, 788; *résumé:* 813, 822
Mertz, Albert 9, 67, 229, 246, 319, 332, 343, 437, 497, 546, 666, 745, 770–773
Messel, Oliver; *ill.:* 218
Metzinger, Jean 452
Meurice, Olivier: pseudonym for Olivier Herdies
Meyerson, Ignace 693, 698
Michelangelo 566
Michelsen, Børge 76
Miró, Juan 12, 28, 29, 47, 52, 59, 82, 95, 115, 116, 145, 195, 281, 283, 399, 509, 672; *ill.:* 32, 52, 157, 281
Mistral, Frédéric 646
Moholy-Nagy, Lázló 246, 322, 332, 552, 555, 598, 600, 604, 607
Mondrian, Piet 12, 309, 314, 316, 321–323, 326, 328, 331, 332, 336, 338, 352, 354, 411, 427, 434, 457–460, 501, 509, 521, 525, 527, 528, 531, 538, 541–543, 549, 561, 566, 567, 571, 579, 582–584, 588, 591, 594, 595, 605–610, 617, 618, 630, 662, 667, 683, 684, 694, 697, 700, 746; *résumé:* 812, 817, 822; *ill.:* 411, 479, 524, 555, 712
Monet, Claude 557, 618, 646
Morisson, Philippe 790
Mortensen, Inger 16, 104, 771, 800
Mortensen, Otto 217, 383
Munch, Edvard 62, 177, 197, 198, 199, 288; *résumé:* 814; *ill.:* 172, 192
Munch-Petersen, Gustaf 77, 135, 137, 153, 226, 329, 788
Munk, Aksel 236
Munk, Kaj 269
Müller-Freienfels, Richard 541
Mytskov, Jørgen 450; *ill.:* 593
Moebius, Aug. Ferdinand 723
Møller-Nielsen, Egon 189, 341, 533

Napoléon I 797
Navarro, Pascal 465; *ill.:* 486
Nay, Ernst Wilhelm 772
Neergaard, Ebbe 770
Newton Isaac 396, 597, 624
Nicholson, Ben 772
Nielsen, Carl 214
Nielsen, Doris 16, 37, 52, 79, 92, 101, 211, 341
Nielsen, Ragnhild 16, 211, 214, 217, 218
Nietzsche, Friedrich Wilhelm 665
Nochlin, Linda 716
Novalis (Friedrich von Hardenberg) 482, 583, 597, 598, 694, 697
Nyholm, Erik; *ill.:* 90
Nyström, Gösta 383
Næsgaard, Sigurd 12, 43, 81, 663
Nørby, Einar 224, 270
Nørrested, Carl 9

Olsen, Gudmund 449, 466, 468, 477
Olson, Lennart 636; *ill.:* 628, 631, 634, 826

Pacioli di Borgo, Luca 609, 696, 713
Pascal, Blaise 14, 610, 750, 784
Passéron, René 342, 346, 347
Pedersen, Carl-Henning 30, 58, 76, 77, 112, 116, 192, 215, 278, 343; *ill.:* 25, 36
Péret, Benjamin 45, 46, 693
Pergolesi, Giov. Battista 209, 213, 218, 232, 242
Perse, Saint-John 309, 696
Peschcke-Kødt, M. 78, 79
Petersen, Carl V. 242, 608
Petrarca, Francesco 646
Pevsner, Antoine 338, 604, 763
Piaget, Jean 427, 456, 515
Piaubert, Jean 348, 552
Picabia, Francis 342, 436–438, 567, 700; *ill.:* 784
Picasso, Pablo 14, 20–22, 28, 34, 36, 38, 42, 49, 52, 62, 84, 91, 92, 101, 104, 145, 154, 157, 169, 172, 174, 179, 196, 199, 290, 293, 300, 324, 347, 350, 447, 491, 597, 614, 693, 727; *résumé:* 814; *ill.:* 12, 22, 23, 28, 43, 45, 54, 67, 80, 104, 106, 129, 146, 157, 177, 190, 192, 193, 445
Pillet, Edgar 323, 525, 527, 530, 534, 552, 763, 772, 783
Pio, Elith 219, 222, 225, 239
Pirandello, Luigi 407
Piscator, Erwin 264
Planck, Max 597, 598
Platon 68, 537, 571, 572, 598, 606, 608–611, 692, 693, 696, 697, 706, 712, 739, 744, 747, 749, 750, 754, 755, 757, 759; *résumé:* 823
Poliakoff, Serge 338, 339, 348, 352, 356, 359, 441, 462, 534, 552; *ill.:* 350
Polièri, Jacques 792, 793
Pollock, Jackson 405, 444, 550–552
Pommer, Eric 237
Ponsaing Eli 702
Popova, Liubov S. 242, 264; *ill.:* 237
Poulsen, Christian 8, 72, 119, 152, 166, 196, 198, 214, 233, 240, 251, 272, 273, 288, 336, 545, 644, 794
Proust, Marcel 194, 407–409, 411, 436, 456, 536, 566, 667, 776, 785
Purcel, Henry 211
Pythagoras 608

Queneau, Raymond 436

Raadal, Erik 16
Rafael 566
Ramuz, C. F. 223, 233
Rasmussen, Halfdan 117
Ravn, fabrikant 119
Ray, Man 41, 69, 246, 770; *ill.:* 34, 54
Raymond, Marie 338, 348, 462
Read, Herbert 608
Reich, Wilhelm 11, 81
Reistrup, Herman 44
Rembrandt Harmensz. van Rijn 386
René, Denise, Galerie 9, 319, 332, 334–336, 338–341, 344, 347, 348, 350, 352, 354, 359, 383–385, 402, 437, 439, 440, 448–450, 452, 456, 461, 462, 491, 493–495, 503, 516, 521, 530–532, 534, 552, 564, 565, 609, 659, 696, 700, 701, 704, 718, 719, 723, 726, 742, 760, 763, 766, 767, 769–772, 777, 778, 784, 788, 790, 801; *résumé:* 817
Reuterswärd, Oscar 533
Reverdy, Pierre 6, 21, 539, 571, 580, 590
Richter, Hans 770, 772
Riisager, Knudåge 211
Rilke, Rainer Maria 379, 570, 618
Rimbaud, Arthur 38, 63–65, 70, 71, 76, 106, 119, 158, 165, 166, 169, 172, 174, 177, 179, 180, 182, 186, 191, 193, 197, 199, 210, 215, 251, 255, 269, 273, 287–289, 313, 330, 331, 452, 540, 570, 613, 617, 620, 636, 637, 663, 681, 740, 746, 801
Ring, Oluf 215, 227
Riopelle, Jean-Paul 344
Roger-Henriksen, Børge 215
Roos, Jørgen 9, 229, 246, 745, 771–773
Rorschach, Hermann 203, 418, 503
Rostrup, Asmund 226, 234, 243, 264
Rousseau le Douanier, Henri 493
Rovsing, Ellen 239
Rubens, Peter Paul 170, 172, 174
Rubin, Edgar 206, 332, 340, 391, 396, 398, 414, 418, 427, 435, 554, 569, 594, 606; *résumé:* 812
Rude, Olaf 382
Ruge, Morten 131

Salling-Mortensen, H. 101
Salmon, André 169
Salto, Axel 215, 352, 700
Sandberg, Willem 726
Sartre, Jean-Paul 39, 316, 328, 329, 331, 408, 423, 480, 531, 548–551, 553, 554, 559, 570, 592, 595, 606, 618, 619, 627, 629, 678, 682, 684, 732, 759, 807; *résumé:* 813, 822, 823
Sarvig, Ole 119, 152, 157, 289, 311, 312
Saussure, Ferdinand de 408, 540, 560, 602
Schade, Jens August 48, 88, 137
Schaeffner, André 228
Schanne, Margrethe 220, 221
Scharff, William 16, 115, 116, 215, 221, 275, 382, 394; *ill.:* 88
Scherfig, Hans 92
Schiørring, Niels 238

Schlemmer, Oscar 268, 269, 332; *ill.:* 217
Schneider, Gérard 338, 339, 344, 348, 354, 552
Schopenhauer, Arthur 477
Schultz, Sigurd 236, 788
Schultz, Svend S. 211
Schumann, Friedrich 34, 452, 569
Schwalbe, Ole 764
Schwartz, Walter 209, 288, 383
Schöffer, Nicolas 352
Schönberg, Arnold 551
Seligmann, Kurt 52
Serrano, Juan 788
Seuphor, Michel 323, 326, 336, 389, 458, 549, 552, 579, 580, 589, 591, 594, 598, 603, 605, 609, 611, 615, 617, 624, 770
Severini, Gino 772
Shakespeare, William 201, 202, 399, 424, 426, 578
Sievert, Otto 78
Simonson, L. 218, 239, 242, 270
Sjøberg, Erik 224, 260
Skjerning, Valdemar 239
Sokrates 608
Soulages, Pierre 344, 388, 389, 465, 605; *ill.:* 364, 433, 486
Sparvath, Jørgen 724
Spjæt Christensen, Erik 205, 226, 234, 236, 238, 243, 244, 278, 280, 289
Stalin, Josef 14, 20, 26, 96, 98, 102, 104, 273, 322, 323, 327, 346
Steinberg, Leo 693
Steiner, Rudolf 527, 597, 598, 707
Stenbæk, Kirsten 161, 186, 226, 277, 412, 422, 436, 591, 602
Stendhal (Henry Beyle) 626
Stepanova, V. F. 264
Stockhausen, Karlheinz 214, 232, 793
Stravinsky, Igor 20, 117, 157, 169, 209, 210–212, 216, 217, 219, 221, 223, 226–228, 230, 232-234, 237–239, 243, 248, 259–261, 268, 272, 273, 283, 309, 419, 599, 665, 666, 731, 786
Svane, Jul. 260
Svane, Oscar Bondo 642
Svendsen, Torben Anton 211, 212, 214, 218, 219, 221, 222, 224, 230, 223, 238, 239
Syberg, Franz 211
Syberg, Fritz 16
Søndergaard 16, 215, 700
Sørensen, I. Chr. 170, 171, 177, 198, 300, 437, 633, 700
Sørensen, Lise 311

Tabard Frères et Soeurs, Les Ateliers 530, 750, 763, 765
Taeuber-Arp, Sophie 321, 326, 338, 352, 457, 522, 528, 605, 700, 718, 763; *ill.:* 423, 524, 640
Tango, Egisto 224
Tanguy, Yves 62; *ill.:* 60
Teana, Marino di 788
Terents: pseudonym for Richard Mortensen
Terents (Publius Terentius Afer) 566
Thardason, R. M. 260
Thomas, Dylan 90, 91, 802
Tiepolo, Giov. Battista 565
Tinguely, Jean 776, 777; *ill.:* 744
Tobey, Marc 444
Tove 126, 145, 616
Trampe, Elna 352
T'sai Yung 584
Tung Ch'ich'ang 388
Tzara, Tristan 11

Ubac, Raoul 46; *ill.:* 44, 389, 391
Uccello, Paolo 38

Valéry, Paul 696
Vandercam, Serge; *ill.:* 487, 538
Vantongerloo, Georges 336
Vasarely, Victor 322, 334, 338, 339, 342, 344, 348, 359, 384, 426, 427, 440, 441, 444, 448–451, 456, 480, 485, 489, 491, 494, 503, 508, 525, 527, 530, 531, 532, 533, 541, 552, 556, 598, 600, 601, 603, 605, 606, 608, 613, 636, 645, 653, 697, 700, 702, 704, 724, 743, 760, 762, 763, 766, 767, 772, 776, 777, 784, 785; *résumé:* 811; *ill.:* 364, 450, 512, 663, 674, 704
Vierny, Dina 399
Villanueva, Carlos Raúl 476, 763
Villon, Jacques 700
Vitrac, Roger 47, 59, 571, 578, 579, 592, 618

Wanscher, Vilhelm 332, 421, 431, 446, 517, 528, 565, 566
Weber-Hansen, Lillian 224
Werenskiold, Erik 239
Weie, Edvard 382
Weis, Flemming 211
Welblund, Erling 16, 17, 21
Wertheimer, Max 427, 455, 555, 569, 606, 774; *résumé:* 812
Wescher, Herta 439, 701
Whitmann, Walt 152, 805
Widlund, Agnes 533, 534
Wienberg Jensen, Brdr. 299
Wienberg Jensen, Henning 361
Wiener, Norbert 598
Willet, William 583
Willumsen, J. F. 16
Wilton, Ebba 224
Winther, Richard 8, 104, 119, 127, 130, 154, 170, 176, 177, 186, 194, 197, 199, 200–202, 231, 240–242, 244, 262, 274, 277, 283, 289, 292, 296, 299, 301, 306, 317, 319, 321, 328, 332, 335, 338, 341, 343, 348, 355–357, 359–361, 364–367, 375, 383, 390, 391, 394, 396, 397, 399, 402, 406, 412, 414–417, 419, 427, 437, 444, 446, 449, 450, 453, 466, 468, 469, 473, 475, 477, 479, 491, 493–495, 503, 504, 509, 512, 515, 516, 520, 549, 550, 555, 558, 559, 567, 583, 584, 591, 592, 595, 614, 630, 632, 633, 635, 641, 662, 663, 666, 671, 683, 684, 688–700, 702, 704, 724, 726, 742, 746, 770, 771, 773, 778
Wols (Wolfgang Schulze) 325, 344
Wu Chen; *ill.:* 377
Wulff, Hilmar 311

Youngermann, Jack; *ill.:* 506

Zenon fra E'lea 610
Zervos, Christian 101
Zhdanov (Zjdanov), Andrej 26, 327, 346
Zibrandtsen, Jan 153, 278, 348

Øllgaard, Hans 25

Aagaard Andersen, Gunnar 335, 340, 341, 359, 409, 437, 441, 445, 579, 609; *ill.:* 444
Åkeson, Birgit 289

Lone Wredstrøm
St. Kongensgade 89, 2.
1264 København K

2 13 495.00
Kr 199.00
UDSALG ARNOLD BUSCK